

Acerca de este libro

Esta es una copia digital de un libro que, durante generaciones, se ha conservado en las estanterías de una biblioteca, hasta que Google ha decidido escanearlo como parte de un proyecto que pretende que sea posible descubrir en línea libros de todo el mundo.

Ha sobrevivido tantos años como para que los derechos de autor hayan expirado y el libro pase a ser de dominio público. El que un libro sea de dominio público significa que nunca ha estado protegido por derechos de autor, o bien que el período legal de estos derechos ya ha expirado. Es posible que una misma obra sea de dominio público en unos países y, sin embargo, no lo sea en otros. Los libros de dominio público son nuestras puertas hacia el pasado, suponen un patrimonio histórico, cultural y de conocimientos que, a menudo, resulta difícil de descubrir.

Todas las anotaciones, marcas y otras señales en los márgenes que estén presentes en el volumen original aparecerán también en este archivo como testimonio del largo viaje que el libro ha recorrido desde el editor hasta la biblioteca y, finalmente, hasta usted.

Normas de uso

Google se enorgullece de poder colaborar con distintas bibliotecas para digitalizar los materiales de dominio público a fin de hacerlos accesibles a todo el mundo. Los libros de dominio público son patrimonio de todos, nosotros somos sus humildes guardianes. No obstante, se trata de un trabajo caro. Por este motivo, y para poder ofrecer este recurso, hemos tomado medidas para evitar que se produzca un abuso por parte de terceros con fines comerciales, y hemos incluido restricciones técnicas sobre las solicitudes automatizadas.

Asimismo, le pedimos que:

- + *Haga un uso exclusivamente no comercial de estos archivos* Hemos diseñado la Búsqueda de libros de Google para el uso de particulares; como tal, le pedimos que utilice estos archivos con fines personales, y no comerciales.
- + *No envíe solicitudes automatizadas* Por favor, no envíe solicitudes automatizadas de ningún tipo al sistema de Google. Si está llevando a cabo una investigación sobre traducción automática, reconocimiento óptico de caracteres u otros campos para los que resulte útil disfrutar de acceso a una gran cantidad de texto, por favor, envíenos un mensaje. Fomentamos el uso de materiales de dominio público con estos propósitos y seguro que podremos ayudarle.
- + *Conserve la atribución* La filigrana de Google que verá en todos los archivos es fundamental para informar a los usuarios sobre este proyecto y ayudarles a encontrar materiales adicionales en la Búsqueda de libros de Google. Por favor, no la elimine.
- + *Manténgase siempre dentro de la legalidad* Sea cual sea el uso que haga de estos materiales, recuerde que es responsable de asegurarse de que todo lo que hace es legal. No dé por sentado que, por el hecho de que una obra se considere de dominio público para los usuarios de los Estados Unidos, lo será también para los usuarios de otros países. La legislación sobre derechos de autor varía de un país a otro, y no podemos facilitar información sobre si está permitido un uso específico de algún libro. Por favor, no suponga que la aparición de un libro en nuestro programa significa que se puede utilizar de igual manera en todo el mundo. La responsabilidad ante la infracción de los derechos de autor puede ser muy grave.

Acerca de la Búsqueda de libros de Google

El objetivo de Google consiste en organizar información procedente de todo el mundo y hacerla accesible y útil de forma universal. El programa de Búsqueda de libros de Google ayuda a los lectores a descubrir los libros de todo el mundo a la vez que ayuda a autores y editores a llegar a nuevas audiencias. Podrá realizar búsquedas en el texto completo de este libro en la web, en la página <http://books.google.com>

N. 19.
TRACTATUS
THEOLOGICO-POLITICUS,

Quo
AUCTOR QUIDAM ANONYMUS,
conatu improbo,
demonstratum ivit,

LIBERTATEM
PHILOSOPHANDI,

h. e. de doctrina religionis pro lubitu
judicandi, sentiendi & docendi,

*Non tantum salvâ pietate & Reipublicæ pace posse
concedi, sed eandem, nisi cum pace Reipublicæ ipsaq; pietate
rolli non posse;*

Ad veritatis lancem examinatus,

PRÆSIDE
DN. JOHANNÆ MUSÆO,

S.S. Theol.D. & PP. Prim.ac Facultatis suæ Seniore,
Patrono ac Præceptore suo exquisitissimo observantiæ cultu
atatem devenerando,

ventilationi publicæ submissus

CHRISTIANO FRIDERICO Knorn/
Osterodâ - Grubenhagiaco.

FENÆ,

in Auditorio Theologico,

Ad d. VI. Non. Maij,

Annò M. DC. LXXIV.

Diss. Theol. no. 2237

1674

EX DURIS GLORIA.

SERENISSIMO
PRINCIPI AC DOMINO,
DOMINO

IOHANNI FRI-
DERICO,

Duci Brunsvicensium & Lunæbur-
gensium &c.

*PRINCIPI ac DOMINO meo
clementissimo*

SACRUM!

SERENISSIME PRINCEPS,
DOMINE CLEMENTISSIME!

Ive insepultam annalium
memoriam replicemus, five
ad hanc, quâ versamur, æta-
tem mentes oculosque in-
clinemus, seditionem esse illam civilem
machinam, quæ à fundamentis felicitatem
subruit, legum vim ad laxa licentiæ
jura extendit, Respublicas in noxias re-
giminum formas transfundit, tot urbi-
um truculento interitu, tot Regionum
turbato statu passim edocemur. Ri-
manti verò mihi lacunam, ex qua tanta

peffimarum factionum materies fcaturiat, & fine fine promanet, inter alios modernos, quæ feculi noſtri eſt infelicitas, Fanaticos occurrit, qui eam ex ſuperſtitioſa quadam ſacra adminiſtrandi libidine, quam Chriſtianos pleroſque inceſſiſſe clamitat, derivare, tantique criminis ſacris præſertim ſtudiis conſecratos reos peragere minimè erubeſcit. Cui licet nihil relictum exiſtimem, quò crasſæ & impolitæ injuriæ crimen à ſe deprecetur, non tamen hîc ſubſtitit ejus conclamata impietas, ſed hâc plus ultra abreptus, ſucroſam ſanctitatis imaginem, ac ſuperſtitioſam pietatem, abſurdis arcanis & umbraticarum contentionum argutiis divinam ſapientiam mentientem, veræ Religionis ſedem perditè occupaffe, templumq; Chriſtianorum in theatrum momorū dudum degeneraſſe, (abominandâ -- *acimas Acherontis ad umbras detrudendam recito ſententiam*) blas-

phemat. Scilicet divinas literas ea natura, id fatum constans manet, ut cum nullâ temporum vetustate deleri, nulla hostium crudelitate extinguï possint, nullô tamen tempore hostium insidias evitare queant! Equidem quem hic ejusque complices proposito suo scopum præfigant, quam intueantur metam, καὶ διὰ τὴν αἰσῶν Deo, ceu Christiana mandat prudentia, permitto; Prætendunt quidem nil nisi pacis communis desiderium ac consilia, ad universum terrarû orbẽ mutuâ cõcordiâ velut vinculò constringendum accommodata quàm maximè, ast prætendunt! Enimverò lustrando eorû scripta & doctrinas animadverti, illos in id summâ opum vi eniti, ut pro Christianismo Naturalismum, h. e. pro Junone nubem, pro corpore umbram, pro salute pestem Regibus & Principibus, quos Deus Rex Regum Ecclesiæ suæ nutritios constituit, obtrudant, ac Socinianis,

Anti-Trinitariis aliisque; orco pejus fugi-
endis sectis tolerantiam in regionum
variarum visceribus passim acquirant.
Eandem causam Auctorem nostrum
lucifugam, impostorem nulli secundum,
agere, vel ex eo satis colligere datur,
quod urbe Amstelodamo in exemplum
adductâ, ejus in tolerandis quibuscun-
que sectis moderationem hisce nimium
commendet verbis: *In hac florentissima rep.
& urbe præstantissima, omnes cujuscunq; nationis
& sectæ homines summa cum concordia vivunt, &
nulla omnino tam odiosa secta est, cujus sectarii publi-
câ magistratum auctoritate & presidio non prote-
gantur &c.* Utrùm benè an secùs, in eo e-
nodando præsens occupatur disertatio.
Quam ut venerabundus ad Tuos,
SERENISSIME PRINCEPS, DO-
MINE CLEMENTISSIME, pedes de-
ponerem, ratio non una me movit, ac
tantùm non adegit. Quid enim æquius,
quàm humillimæ subjectionis monu-
mentum erigere Principi, in cujus terris

me & in lucem emissum, & prima pietatis ac literarum rudimenta edoctum deprehendo? Quid antiquius? quam publico qualicumque documento adorare Principis munificentiam, non ab illo modo, sed & ab Eiusdem Parente & Fratre Principibus, gloriosissimæ memoriæ Antecessoribus, familiæ meæ benignè concessam, cum primis verò in dilectissimum meum Parentem, ultra VII. lustra Consiliariatûs spartam circumspectâ, ceu par est, curâ adhuc (in gravescente quamlibet ætate) per divinæ gratiæ indultum sustinentē, continuô veluti fonte derivatam. Hæc omni elogio major munificentia in meam modò sese diffundit memoriã, meq; ad Celsitudinis Tuæ Thronum haud perfunctoriè trepidantem in spem erigit securam, fore, ut, quem Parenti hæctenùs tribuisti affectum, eundem in me meosq; perpetim transcribas. Sulcipe ergò, PRINCEPS SERE-

NISSIME, tenuissimam obstrictissimi ob-
sequii tabulam ad Tuæ Celsitudinis aras
humillimè affixam, cumq; thuribus for-
san deficientibus Diis molâ falsâ litare
non sit piaculo, ad hanc Genubus Tuis
advolutam TUOQUE Augusto Nomini
devotè immolatam victimam Illustris-
simos, quâ es clementia, demittere vultus
haud gravare. Simulac me hoc affecu-
tum sensero, surgent in spes lætiores
imbecillia mea studia, nihilque tam in-
vium inaccessumq; putabunt, quo non
sub gratiosissimo Clementiæ Tuæ au-
spicio aditum sibi munitum præsumant.
Interea Ter-augustissimū Jehovahæ Nu-
men, ut inclytam Tuam Aulam omni-
fariâ felicitate perfundat, eamque à noxio
Martis, in populos propinquitate finiti-
mos immanè sæviētis, telo & fulmine asser-
tam foveat ac protegat, assiduis sollicita-
reprecibus non cessabo Serenitatis Tuæ

*Dabam Jena ipſis Id. April.
An. clō Idē LXXIV.*

devotus subjectissimus

Digitized by Google

CHRIST. ERIDB. GRAMM.

§. I.

riennium est, & quod excurrit, cum in lucem prodit Scriptum quoddam anonymum sub titulo *Tractatus Theologico-Politicus, continens Dissertationes aliquot, quibus ostenditur, libertatem philosophandi non tantum salva pietate & Republica pace posse concedi, sed eandem, nisi cum pace Republica, ipsaque pietate tolli non posse; infelix sane & immaturus ingenii infelicis & immaturi fœtus, quem tenebris Cimmeriis involvi, quam luce publica donari satius fuisset. Auctor lucifuga, etsi tenebrionum more latere, quam nomen suum profiteri maluit, fertur tamen esse *Benedictus Spinoza*, natione Judæus, sed ob opinionum, quas fovet, monstra *ἄνομα ἄνομος*, homo, ut res ipsa loquitur, perfrictæ frontis, fanaticus, & à religione omni alienus. Natales ejus tribuit inscriptio mendax *Hamburgo*, quos *Amstelodamo*, ubi Auctor vixisse dicitur, deberi verisimile est.*

Au. & of Tractatus.

§. II. Ansam conscribendi libri sibi præbuisse refert diffidia hominum, qui se *Christianam religionem proficere jactent, hoc est amorem, gaudium, pacem, continentiam, & erga omnes fidem, & tamen plus quam iniquo animo certent, & acerbissimum in invicem odium quotidie exerceant, ita ut facilius ex his, quam illis, fides uniuscujusque noscatur. Quod malum opinatur inde traxisse originem, quod Ecclesie ministeria dignitates, & ejus officia beneficia estimare, & pastores summo honore habere vulgo religio fuerit; simul ac enim hic abusus in Ecclesia inceperit, statim pessimo cuique ingentem libidinem sacra officia administrandi incessisse, & amorem divina religionis propagandæ in sordidam & varitiam & ambitionem, atque ita ipsum templum in theatrum degenerasse, ubi non Ecclesiastici Doctores,*

Ejus conscribendi ansa. in prælat. pag. 4.

ibid.

sed oratores audirentur, quorum nemo desiderio teneretur populum docendi, sed eundem in admirationem sui rapiendi, & dissentientes publice carpendi, & ea tantum docendi, quae nova ac insolita, quaeq; vulgus maxime admiretur; unde magnas contentiones, invidiam, & odium, quod nulla vetustate sedari potuerit, oriri debuisse. Non ergo mirum, quod antiquae religionis nihil manserit, praeter ejus externum cultum, (quo vulgus Deum magis adulari, quam adorare videatur) & quod fides iam nihil aliud sit, quam credulitas & praedicia: at quae praedicia? quae homines ex rationalibus brutos reddant, utpotè quae omnino impediunt, quo minus unusquisque libero suo judicio utatur, & verum à falso dignoscat, & quae veluti ad lumen intellectus penitus extinguendum, datâ operâ excogitata videantur.

§. III. Cui malo curando medium aliud haud superesse jactat, praeter libertatem philosophandi, quam censet non tantum saluâ pietate & Republicae pacem posse concedi, sed nec tolli posse, nisi cum pace Republicae ipsaq; pietate: ad quod commentum speciosè incrustandum nullam ingenii vim, dolum nullum, nullas denique artes finit intentatas, adeò quidem, ut jure merito quis dubitaverit, num ex illis, quos ipse Dæmon ad divina humanaeque jura pervertenda magno numero conduxit, repertus fuerit, qui in iis depravandis operosior fuerit, quam hic impostor, magno Ecclesiae malo, & Republicae detrimento natus.

§. IV. Quod à primis nascentis Ecclesiae incunabilis extra dubitationis aleam positum fuit, fidei nimirum & religionis Christianae principium primum, idque certum & infallibile, esse revelationem divinam, à Prophetis & Apostolis ex Spiritus Sancti inspiratione in literas relatum; in eo impugando primam posuit operam, eò progressus impudentiae & impietatis; ut prophetiam dependisse diceret à fallaci imaginatione Prophetarum, ac in unoquoque pro dispositione temperamentis ac ratione praecipuarum opinionum, (quibus Deus, quod ad

Impietas auctoris.

c. II.

speculativa attinet, se accommodaverit) variasse, adeoque prophetiam nunquam prophetas doctiores reddidisse, sed eos in suis præconceptis, licet falsissimis, opinionibus reliquisse, ac propterea nos in circa res merè speculativas minimè credere teneri: Apostolorum Epistolas non ex revelatione & divino mandato, sed tantum ex ipsorum naturali judicio scriptas fuisse: eos accommodavisse religionem, quoad fieri potuerit, hominū sui temporis ingenios superaedificasse illam fundamentis, tum temporis maximè notis & acceptis: Ex hoc, quod diversis fundamentis religionē superaedificaverunt, ortas esse multas contentiones & schismata, quibus Ecclesia jam inde ab illorū temporibus indefinenter vexata fuit: Dei æternum verbum & pactum, veramque religionem hominum cordibus, hoc est humanæ menti inscriptam esse; quod autem in Scripturis continetur, esse mendosum, truncatum, adulteratum, & sibi non constare, maximè in historiarum & Prophetiarum circumstantiis, miraculis, rebusque speculativis. Miracula & opera supernaturalia in Scripturis agnoscit nulla, sed quæ talia dicuntur, dici contendit respectivè ad hominum opiniones, & nihil aliud illorum appellatione intelligi, quam opera naturalia, quorum causam ignoramus, vel explicare non possumus, vel quæ explicari non poterant eo modo, quo vulgus res naturales explicare solet. Hinc, ait, omnia quæ in Scripturis verè narrantur contigisse, secundum leges naturæ, ut omnia, necessario contigisse, & si quid reperiat, quod apodicticè demonstrari potest legibus naturæ repugnare, aut ex eis consequi non potuisse, id à sacrilegis hominibus sacris literis adjectum fuisse. Porro in religione catholica, quæ præter Christianam nulla est, nullum relinquit mysterium; Scripturam enim nihil exigere ab hominibus, præter obedientiam: Cognitionem illam, quam Deus per Prophetas ab omnibus universaliter petiit, & unus quisque scire tenetur, nullam esse, præter cognitionem divinæ ejus justitiæ & charitatis: Intellectualem Dei cognitionem, quæ ejus naturam, prout in se est, considerat, & quam naturam homines certâ vivendi ratione imitari non possunt, neque tanquam

ibid. p. 144.

c. XI. p. 139.

seqq.

p. 143.

cap. XII.

p. 144. 1eqq.

cap. VI. p. 69.

seqq.

ibid. p. 77.

c. XIII. p. 154.

ibid. p. 157.

*exemplum sumere ad veram vivendi rationem instituendam, ad fidem
 & religionem revelatam nullo modo pertinere, & consequenter homi-
 nes circa hanc sine scelere toto caelo errare posse; Evangelicam doctri-
 nam nihil præter simplicem fidem continere, nempe Deo credere,
 eumque revereri, si ve, quod idem est, Deo obedire; ex Scriptura jussu
 nos nihil teneri credere, quam id, quod ad mandatum de diligendo pro-
 ximo exequendum absolute necessarium est: hoc ipsum mandatum
 unicam esse totius fidei catholica normam, & per id solum omnia fidei
 dogmata, quæ scilicet unusquisque amplecti tenetur, determinanda esse:
 fidem nihil aliud esse, quam talia sentire de Deo, quibus ignoratis tolli-
 tur erga Deum obedientia, & quæ hæc obedientiâ posita, necessariis po-
 nuntur; fidem non tam requirere vera, quam pia dogmata, h. e. talia,
 quæ animum ad obedientiam movent, tametsi inter ea plurima sint,
 quæ nec umbram veritatis habent: ad fidem catholicam nulla dogma-
 ta pertinere, quibus inter honestos potest dari controversia: ad ean-
 dem ea solummodo pertinere dogmata, quæ erga Deum obedientia
 absolute ponit, & quibus ignoratis obedientia absolute est impossibilis;
 de reliquis autem, prout unusquisque, quia seipsum melius novit, sibi
 ad se in amore justitiæ confirmandum melius esse viderit, sentire debe-
 re, & hac ratione nullum locum controversiis in Ecclesia relictum iri.
 Quid Deus sit, an ignis, spiritus, lux, cogitatio &c. id nihil ad fidem
 pertinere. Jus naturale uniuscujusque hominis non sanâ ratione, sed cu-
 piditate & potentia determinari: quicquid unusquisque, qui sub solo
 natura imperio consideratur, sibi utile vel ductu sanæ rationis, vel ex
 affectuum impetu judicat, id summo natura jure appetere & quacumque
 ratione si ve vi si ve dolo, si ve precibus, si ve quocumque demum modo fa-
 cilius poterit, ipsi cupere licere &c.*

*§. V. Hæc, & id genus alia portentosarum opinionum
 commenta postea suis quæque locis, re & occasione sic ferente,
 excutiemus. Jam in ipsam, quam Auctor adstructum iovit, li-
 bertatem philosophandi ejusque fundamenta sollicitius inqui-
 remus.*

§. VI. Ut autem de quæstionis statu rectè constet, ante omnia voces *philosophandi & libertatis* expendendæ veniunt.

§. VII. *Philosophandi* verbum, ad mentem Philosophi, denotare studium inquirendi veritatem, sentiendique & statuendi de rebus, humanæ rationi subjectis, tum speculativis, tum practicis, naturæ & rationis principiis convenienter, notius est, quàm ut hîc prolixam & operosam mereatur deductionem: hoc tamen loco transfertur illud ab Auctore ad religionis causam, accipiturque de studio inquirendi non tam veritatem, quàm pietatem dogmatum, ad religionem cultumque divinum pertinentium, deque illis sentiendi & statuendi, prout unicuique ad obedientiam & pietatem factura videbuntur.

Quamvis verò inter *fidem & Philosophiam* id faciat discriminis, quòd hujus scopus sit *veritas*, illius *obedientia & pietas*, hæc *notionibus communibus*, illa *historiâ & linguâ, velut fundamento nitatur*, & hæc *ex sola natura*, illa *ex revelatione* peti debeat; sub fide tamen & religione catholica, ut vidimus, nihil supernaturale, mysteriû & quod luminis naturæ cancellos transcendat, nihil comprehensum vult, sed quicquid ejus ambitu continetur, id totum reducit ad *obedientiâ & pietatem, in dilectione Dei & proximi positam*, de qua non temerè philosophandi verbo utitur. Præterquam enim quòd ex lumine naturæ & Philosophiæ principiis quoq; deduci & præscribi possunt, etiam quæ extra obedientiæ & pietatis limites constituta in Scriptura traduntur, ea omnia Auctor ad luminis naturæ ductum & normã explicari, atque naturali & communi hominû ingenio & capacitati accommodari debe-

Philosophandi vox.

c. VIII. p. 103.

re contendit. Nam, inquit, cum maxima auctoritas Scripturam interpretandi apud unumquemq; sit, interpretandi ergo norma nihil debet esse, præter lumen naturale, omnibus commune, non ullum supra naturam lumen, nequæulla externa auctoritas, non etiam debet esse adeò difficilis, ut non nisi ab acutissimis Philosophis dirigi possit, sed naturale

& communi hominum ingenio accommodata. Ita autem interpretari Scripturam, quid aliud est, quam philosophari circa illam, & circa res, illis contentas?

§. IIX. Nos, qui *fidem & religionem catholicam* in hoc à Philosophia differre statuimus, quòd illa præcisè *Dei revelatione supernaturali*; hæc *lumine & principis nature*, velut ratione cognoscendi propriâ, nitatur, si *philosophandi* verbo ad Auctoris imitationem in hac materia usurpaverimus, ejus appellatione in significato latiori intelligemus *studium inquirendi veritatem* in quibuscunque rebus, etiam ad fidem & religionem pertinentibus, de quibus heic Auctori potissimum sermo est.

Libertas opponitur necessitati.

§. IX. *Libertas* verò propriè loquendo, voluntatis affectio, & ejus quædam *indifferentia est ad utrumlibet*. Dicitur enim voluntas libera, cum non determinata est ad unum, sed ex duobus oppositis, utrum velit, potest. Cui opponitur *necessitas*, quâ ad alterutrum oppositorum ita adstringitur, ut alterum velle aut agere non possit, & prout hæc variat ac multiplex est, ita & illa,

Necessitas, Interna.

§. X. Est autem *necessitas* alia interna, alia externa.

§. XI. *Interna* dicitur, quâ voluntas suâ naturâ & habitudine intrinsecâ ad objectum determinata est ad unum, ut oppositum velle aut agere non possit. Quem in modum determinata est voluntas ad bonum in communi: non enim illud nolle aut averfari potest. Unde libertas à necessitate interna propriè est libertas indifferentiæ, quâ positis omnibus ad agendum requisitis quis agere potest & non agere, agere hoc, & agere illud,

Externa. Coactionis necessitas.

§. XII. *Externa necessitas* vel est *coactionis* vel *servitutis*.

§. XIII. *Coactionis necessitas*, quæ est ab agente externo, subjectum præter vel contra ejus inclinationem ad actionem determinante, in hominis voluntatem non cadit, nisi quantum

tum ad actus imperatos. Actus eliciti enim, quia sunt actus voluntatis immanentes, & suapte naturâ à voluntate, per objectum cognitum motâ, efficienter dependent, non possunt esse à principio externo, nihil conferente eo, quod agit: quod tamen ad violentum & quod per coactionem fit, requiritur. Hinc natum est tritum illud: *Voluntas non potest cogi*, puta quoad actus elicitos. Horum igitur actuum intuitu voluntas semper libera est à *necessitate coactionis*. Quoad actus imperatos autem tum demum ab ea libera est, cum neutrum oppositorum lege superioris præceptum aut prohibitum, vel alterius cujusque vi extortum est, sive cum, nemine cogente, utrumlibet agere licet;

§. XIV. *Servitutis necessitas* propriè est quædam voluntatis obligatio ad parendum alterius imperio, & convenit quadantenus cum *necessitate coactionis*; differtque quadantenus ab eadem. Convenit cum illa, quòd qui vel voluntate liberâ ad parendum alterius imperio se obligavit, vel bello captus, aut pecuniâ emtus in alterius potestatem venit, tenetur ejus imperio parere, aut si obsequium detrectet, reatum pœnæ contrahit, atque adeò ad parendum cogi potest. Quin si quis invitus in alterius veniat potestatem, & contra voluntatis inclinationem ad illius obsequium adigatur, necessitas hæc servitutis erit propriè dicta necessitas coactionis. Differt autem ab eadem, quòd non omnis servitus est contra subjecti inclinationem, sed quædam etiam secundum naturam, atque adeò voluntaria est, ut cum quis libero consensu se alterius dominio subijcit. Unde necessitas servitutis cadit quandoque etiam in actus voluntatis elicitos, nec infert voluntati aliam necessitatem, quàm quæ est ex hypothesi, quæ libertatè simpliciter non tollit. Per metaphoram verò transfertur servitutis vox cum ad eos, qui peccati dominio parent, tum ad hos, qui ita reverentur alios, ut ab illorum placitis recedere religioni

ducant, sive quòd id contra decorum esse opinentur, sive quòd illorum odium in se provocare nolint. Dicuntur enim usu receptissimo servi *peccati*, peccato qui obediunt; & servi sive mancipia *aliena libidinis*, qui prædictum in modum erga alios se gerunt. Sed non est par utriusque servitutis ratio. Prior enim, in homine non renato maxime, ex necessitate interna, qua voluntas per suam connatam perversitatem ad malum determinata est, provenit. Posterior verò *voluntaria* est, quæ libertatem à necessitate interna non tollit: quamvis, si metu odii, diffamationis vel persecutionis id fiat, cum necessitate coactionis nonnullam habeat convenientiam, & ad eam quodammodo referri possit.

Quæ libertas
hic intelligatur.

§. XV. Inter hæc diversas libertatis acceptiones maxime propria est prima, quam diximus *libertatem à necessitate interna*. Ab hac sola enim denominatur agens absolutè & simpliciter liberum. Quæ autem *necessitati externa* sive *coactionis*, & *necessitati servitutis* opponitur libertas, cadit etiam in bruta animantia: quæ quæcunque ex interno naturæ instinctu sponte agunt, hoc significatu liberè agunt: cum non coactè, nec ex servitute & ut instrumenta alterius agant; quæ tamen liberè agentibus usus loquendi non adscribit.

§. XVI. Auctor tamè tractatus de libertate philosophandi videtur *libertatis* vocè hic in altero potissimum significatu accipere, pro *libertate à necessitate coactionis*. Præterquàm enim quòd *philosophari* formaliter ad intellectû pertinet, qui suâ intrinsicâ naturâ potentia necessaria est, libertatis à necessitate interna non capax; in assertionem Auctoris primariâ etiam, in qua adstruenda per Tractatum totum occupatur, aliter quàm de libertate à *necessitate coactionis* intelligi non potest, quod dicitur, *Libertatem philosophandi posse à Potestatibus summis, salvâ pietate & Republicæ pace, concedi*. Opponit enim assertionem Auctor receptæ Ecclesiæ consuetudini, quâ ad certam do-

doctrinæ formam fideles pariter omnes adstringuntur, doctrinæ ab ea dissentientibus & opinionibus fanaticis quibusque severè & sub comminatione exclusionis ex gremio Ecclesiæ aliarumve pœnarum publicè interdictis, contenditque contra, nemini esse vim inferendam ob dissensum de doctrinæ religionis, neminem prohibendum aut pœnis coercendum, ne in veritatem dogmatum, ad religionem pertinentium, liberè, h. e. pro indole sui ingenii principiisque sibi notis inquirat, iisque convenienter apud animum suum de illis statuat & sentiat: ut ita *libertatem philosophandi alicui concedere*, quoad rem, idem sit, atque eum non impedire per vim & coactionem, ne pro suo ingenio & captu de doctrinæ religionis, ut sibi visum fuerit, apud animum suum statuat & sentiat.

§. XVII. Neque tamen libertatem à servitute, quâ quis alienæ libidinis mancipium dicitur, prorsus excludit. Invehitur enim passim locorum graviter cum in Theologos & Ecclesiæ Doctores publicos, qui dissentientes à se in religionis causa ferre nolunt, sed odio habent & persequuntur, tum in eos, qui illorum auctoritatem tanti æstimant, & tan-
toperè reverentur, ut ab illorum sententiis recedere sibi religioni ducant, & velut servi & mancipia illorum, quæ ipsi dicunt, probant, quæ rejiciunt, improbant. Quam sive invitis pro illorum auctoritate impositam, sive ex illorum quadam veneratione & reverentia, vel ex consuetudine sponte susceptam necessitatem servitutis à Republica libera exulare, & libertate, ei oppositâ, omnes gaudere jubet.

XVIII. In inevidentibus tamen, & quæ hinc inde petitis rationibus in utramque partem disputari possunt, subest intellectus libero voluntatis imperio, potestque ab illa ad assensum dissensumve determinari. Atque horum actuum intuitu potest quis dici liberè philosophari, non tantum libertate à necessitate coactionis & servitutis, sed etiam libertate à ne-

In præf. p. 3.
seqq.

Tr. c. VIII.

p. 104.

c. XIV. p. 159.

Libertas in-
differentiæ
an in intelle-
ctum cadat ?

cesitate interna sive indifferentiæ, ut tamen libertatis ratio formalis soli insit voluntati, non intellectui. Intellectus enim, in se spectatus, semper est potentia necessaria, & ut veritatibus evidentibus necessario assentitur, ita in inevidentibus suapte naturâ subordinatur voluntatis imperio, ut voluntate, assensum dissensumve imperante, in ejus potestate non sit non assentiri vel dissentire: cui proinde libertas à necessitate interna propriè loquendo non convenit, quamvis ejus actus assentiendi dissentientique inevidentes liberi sint libertate à necessitate interna, non quidem in quantum sunt actus intellectus elicitii, sed in quantum voluntatis actus imperati sunt.

In quibus
objectis lo-
cū inveniat.

§. XIX. Auctor quamvis in memorata assertionem, quod libertas philosophandi à Potestatibus summis unicuique, pietate salvâ, concedi possit, loquatur de libertate à necessitate coactionis, supponit tamen tanquam certum, hanc indifferentiæ libertatem in philosophando convenire per se unicuique, non quidem in omnibus ad religionem pertinentibus dogmatibus, sed in ijs tantum, quæ pietate & reipublicæ pace salvâ in partem utramque disputari, affirmari negarique possunt, & eximit proinde à libertate philosophandi, quam indiscriminatim per se omnibus convenire, & omnibus à Potestatibus summis concedi vult, doctrinas omnes, quarum oppositum vel pietatem erga Deum tollit, vel reipublicæ tranquillitatem & pacem turbat & evertit; restringitque eam ad solas doctrinas opinionesque, quarum neutrâ contradictionis parte pietati erga Deum pacive Reipublicæ quicquam detrahitur.

§. XX. Quæ pietatem relinquunt salvam, æstimat Auctor ex illarum habitudine ad fidem & obedientiam erga Deum; & quæ Reipublicæ pacem & tranquillitatem non lædunt, ex habitudine illarum ad jus summarum Potestatum, & in illarum classem refert omnes doctrinas, quæ

ad fidem & obedientiam erga Deum cognitu non absolutè & simpliciter necessariæ sunt; in harum verò classem, quæcunque salvo jure summarum Potestatum affirmari negarique possunt.

§. XXI. Ut mentem ejus rectiùs intelligas, sciendum, c. p. XII. & quod ad priorem doctrinarum partem attinet, eum con- XIV.

stitueret religionem & pietatem præcisè in obedientia erga Deum; fidem verò in assensu eorum, quæ ad obedientiam erga Deum absolutè & simpliciter cognitu necessaria sunt: quæ ad hæc reducit dogmata:

I. Deum, hoc est ens supremum, summè justum & misericordem, sive vera vita exemplar existere. Qui enim nescit vel non credit ipsum existere, illum non posse ei obedire, aut eum judicem adsciscere.

II. Eum esse unicam. Hoc enim ad supremam devotionem, admirationem & amorem erga Deum absolutè requiri; devotionem namq; & amorem ex sola excellentia unius super reliquos oriri.

III. Eum ubiq; esse præsentem, vel omnia ipsi patere. Si enim res ipsum latere crederentur, vel ipsum omnia videre ignoraretur, fore, ut de æquitate ejus justitiæ, quæ omnia dirigit, dubitaretur, vel ipsa ignoraretur.

IV. Ipsum in omnia supremum habere jus & dominium, nec ali- quid jure coactum, sed ex absoluto beneplacito & singulari gratiâ facere: omnes enim ipsi absolutè obedire teneri, ipsum autem nemini.

V. Cultum Dei ejusq; obedientiam in sola justitiâ & charitate sive amore erga proximum consistere.

VI. Omnes qui hac vivendi ratione Deo obediunt, salvos tantùm esse, reliquos autem, qui sub imperio voluptatum vivunt, perditos: si enim homines hoc firmiter non crederent, nihil causa futurum, cur Deo potiùs, quàm voluptatibus obtemperare mallerent.

VII. Denique Deum penitentibus peccata condonare: nullum enim esse, qui non peccet. Si ergo hoc non statueretur, omnes de sua salute desperaturos, nec ullam fororationem, cur Deum misericordem esse crederent.

P. 164

§. XXII. *Hæc omnia, dicit Auctor, esse apprime cognitum necessaria, ut homines, nullo excepto, ex præscripto legis Deo obedire possint; nam horum aliquo sublato, tolli etiam obedientiam, atque adeo & pietatem, ut ita nihil eorum, pietate salvâ, negari possit.*

Non necessaria quæ sint.

§. XXIII. *Cætera autem, hæc fundamentalibus fidei, ut vocat, non comprehensa dogmata quæcunque numerare videtur in iis, quæ pietate salvâ in utramque partem disputari, affirmari & negari possunt. Speciatim verò horum classis accenset hæc sequentia: Quid Deus sine illud vera vita exemplar sit: an scilicet sit ignis spiritus, lux, cogitatio &c. id nihil ad fidem attinere ait; ut nec etiam quâ ratione sit vera vita exemplar, an scilicet propterea quod animum iustum & misericordem habet, vel quia res omnes per ipsum sunt & agunt, & consequenter nos etiam per ipsum intelligimus, & per ipsum id, quod verum, æquum & bonum est, videmus, perinde esse, quicquid de his unusquisque statuerit. Deinde nihil etiam ad fidem attinere, si quis credat, quod Deus secundum essentiam, vel secundum potentiam ubique sit, quod res dirigat ex libertate, vel ex necessitate nature, quod leges tanquam princeps præscribat, vel tanquam æternæ veritates doceat, quod homo ex arbitrio liberato, vel ex necessitate divini decreti Deo obediat, quodq; deniq; præmium honorum & pœna malorum naturalis vel supernaturalis sit: Hæc, inquam, & similia dicit nihil referre in respectu fidei, quâ ratione unusquisque intelligat, dummodo nihil eum in finem concludat, ut majorem licentiam ad peccandum sumat, vel minus fiat Deo obtemperans, quin imò unumquemq; hæc fidei dogmata ad suum caput accommodare poterit, eaq; sibi eo modo interpretari, quo sibi videtur eadem facillime sine ulla hesitatione, sed integro animi consensu amplecti possit, ut consequenter Deo pleno animi consensu obediat. Eidem enim non tam veritatem, quàm pietatem exigere, & non nisi ratione obedientia piam & saluiferam esse; & consequenter nominem, nisi ratione obedientia fidelitatem esse.*

§. XXIV. Atque in his posterioris ordinis objectis Auctor libertatem philosophandi unicuique per se convenire, & omnibus concedi debere contendit, non in iis, quæ in classe priori continentur.

§. XXV. Quantum verò attinet ad assertiones opinionumque, quæ Reipublicæ pacem salvam relinquunt, vel non relinquunt, sciendum, pacem Reipublicæ salvam constitutam ab eo in jure summarum Potestatum salvâ, ut quæ jus hoc intactum relinquunt, habendæ veniant in iis, in quibus, Reipublicæ pace salvâ, libertas philosophandi concedi possit; sed ceteris quæ habent, & jus summarum Potestatum lædunt, seditiosis opinionibus, & quæ Reipublicæ pacem turbant evertuntque, accenseri debeant, in quibus philosophandi libertas locum non inveniat: cujusmodi sint omnes opiniones, quæ simul ac ponuntur, pactum, quo unusquisque jure agendi ex proprio suo arbitrio cesserit, tollitur, ex. gr. Si quis statuat, summam Potestatem non esse sui juris, vel neminem promissis stare debere, vel operari unumquemque suo arbitrio vivere, & alia hujusmodi, quæ prædicto pacto directe repugnant.

Quæ Reip.

pacem sal-

vam relin-

quant.

cap. XX.

ib. p. 228.

§. XXVI. Ubi tamen Auctor monet, eum qui tale quid sentit, seditiosum esse, non tam quidem præcisè propter judicium & opinionem, quàm propter factum, quod talia judicia involvunt: videlicet, quia eo ipso, quod tale quid sentit, fidem summæ Potestati rariâ, vel expressè datam solvit; ac proinde ceteras opiniones, quæ actum non involvunt, nempe raptionem pacti, vindictam, iram &c. seditiosas non esse. Cives enim & subditos Reipublicæ cussisse tantum jure agendi ex proprio decreto, non autem ratiocinandi & judicandi; adeoque salvo summarum Potestatum jure neminem quidem contra earum decretum agere posse, ac omnino sentire & judicare, & consequenter etiam dicere, modo simpliciter tantum dicat vel doceat, & solâ ratione, non autem dolo, ira, odio, nec animo aliquid in rempublicam ex auctoritate sui decreti introducendi defendat, ut ibid. pag. 227. dicit.

Libertas lo-
quendi & do-
cendi.

§. XXVII. Cum *libertate philosophandi*, hoc est, *sentiendi & statuendi*, conjungit Auctor sub finē Tractatus etiam *libertatem loquendi docendiq;* voce & scriptis, ut quæ liberè quis, salvâ pietate & Reipublicæ pace intus apud animum suum statuere & sentire potest, ea etiam, iisdem salvis, loqui, docere, atque adeo voce scriptisque cum aliis communicare possit, observatâ tamen cautela, quam verba modo allegata continent: ut scilicet in iis, quæ jura summarum Potestatum concernunt, *simpliciter tantum dicat vel doceat, & solum rationis, non autem dolo, irâ, odio, nec animo aliquid in rempublicam ex auctoritate sui decreti introducendi, defendat, sed decretum omnium rerum agendarum summis Potestatibus relinquat, & nihil contra earum decretum agat, etiamsi sapè contra id, quod bonum judicat, & patam sentit, agere debeat.*

Status con-
troversiæ.

§. XXVIII. Quibus majoris perspicuitatis causâ sic præmissis, in quo controversiæ cardo vertatur, facile intelligitur: nempe assertio Auctoris: *Libertatem philosophandi non tantum salvâ pietate & Reipublica pace posse concedi, sed eandem, nisi cum pace Reipublicæ ipsaque pietate, tolli non posse*, duas continet quæstiones principales. Unam, *an libertas philosophandi unicuique, salvâ pietate & Reipublicæ pace, concedi possit?* Alteram, *an eadem tantam cum pace Reipublicæ ipsaq; pietate connexionem habeat, ut tolli non possit, quin simul illa & hæc tollatur?*

§. XXIX. Quæstio utraque loquitur potissimum de libertate à necessitate externa, sive coactionis: utraque loquitur etiam de libertate philosophandi in his, quæ nec ad fidem & obedientiam erga Deum cognitu, ex Auctoris mente, absolute & simpliciter necessaria sunt, nec summarum Potestatum jus lædunt. In utraque denique sub libertate philosophandi comprehenditur libertas non tantum inquirendi veritatem, sentiendique & statuendi, sed & loquendi docendique voce & scriptis, quod intus & apud animum suum

quis sentit & statuit, & vertitur summa rei, quantum ad quaestionem priorem attinet, in hoc; An libertas sentiendi, statuendi, loquendi & docendi de his, quæ nec ad fidem & obedientiam erga Deum, ex Auctoris mente, cognitu absolutè & simpliciter necessaria sunt, nec summarum Potestatum jus lædunt, à Potestatibus summis unicuique, pietate & pace Reipublicæ salvâ, concedi possit? An verò ad certam doctrinæ formam omnes adstringendi, & secus sentientes, loquentes aut docentes vi pœnisque constitutis coercendi sint; quoad posteriorem verò quaestionem in eo: An libertas hæc tam arctè cohæreat cum pietate & pace Reipublicæ, ut à Potestatibus summis per vim & coactionem tolli non possit, quin simul pax Reipubl. & ipsa pietas tollatur?

§. XX X. Cùm verò non statim quæ salvâ pace Reipublicæ fiunt aut fieri possunt, etiam pietate salvâ fiant aut fieri quaestiones possint, & in controversia præsentè Auctor fundamentis alius probatum eat, libertatem philosophandi posse, salvâ pietate; aliis, eam posse pace Reipublicæ salvâ concedi, non abs re quaestionem utramque in duas dispescimus partes. Prior pars prior est, *an libertas philosophandi in his; quæ ad fidem & obedientiam erga Deum non absolutè & simpliciter necessaria sunt, unicuique pietate salvâ, à Potestatibus summis concedi possit*: Pars altera est: *An pace Reipublicæ salvâ, ea unicuique à Potestatibus summis concedi possit?* Posterioris quaestionis pars prior est: *An libertas illa philosophandi tantam cum pietate connexionem habeat, ut à Potestatibus summis tolli non possit, quin & ipsa simul tollatur?* Pars altera est: *An, libertas illa philosophandi tantam cum pace Reipublicæ connexionem habeat, ut à Potestatibus summis tolli non possit, quin & hæc tollatur?*

§. XXXI. In omnibus hisce quaestionibus amplectitur Auctoris assertiones quatuor
 Auctor partem affirmativam, reditque mens ejus ad sequentes quatuor assertiones sive conclusiones:

I. *In eis, quæ ad fidem & obedientiam erga Deum non absolute & simpliciter necessaria sunt cognitio, potest libertas philosophandi, h. e. sentiendi, loquendi & docendi, unicuique à Potestatibus summis, salva pietate, concedi.*

II. *Eadem potest unicuique, etiam salva pace Reipublica, ab illis concedi.*

III. *Libertas hæc tam arte coheret cum pietate, ut à Potestatibus summis, præscriptâ certâ doctrinæ formâ pœnisque in secus sentientes, loquentes & docentes constitutis, tolli non possit, quin & pietas tollatur.*

IV. *Eadem tam arte coheret cum pace Reipublica, ut à Potestatibus summis, præscriptâ certâ doctrinæ formâ pœnisque in secus sentientes, loquentes & docentes constitutis, tolli non possit, quin & pax atque tranquillitas Reipublica tollatur. Quarum duæ primæ priori; duæ postremæ posteriori quæstioni principali respondent.*

§. XXXII. In omnibus hæcæ assertionibus supponit Auctor tanquam certum, jus & libertatem sentiendi statuendique de religione per se esse penes unumquemque. Quod & probat hunc in modum:

Religio non tam consistit in actionibus externis, quam in animi simplicitate & veritate. Non ergo juris publici vel publicæ autoritatis est. Ratio consequentiæ est: quia animi simplicitas & veracitas non imperio legum, neque autoritate publicâ hominibus infunditur, & absolute nemo vi aut legibus potest cogi, ut fiat beatus, sed ad hoc requiritur pia & fraterna monitio, bona educatio & supra omnia proprium & liberum iudicium. Est ergo juris privati uniuscuiusque, atque adeo penes unumquemque per se est jus summum, summaque autoritas de religione liberè iudicandi, eamque sibi explicandi & interpretandi. Ratio consequentiæ rursum est: quia nulla alia de causa summa autoritas leges interpretandi &

Auctoris
præsuppositum.

p. 102.

summum de rebus publicis iudicium penes magistratum est, quàm quia publici juris sunt. Ergo eâdem de causâ summa autoritas religionem explicandi & de eadem iudicandi penes unumquemque est: scilicet quia religio uniuscuiusque juris est.

§. XXXIII. Ipsam verò assertionem primam, quod scilicet *libertas philosophandi*, h. e. sentiendi & statuendi de religione, in iis quidem, que ad fidem & obedientiam erga Deum non absolutè necessaria sunt cognitu, *possit à Potestatibus summis, salvâ pietate, concedi unicuique*, probat idem duplici fundamento: Uno, quòd *Scriptura sacra eam unicuique concedat*. Altero, quòd etiam *fides eam unicuique concedat*. Quam autem libertatem Scriptura & fides unicuique concedit, ea potest etiam à Potestatibus summis, salvâ pietate, unicuique concedi.

§. XXXIV. Quod ad Scripturam attinet, operosus est Autor in eo, ut evincat, eam constituere religionem totam, vel certè totû ejus fundamentum in obedientia erga Deum, nec, præter eam, quicquam aliud ab homine salvando exigere. Contendit enim, *Scripturam summam esse amare Deum supra omnia, & proximum tanquam seipsum, & in hoc consistere totius religionis fundamentum: eam nihil exigere ab hominibus, præter obedientiam erga Deum, que in solo amore proximi consistat: eam nullam aliam scientiam commendare, quàm que omnibus hominibus necessaria est, ut Deo secundum hoc præscriptum obedire possint, & quâ ignoratâ homines necessariò debeant esse contumaces, vel saltem sine disciplina obedientiæ; reliquas autem speculationes, quæ huc directè non tendunt, sive ea circa Dei live circa rerum naturalium cognitionem versentur, Scripturam non tangere, easq; à religione revelata separandas esse: intellectualem cognitionem Dei, quæ ejus naturam, prout in se est, considerat, & quam naturam homines certa vivendi ratione imitari non possunt, neque tanquam exemplum sumere ad veram vivendi rationem institueudam, ad fidem & religionem revelatam*

Assertiois primæ fundamenta duo.

Fundamentû prioris probationis.

cap. XII. p. 171.
cap. XIII. p. 154.

ibid. p. 157.

nullo modo pertinere, & consequenter homines circa hanc sine scelere toto celo errare posse: Scriptura intentum esse tantum obedientiam docere: utrumque Testamentum nihil esse, præter obedientiam disciplinam, nec aliud utrumque intendere, quàm quòd homines ex vero animo obtemperent: Evangelicam doctrinam nihil, præter simplicem fidem continere, nampe Deo credere, eumq; revereri, siro quòd idem est, Deo obedire. Ex quo concludit, ex Scriptura jussu nos nihil aliud teneri credere, quàm id, quòd ad mandatum de diligendo proximo, tanquam seipsum, absolute necessarium sit. Quare hoc ipsum mandatum, unicam esse totius fidei catholica normam, & per id solum omnia fidei dogmata, quæ scilicet unusquisque amplecti tenetur, determinanda esse.

§. XXXV. Eidem porro definit Auctor in ordine ad obedientiam erga Deum, quòd nihil aliud sit, quàm talia sentire de Deo, quibus ignoranti tollitur erga Deum obedientia, & quæ, hæc posita, necessario ponuntur. Et quia etiam opinionibus falsis quis ad obedientiam moveri & induci potest: hominum ingenium enim varium admodum est, & aliis his, aliis illis opinionibus melius acquiescit, & quòd hunc ad religionem, illum ad risum movet; concludit hinc, fidem non tam requirere vera, quàm pia dogmata, hoc est, talia dogmata, quæ animam ad obedientiam movent, tametsi inter ea plurima sine, qua nec umbram veritatis habent, dummodo tamen is, qui ea amplectitur, falsa esse ignoret; eam non tam veritatem, quàm pietatem exigere, & non nisi ratione obedientiam piam & salutiferam esse. Unde fidem & Philosophiam inter alia per hoc distinguit, quòd hujus scopus nihil sit, præter veritatem; illius nihil, præter obedientiam & pietatem. Ex quo concludit rursus, fidem concedere summam unicuique libertatem ad philosophandum, ut quicquid velit, de rebus quibuscumque sine scelere sentire possit, & eos tantum, tanquam hereticos & schismaticos damnare, qui opiniones docent, ad contumaciam, odia, contentiones, & iram suadendam: & eos contra fideles tantum habere, qui justitiam & charitatem, pro viribus suæ

rationis & facultatibus suadent. Quam libertatem verò fides, quæ nihil nisi obedientiam & pietatem spectat, unicuique concedit, ea potest etiam à Potestatibus summis unicuique, pietate salvâ, concedi.

§. XXXVI. Hæc, quantum ex Auctoris confusa disputandi ratione assequi possumus, fundamenta sunt, quibus ejus assertio prima superstructa est: quæ prius expendemus, quàm ad cæteras tres assertiones executiendas progrediamur.

§. XXXVII. Quod ad præsuppositum illud, assertioni Auctoris omnibus commune, attinet, nempe *ius & libertatem sciendi statuendâ, de religione per se esse penes utrumqueque*; non quidem inficiamur, religionem non tam consistere in externis, quàm in internis animi actionibus, sive, ut Auctor loquitur, *in animi simplicitate & veracitate*, vel potius *in interna animi submissioe & reverentia erga Deum*, propter ejus excellentiâ, aliâsq; hinc dependentibus mentis actibus & moribus. Religio enim, omnium consensu, pro objecto habet Deum, ut ens perfectissimum & excellentissimum cognitum, ejusque honorem & cultum, propter ejus excellentiam ipsi debitum, & dicitur *religiosus proprie, qui reveratur Deum*, eumque devotè cum debita animi submissione colit *propter ejus excellentiam & perfectionem*; religio autem, ipse *voluntatis habitus*, quo inclinatur ad reverentiam, devotionem & submissioem erga Deum, & ad honorem cultumque debitum ipsi tribuendum, propter ejus excellentiam, & comotat ex parte intellectus rectam Dei agnitionem. Quem in sensum & Cicero lib. II. de Invent. Religio, inquit, est, *quæ superioris cujusdam nature, quam divinam appellant, curam ceremoniamq; affert.*

§. XXXVIII. Neq; tamen ea in solis actibus animi internis consistit, sed exiit se etiam per actus externos, ad Dei honorem & cultum directos, multiplices, suntque cum interni

cum externi religionis actus in duplici differentia. Quidam pro motivo formali proximo habent Dei excellentiam, eique in solidum propter illam debentur : cujusmodi sunt actus orandi ad Deum, cum mente, tum voce, actus sacrificandi Deo, actus adorandi ipsum, laudandi & celebrandi eum &c. Alii autem aliis nitentur motivis proximis ; respiciunt autem Dei excellentiam, & inclinantur ad ejus honorem & cultum mediatè & remotè : cujusmodi sunt actus credendi, sperandi, diligendi, obediendi &c. quorum quilibet suo peculiari nititur motivo proximo : actus credendi quidem Deo, in quantum verax, actus sperandi, Deo, in quantum nostrum summum Bonum ; actus diligendi, Deo, in quantum in se bonus & propter se amabilis est ; actus obediendi eodem, in quantum jus habet & potestatem homines ad suum obsequium obligandi. Illi sunt actus religionis proprii. Hi virtutum aliarum actus proprii sunt, v. g. actus credendi, virtutis fidei ; actus sperandi, spei ; actus diligendi Deum, charitatis ; actus obediendi Deo, virtutis obedientiæ actus proprii sunt : & in illos inclinatur religionis virtus voluntatem per se immediate ; in hos, medianibus iis virtutibus, quarum actus sunt, in quantum scilicet eos voluntati vi aliarum, quibus pollet, virtutum efficiendos imperat, & ad testandam nostram reverentiam & submissionem erga Deum, propter ejus excellentiam, ordinat : sicut qui Deo credit, in eo sperat, ejus præceptis obedit, eum diligit ad testandam suam erga Deum reverentiam, devotionem & submissionem, propter ejus excellentiam, is facit hoc unque ex habitu religionis. Licet enim non habitu religionis credat, speret, obediat, diligit, sed habitu fidei credat, habitu spei speret, habitu obedientiæ obediat, habitu charitatis diligit, habitu religionis tamen ordinat hosce actus omnes ad Dei cultum & honorem, eique in solidum tribuendum est, quod credit Deo, sperat in eo, obedi-

dit ei, & diligit ipsum ad testandam suam erga Deum reverentiam, devotionem & submissionem, propter ejus excellentiam.

§. XXXIX. Neque diffitemur, religionem, quantum ad Actus interni actus internos attinet, non subesse imperio summarum Potestatum, aut infundi imperio legum vel auctoritate publica, an subint imperio m sed agnoscimus ultro, ut quis ad actus hosce eliciendos & gistratus? exercendos inducatur, requiri *piam & fraternam monitionem, bonam educationem, postquam instructionem, &c.* quod Auctor omittit, *supra omnia auxilium & gratiam Spiritus sancti.* Inde autem non sequitur, religionem esse juris privati uniuscujusque, & penes unumquemque per se esse jus summum, summamque auctoritatem de religione ejusque dogmatibus liberè judicandi, eamque sibi explicandi & interpretandi, ut Auctor ineptissime concludit. Non enim, quæ summarum Potestatum imperio non subsunt, statim sunt juris privati uniuscujusque. Alias enim ipsa etiam fidei fundamentalia, quæ vocat, dogmata, quorum cognitio scilicet ad obedientiam erga Deum absolute necessaria est, & ipsa obedientia erga Deum effectus juris privati uniuscujusque: cum occupati in illis actus fidei, ut & obedientiæ actus interni etiam non subsint summarum Potestatum imperio, nec legum imperio hominum animis infundantur; quod Auctor tamen disertè negat. Procedit ergo allata ab ipso ratio tantum de rebus, suâ naturâ indifferentibus, quæ sic & aliter, absque peccato, fieri possunt: quæ quamdiu non lege publicâ determinantur ad unum, sunt & manent juris privati, estque in cujusque arbitrio & potestate agere, quicquid velit. Secus autem sentiendum est de rebus, quæ vel suâ intrinsecâ naturâ, vel per principia naturæ evidentia, vel per revelationem divinam ad unum determinate sunt. Hoc ipso enim, quod suâ intrinsecâ naturâ, vel nature principii evidentibus, vel divinâ revelatione ad unum de-

terminatae sunt, non juris privati uniuscujusque, sed naturalis vel divini juris sunt. Quæ enim suâ intrinsecâ naturâ, vel principiis naturæ evidentibus determinantur ad unum, eæ juris naturæ; & quæ divinâ revelatione ad unum determinantur, eæ juris divini esse censentur, de quibus aliter sentire & judicare nemini jus & fas est, ut ut imperio summarum Potestatum non subsint. Talia autem sunt dogmata religionis, quorum quædam cum per terminos apprehensos, ex quibus oppidò illorum veritas patet, vel per naturæ principia evidentia, tum per divinam revelationem; alia per solam divinam revelationem determinantur ad unum: v. g. dogmata de Deo, ejusque essentia & attributis essentialibus, de reverentia & submissione, Deo propter ejus excellentiam debita, de dilectione, timore Dei, de fide & spe erga Deum, de invocatione, laudatione Dei, de dilectione proximi propter Deum; determinat ad unum cum ratio recta ex terminis apprehensis aut naturæ principiis evidentibus, tum divina revelatio; & quæ naturæ principia excedunt, nec aliunde, quam ex revelatione divina nobis innotescunt: cujusmodi sunt mysterium Trinitatis, incarnationis, &c. ea determinat ad unum sola revelatio divina, ut nemini conveniat jus & potestas aliter de illis sentiendi & statuendi, quam vel principia naturæ & recta ratio dicunt, vel revelatio divina eadem patefacit, & cognoscenda proponit.

§. XL. Actus autem religionis externi sunt in duplici differentia. Quidam lege naturæ aut divinâ, vel utrâque præscripti sunt: cujusmodi sunt actus morales, in decalogo præcepti. Alii sunt de rebus, suâ naturâ indifferentibus, & ceremonias externas concernunt. Utrique subsunt summarum Potestatum imperio, possuntque legibus præscribi. Sunt enim actus voluntatis imperati, qui, omnium consensu, à Potestatibus summis præcipi possunt, pernicis in refractarios con-

Actus externi duplices.

Subsunt imperio Magistratus.

stitutis. Et prioris quidem ordinis actus nunquam juris privati sunt. Jus naturæ enim & divinum, quo determinantur ad unum, obligat omnes, nec cuiquam permittit libertatem secus sentiendi, judicandi aut agendi. Soli ergo posterioris ordinis actus, in se spectati, & priusquam à Potestatibus summis determinantur ad unum, juris privati sunt uniuscujusque, & de his solis procedit, quod Auctoris assertiones præsupponunt tanquam certum, nempe jus & libertatem sentiendi ac statuendi de religione per se esse penes unumquemque, non ob rationem, ab ipso adductam, quòd imperio summarum Potestatum non subsint, sed quòd sint de rebus, suâ naturâ indifferentibus, nulloque neque naturæ, neque divino, neque humano jure ad unum determinatis. Quod si lege publicâ à Potestatibus summis determinantur ad unum, tùm jus illud & libertas, quæ per se unicuique conveniebat, tollitur per leges, à Potestatibus summis latis, & desinunt actus illi, etiã de rebus suâ naturâ indifferentibus, esse juris privati uniuscujusque. Atque hæc de Auctoris præsupposito, quòd falsum esse, & ratione planè futili niti, ita liquido patet.

§. XLI. Nihil verò rectius habent assertio prima ejusque fundamenta. Libertatem philosophandi, in illis assertam, restringit Auctor ad ea, quæ ad fidem & obedientiam erga Deum non sunt cognitæ absolute necessaria. Vidimus autem supra §. XX. & seqq. quòd in non necessariis ad fidem & obedientiam numeret omnia dogmata speculativa, præter hæc pauca: Deum esse summè justum & misericordem; eum esse unicum; ei omnia patere; ipsum in omnia supremum habere jus & dominium: Cultum Dei ejusq; obedientiam in sola justitia & charitate consistere; omnes qui hac vivendi ratione Deo obedunt, salvos tantùm esse, reliquos perditos; & denique Deum penitentibus peccata condonare. Unde quæ alia de Deo, cum ratione essentia & attributorum essentialium, tùm ratione personarum spectato, de incarnatione Filii Dei, de ejus

persona & naturis, de officio illius triplici, de fide in Christum & reconciliatione hominis peccatoris cum Deo &c. Christiana religio continet, quia speculativa sunt, & sub illis paucis exceptis non comprehenduntur, ea, juxta Auctorem, pertinent omnia in classem illorum, de quibus Scriptura univocique summam concedit libertatem philosophandi. Et de Deo, ratione essentiae spectato, scribit expressè, quòd Deus *ipse illud verae vitae exemplar sit, an scilicet ignis, spiritus, lux, cogitatio &c. idmirabil ad fidem attinere, &c.*

Auctoris in-
eptiz.

§. XLII. Taceo autem nunc, Auctorem heic inoptè in iis, quæ ad obedientiam erga Deum cognitu absolutè necessaria sunt, numerare hæc: *Cultum Dei ejus quo obedientiam in sola justitia & charitate consistere; & Deum penitentibus peccata condonare: quorum illud simpliciter; hoc eo sensu, quo Auctor, poenitentiae vocem pro nuda contritione accipiens, intelligit, falsum esse, ex mox §. XLVI. & seqq. dicendis patebit. Neque aptius in non necessariis cognitu habet, quid sit Deus, an ignis? an spiritus? an lux vel cogitatio? Quod apertè falsum, nec tam error, quam stupor aut fatuitas est. Cur enim ad fidem nihil attineat nosse, quid Deus sit? cum attributa illa, quorum cognitionem Auctor ad obedientiam erga Deum absolutè necessariam esse fatetur, in Dei natura & quidditate fundentur, & absque ea, minimum confusè sub ratione suppositi intelligentis & à se subsistentis cognitâ & creditâ, cognosci & credi non possint, nisi forte ab homine demente, & cui cerebrum est in calcaneo. Nam Deum esse verae vitae exemplar, esse summè justum & misericordem, esse omniscium, habere summum dominium in omnia, & condonare penitentibus peccata (quæ Auctor in necessariis & fundamentalibus fidei catholice dogmatibus fundamentalibus numerat) supponunt hunc Dei conceptum, ad declarandam ejus essentiam pertinentem, quòd sit *suppositivè intelligens*, atque adeò nec ignis, nec lux, quæ sunt res vitæ ex-*

Nosse, quid
Deus sit, an
ad fidem per-
tineat.

perthes; nec cogitatio, quæ suppositi intelligentis actio immanens, non suppositum est. Quis ergo, nisi mente captus aut fatuus, crederet, Deum esse ignem aut lucem, atque adeo naturam, vitæ & rationis expertem; & tamen esse vitæ vere exemplar summè iustam, misericordem, omnisciam, & habere supremum dominium in omnia? Quid enim? annon omnes, quibus sanum est syncipus, norunt, exemplar vitæ vere esse non posse, nisi qui intellectu pollet, & quid iustum injustumve sit, intelligit? nec misericordem esse posse, nisi qui alterius miseriam cognitam habere, eaque affici potest? nec omniscium, nisi qui cognoscendi facultatem habet? nec dominium supremam in omnia habere, nisi qui ab alio non dependet, sed à se subsistit, & res omnes gubernare & in suos fines dirigere novit? Quis usque adeo inops est mentis, ut naturæ intelligentis hæc attributa esse, quæ vitæ experti naturæ, qualis ignis & lux est, citra palpabilem contradictionem tribui non possint? Sed hæc *vis cõ*
na cõda.

§. XLIII. Commentum ipsum, cui suam assertionem pri- Fundamen-
mam Auctor superstructum iovit, nempe *Scripturam concedere* tum prius
libertatem philosophandi de his & similibus religionis capiti- excutitur.
bus unicuique; quàm longè absit à mente Scripturæ, fa-
cile patebit unicuique, qui vel leviter Scripturam inspexerit.
Gentium Apostolus sub initium *Epistolæ prioris ad Corinthios*
obsecrat Corinthios suos *per nomen Domini nostri Jesu Christi, ut c. I. 10.*
idem loquantur omnes, & non sint inter eos disidia, sed ut sint inte-
grum corpus, eadem mente & eadem sententiâ. Quænam verò do-
ctrina sit, de qua idem & loqui & sentire debeant, declarat
Apostolus ibidem: nempe *sermo crucis, qui pereuntibus stultitia;* v. 10.
nobis verò qui salutem consequimur, potentia Dei est, sive doctrina v. 23. seqq.
de Christo crucifixo, qui predicabatur Judæis quidem offendiculum,
Græcis verò stultitia, sed in eodem vocatis Judæis pariter & Græcis, Dei
potentia ac Dei sapientia: cum qua connexa sunt dogmata de

- fide in Christum & reconciliatione hominis peccatoris per fidem in illū, aliaque religionis Christianae capita, quae cum primis in Epistolis ad Romanos & Galatas ex instituto & solite tradit & inculcat. Similiter Romanos obsecrat, ut observent eos, qui disfidia & offendicula contra doctrinam, quam didicerant, gignunt, & declinent ab illis. Quam verò doctrinam Romani didicissent, patet ex Epistola tota, nempe Evangelium de Jesu Christo, filio Dei; Evangelium Christi, per quod iustitia Dei patet ex fide in fidem, de justificatione gratuita per Dei gratiam, per redemptionem, quae est in Christo Jesu, quem proposuit Deus placamentum per fidem in sanguine ipsius ad ostensionem iustitiae suae propter remissionem praeteritorū peccatorum, & ut paucis dicam, de justificatione per fidem abq. operibus legis &c. Et quicumque iuxta hanc regulam incedant, iis precatur pacem & misericordiam; & contra anathema dicit omnibus, qui aliud predicaverint Evangelium, praeter id, quod predicatum est ab Apostolis, & quod acceperant Galatae, sive
- Rom. XVI, 17.
- c. I. 1. seqq.
v. 16. seq.
c. III. 24. seq.
- v. 28.
- Gal. VI. 16.
c. I. 8. &
- II. Tim. I. 13.
c. III. 14.
Tit. I. 9.
- v. 10. seq.
- I. Tim. VI. 3.
- ib. v. 5.
- I. Ep. c. II. 22. seqq.
Ep. II. 9.
ib. v. 10.
- Apostolus, sive Angelus de caelo id fecerit. Similiter Timotheum suum tenere jubet formam sanctorum sermonum, quos didicerat ab ipso cum fide & charitate, quae est in Christo Jesu; & ad bonum Episcopum requirit inter alia, ut tenax sit ejus, qui secundum doctrinam est, fidelis sermonis, ut potens sit etiam exhortari per doctrinam sanam, & contradicentes convincere; Pseudo-Apostolos autem, qui circumcisionis necessitatem contra libertatem Christianam iuculcabant, vocat intractabiles, vaniloquos, & ventium seductores, usque os obturare jubet: eum qui dispersam sequitur doctrinam, & non accedit sanis sermonibus Domini nostri Jesu Christi, & eique secundum pietatem est doctrina, dicit esse inflatum, nihil scientem, sed insanientem circa questionem ac disputationum pugnas, jubetque se sejungere ab iis, qui ejusmodi sunt. Johannes Apostolus mendacem & Antichristum vocat eum, qui negat Jesum esse Christum, & qui negat Patrem & Filium: dicitque Deum non habere, qui non manet in doctrina Christi, & si quis venit ad nos, & hanc

doctrinam (Christi) non affert, eum in domum recipere, si ve aue dicere prohibet.

§. XLIV. Ex quibus concludimus ita: Quos Scriptura ita ad unitatem & consensum doctrinae, à Christo & Apostolis praedicatae, adstringit, ut dissentientes ab Evangelio de Christo crucifixo deque gratuita justificatione per fidem in Christum mendaces, inflatos, vaniloquos, antichristos, seductores pronunciet, iisque os obturare jubeat, ut anathema illis dicat, vitare illos jubeat, & in domum recipere, aut ave iis dicere prohibeat, illis Scriptura non concedit libertatem philosophandi, h. e. sentiendi, statuendi, loquendi & docendi de omnibus speculativis, quae in superius memoratis paucis illis, ab auctore exceptis, non continentur. Sed Scriptura adstringit ita fideles omnes, cum doctores tum auditores, ad unitatem & consensum doctrinae. Ergo Scriptura non concedit unicuique libertatem philosophandi, h. e. sentiendi, statuendi, loquendi & docendi de omnibus speculativis, quae in superius memoratis paucis illis, ab Auctore exceptis, non continentur, imò nemini neq; doctori, neq; auditori, eam concedit. Minor propositio patet ex locis Scripturae adductis; Major autem ex superiori §. XLI. ubi ostensum, quòd quae de Christo, de ejus persona, naturis, officio triplici, deq; justificatione per fidem in Christum, de personis divinis in una Dei essentia &c. Scriptura docet, in censum illorum non veniant, quae Auctor, velut necessaria, eximit ex censu speculativorum non necessariorum, ad quorum dogmatum unitatem & consensum tamen Scriptura fideles aequè omnes praedictum in modum adstringit. Adstringi enim ad unitatem & consensum doctrinae sub comminatione anathematis & exclusionis à gremio Ecclesiae pugnat è diametro cum jactata ab Auctore libertate philosophandi.

Fundamenti
prioris pro-
batio.

§. XLV. Auctor tamen, ut asseritam à se libertatem philosophandi unicuique per Scripturam concedi evincat, contendit, *Scripturam constituere religionem totam, vel ejus fundamentum totum in obedientia erga Deum*, hoc est, ut ipse se explicat, in dilectione proximi ex Dei mandato, nec præter eam quicquam ab homine salvando exigere.

Impugnatur.

§. XLVI. Sed hoc etiam purum putum commentum esse, facile animadvertet, qui quid in suo conceptu religio importet, & quas partes cum per se & suâ intrinsecâ naturâ ipsa contineat, tum Scriptura eidem tribuat, penitus consideraverit.

Religionis
acceptio du-
plex.

§. XLVII. Religionis vox accipi solet in significato duplici: Uno stricto & maximè proprio pro habitu voluntatis, quo inclinamur ad reverentiam, devotionem & ad honorem cultumq; Deo debitum, propter ejus excellentiam, & connotat ex parte intellectus Dei agnitionem rectam; ex parte voluntatis autem virtutes alias, quarum actus imperat, & ad Dei honorem cultumq; dirigit. Altero, laxiori & minus proprio, usu loquendi tamen valdè recepto, pro complexu virtutum omnium, quæ circa Deum occupantur, vel saltem ad Deum ejusq; cultum referuntur & ordinantur, si non per se, immediatè, & proximè, mediatè tamen & remotè. Quo sensu *Augustinus* querenti, *quonam modo sit colendus Deus?* respondit: *Fide, spe, charitate colendatur Deum*; cultum Dei, in quo, omnium consensu, religio occupatur, constituens in actibus fidei, spei & charitatis, atque adeò religionem ipsam in ipsis virtutibus fidei, spei & charitatis, illarumque complexu.

in Enchir,
c. 11.

Quomodo
Auctor eam
accipiat.

§. XLVIII. Auctor videtur religionis vocem in significato posteriori potius, quàm in priori accipere, cum religionem totam, vel ejus fundamentum totum *in obedientia erga Deum* consistere ait. Videtur enim obedientiam erga Deum accipere, non pro virtute peculiari, à virtute charitatis distincta, sed pro ipsa charitate & descendens ex illa

specialibus virtutibus, five pro complexu virtutum, cum charitatis, tum cæterarum, quæ ex illa prodeunt. Explicat enim obedientiam erga Deum passim locorum per dilectionem Dei & proximi, per amorem proximi ex mandato Dei, & per hoc, quod amamus proximum propter Deum. Quæ proximi dilectio complectitur utique omnia charitatis officia & opera, proximo juxta secundam Decalogi tabulam debita, quæ à diversis virtutibus, quarum quasi mater charitas est, præscribuntur & exercentur. Virtutes autem, à quibus illa charitatis opera prodeunt, non constituunt religionem, in significato priori & stricto acceptam: Hæc enim est virtus, à charitate & cæteris ab ea descendentibus virtutibus distincta, & occupatur præcisè in Dei honore & cultu, ipsi ob suam perfectionem & excellentiam debito, uti ostensum; sed in significato posteriori, pro complexu scilicet virtutum, quæ in operibus charitatis erga proximum occupantur, & quarum actus mediatè saltem ad Deum ejusque cultum referuntur & ordinantur.

§. XLIX. Utrum tandem modo religionis vocem accipiat, neutro tamen dici potest, quod vel per se religio tota in obedientia erga Deum consistat, vel Scriptura sacra totam in illa constituat. Priori enim significato si religio accipiat, obedientia erga Deum, pro dilectione proximi ex Dei mandato sumpta, habebit se ad eam per modum connotati in obliquo. In casu recto enim religio, sic accepta, importat virtutem, Dei excellentiam velut motivo proximo nixam, quæ voluntas ad reverentiam erga Deum ipsum & ad ejus cultum & honorem, propter ejus excellentiam & perfectionem ipsi debitum, deferendum inclinatur, & connotat in obliquo obedientiam aliasque virtutes, quarum actus ad Dei honorem & cultum dirigit. Sin posteriori accipiat, obedientia erga Deum est saltem pars illius, & continet suo ambitu eas tantum virtutes, quæ in homine justificato ad hæc mo-

Religio non consistit in sola obedientia.

niam vitæ sese exerunt. Præter has verò complectitur religio, hoc significatu, etiam alios habitus & actus, in quibus nunc pro statu naturæ corruptæ locum primum obtinent illi, quibus homini peccatori Deus, peccatis offensus, reconciliatur, vel certè absque quibus reconciliatio sui cum Deo ei non obtingit: cujusmodi sunt agnitio peccatorum, quibus Deum offendimus, metus iræ divinæ, dolor de peccatis admisis propter Deum offensum, detestatio peccatorum seria &c. quibus actibus peccator in id incumbit, ut peccata patrata non amplius habeat rata, sed, quantum in ipso est, moraliter retractet & aboleat; item agnitio Christi Mediatoris, qui patiendo moriendoque pro peccatis nostris satisfecit, fiducia impetrandæ apud Deum remissionis peccatorum, in Dei gratia Christique merito defixa: quibus idem in abolendam ex parte Dei offensam & injuriam, peccatis ipsi illatam, tendit. Qui actus ex censu actuum religionis, præsertim in altero laxiori significatu sumtæ, quo Auctor eam accipere videtur, excludi minimè possunt. Præterquam enim quòd omnes Deum, ut ens perfectissimum & excellentissimum, cui reverentiam, devotionem & submissionem debemus propter suam excellentiam & perfectionem, respiciunt: Nam *agnoscere peccata, quibus Deum offenderis, eique honorem, propter ejus excellentiam ipsi debitum, subtraxeris, timere iram ejus, dolere de admisis peccatis propter illum offensum, confugere ad Christum Mediatorem, fiducia in ejus merito Dei que gratia defixa, & remissionem peccatorum petere, reverentiæ utique, devotionis & submissionis erga Deum, atque adeò religionis stricte sic dictæ actus, vel certè actus, illius actibus admodum affines sunt, cum contra obedientiæ actus, in se absolute spectati, respiciant Deum præcisè ut habentem jus ac potestatem summam homines ad sui obsequium obligandi; hî etiam præsupponunt illos ita necessario, ut absque illis præviis in homine, jam pro statu*

naturæ corruptæ, locum non inveniunt. Non enim Deum super omnia, & proximum propter Deum diligere; ejusque præceptis ex animo obedire potest, qui non agnoscit sua peccata, non metuit iram Dei, non dolet de admisis peccatis, non agnoscit Christum Mediatorem, ejusque satisfactionem pro peccatis nostris, non defixam in eo habet fiduciam impetrandæ apud Deum gratiæ & remissionis peccatorum, adeoque qui Deum non habet propitium per fidem in Christum. Nam dilectio Dei propter se, & proximi propter Deum, non fertur in Deum, nisi nobis amicum & faventem, adeoque in Deum, nobis placatum reconciliatumque per fidem in Christum, ejusque meritum, fide apprehensum.

§. L. Deinde religio, licet formaliter consistat in actibus voluntatis, connotat tamen ex parte intellectus etiam cognitionem Dei, qualem se in Verbo suo revelavit, cum ratione essentia & attributorum essentialium, tum ratione personarum, ut & cognitionem rectam causarum ac mediourum salutis, quæ pro sua immensa bonitate & gratia Deus instituit, cum primis Christi Mediatoris, & Dei benevolæ in nos voluntatis, quâ nos dilexit in Christo, & in gratiam recipere, vitæque æternæ donare constituit omnes, qui gratiâ Spiritus sancti in Christum crediderint, & in vera in Christum fide piè ex hac vita decesserint. Quæ cognitio religionis pars usque adeo necessaria est, ut Christus *vitam æternam*, h. e. viam & rationem consequendæ vitæ æternæ in ea constituat: *Hæc*, Joh. XVII. 3. *inquiens, est vita æterna, ut cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Jesum Christum. Ex rursus: Hæc est voluntas ejus, qui misit me (Patris) ut omnis qui videt (cognoscit) Filium, & credit in eum, habeat vitam æternam. Nisi credideris, quod ego sum, moriemini in peccatis vestris. Et Paulus non judicat se quicquam scire, præter Jesum Christum, & hunc crucifixum; & orat pro Ephesiis suis, ut Deus Domini nostri Jesu Christi, Pater gloria, deus et Spiritus*

c. VIII. 24.

1. Cor. II. 2

Eph. I. 17. seq.

nam sapientia & revelationis, per agnitionem sui, illuminatos oculos mentis suae, ut sciant, quae sit spes, ad quam ille vocavit, & quam opulenta gloria hereditatis illius in Sanctis.

§. LI. Unde merito miramur, Auctorem provocare tam audacter ad Scripturam, eique tribuere, quod vel religionem totam, vel illius fundamentum totum constituat in obedientia erga Deum: cum contrarium nullibi non Scriptura doceat. Et fundamentum quidem religionis constituit ea conceptis verbis in Christo Jesu, non in obedientia erga Deum.

Fundamentum, inquit Paulus, *aliud nemo potest ponere, praeter hoc, quod positum est, quod est JESUS CHRISTUS*; qui & fideles, velut *conciues sanctorum & domesticos Dei*, *superstructos* dicit *super fundamentam Apostolorum & Prophetarum*, **IMO ANGULARI LAPIDE EXISTENTE JESU CHRISTO**, hoc est super doctrinam Apostolicam & Propheticam de Christo Jesu, cui velut fundamento universa Ecclesiae structura innititur. Cum quo consentit & *Petrus*, qui Christum vocat *lapidem vivum, ab hominibus quidem reprobatum, apud Deum vero electum*, de quo dictum sit per *Esaiam*: *Ecco pono in Sion lapidem imum angularem, electum, preciosum; & qui crediderit in illo, non pudebit; & pronunciat de eodem, quod non in alio quoquam salus sit: nec aliud nomen sub caelo datum inter homines, in quo oporteat nos salvari.* Ubi *lapis vivus, lapis imus angularis* dicitur Christus per metaphoram, quod in eo Ecclesiae, velut corporis vivi, & religionis structura tota fundetur, perinde ut aedificii structura tota in lapidibus imis angularibus, ejus fundamentum constituentibus, fundatur.

Deinde quas partes religionem per se & suaapte naturam includere modo ostendimus, *reconciliationem scilicet hominis peccatoris, poenitentiam agentis, per fidem in Christum, & sanctimoniam vitae, sive obedientiam erga Deum*; eas agnoscit etiam Scriptura sacra usque adeo, ut aperte testetur, sub initium statim plantanda

1. Cor. III. 11.

Eph. II. 20.

1. Petr. II. 4.

A. C. IV. 11.

Ef. c. XXIX.

16.

A. C. IV. 12.

in terris Ecclesiæ & religionis Christianæ, Christi præcurso-
 rem *Johannem Baptistam*, Christum ipsum, ejusque discipulos &
 Apostolos suum ministerium sive munus docendi potissimùm
 à prædicatione partis prioris, pœnitentiæ scilicet & fidei in
 Christum, auspiciatos esse. Et *Johannem Baptistam* quidem,
predicantem in deserto Judææ, dixisse: *µετανοήστε, πœnitentiām agite* Matth. III. 1. 2
 sive **RESIPISCITE**: in propinquo enim est regnum cœlorum; Marc I. 4.
unus prædicavisse baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum: Luc. III. 3.
 Christum verò post *Johannem*, in carcerem coniectum, eun-
 dem in sensum *predicare cepisse*, dicentem: **RESIPISCITE**: *instat* Matth. IV. 17.
omnium regnum cœlorum; prædicavisse Evangelium regni Dei, dicentem: Marc I. 14.
impletum est tempus, instatq; regnum Dei, **RESIPISCITE ET** seqq.
CREDETE EVANGELIO: Et Discipulos ejus, cum mit-
 terentur bini & bini ad prædicandum Evangelium, egressos Ma. c. VI. 12.
prædicasse, ut RESIPISERENT. Quod & ipsius Apostolos,
 postquam missi sunt ad docendum omnes Gentes, fecisse memorat Matth. ult.
 scriptura: nempe eos auspiciatos esse munus Apostolatus sui à v. 18.
 prædicatione Evangelii de Christo, atq; à pœnitentiæ concio-
 ne, & interrogatos à compunctis corde Judæis, quid sibi a-
 gendum esset, dixisse: *Resipiscite, & baptizetur unusquisq; in nomen* Act. II. 38.
Jesu Christi in remissionem peccatorum: Resipiscite & convertite vos, ut c. III. 10.
deleantur peccata vestra. Quin & Paulum Apostolū misisse Chri-
 stū, post suā adscensionem ad cœlos, ad populos & gentes, ut ape- c. XXVI. 16.
 riræt oculos eorum, ut converterent se à tenebris ad lucem, & à potestate
Satanae ad Deum, ut remissionem peccatorum & sortem inter sanctifi-
catos acciperent, per fidem, quæ est in ipsum. Atque hoc est, quod
 prædixit Christus: *Sic, inquit, scriptum est, & sic oportebat* Luc. XXIV.
Christum pati & resurgere à mortuis tertio die, & prædicari nomine 16. seqq.
ejus **POENITENTIAM AC REMISSIONEM PEC-**
CATORUM in omnes gentes, initio facto ab Hierosolymis.

§. LII. Quò accedit, quòd remissionem peccatorum sive
 justificationem & salutem nostram, ad quam religio ultimò

tendit, Scriptura in solidum fidei in Christum adscribit, non obedientiæ erga Deum, sive dilectioni proximi ex Dei mandato: *Huic (Christo) omnes Prophetæ testimonium perhibent, quòd remissionem peccatorum accepturus sit per nomen eius, QVIS QVIS CREDIDERIT IN EUM, inquit Petrus. Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum dederit, ut OMNIS QVI CREDIT in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam, ait Christus ipse; & rursus: qui CREDIT in eum, non condemnatur, qui verò non credit, iam condemnatus est, quia non credidit in nomen unigeniti Filii Dei. Qui credit in Filium, habet vitam æternam: qui verò non credit in Filium, non videbit vitam, sed ira Dei manet super eum. - Justitia Dei per fidem Jesu Christi in omnes & super omnes, qui credunt. - Justificantur (homines) gratis, Dei gratia per redemptionem, quæ est in Christo Jesu, quem proposuit Deus placamentum per fidem in sanguine ipsius. - Arbitramur fide justificari hominem absque operibus legis. - Scimus, non justificari hominem ex operibus legis, sed per fidem Jesu Christi; & nos in Christum Jesum credidimus, ut justificaremur ex fide Christi, & non ex operibus legis. Tantum ergò abest, ut Scriptura vel religionem totam, vel ejus fundamentum totum constituat in obedientia erga Deum, ut ne eam quidem religionis partem, quâ remissionem peccatorum & salutem à Deo consequimur, in illa constituat.*

§. LIII. Auctor tamen rationibus & Scripturæ dictis diversis illud solum commentum, quòd Scriptura religionis fundamentum totum in obedientia erga Deum constituat, probatum ivit, quæ expendenda prius, quàm ad alia progrediamur. Primum urget, *Deum nulla Philosophiæ arcana, sed res simplicissimas tantùm Prophetis re velasse; Scripturam res eo modo tradere & docere, quo facillimè ab unoquoque percipi possunt; Prophetas non peritis, sed omnibus absolute Judæis prædica-visse; Apostolos autem doctrinam Evangelicam in Ecclesiis, ubi communitis*

Act. 10. 44.

Joh. III. 16.

ibid. v. 18.

v. 36.

Rom. III. 22.

v. 24. seq.

v. 28.

Gal. II. 16.

Auctoris rationes in contrarium.

c. XIII. p. 153.

Ratio prima.

omnium fuit conveniens, docere solites esse; Scripturæ insentum non fuisse scientias docere. Ex quibus concludit, Scripturæ doctrinam non continere sublimes speculationes, nequeros Philosophicas, sed res tantum simplicissimas, quæ vel à quovis cordatissimo possunt percipi, eamque nihil, præter obedientiam ab hominibus exigere. Deinde, quia, inquit, obedientia erga Deum in solo amore proximi consistit; (nam qui proximum diligit, eo felices sine, ut Deo obsequatur, is ut Paulus ait in Epistola ad Rom. cap. 13. v. 8. legem implevit) hinc sequitur, in Scripturâ nullam aliam scientiam commendari, quàm quæ omnibus hominibus necessaria est, ut Deo secundum hoc præscriptum obedire possint, & quæ ignoratâ homines necessariò debent esse contumaces, vel saltem sine disciplina obedientiâ; reliquas autem speculationes, quæ huc directè non tendunt, sive ea circa Dei, sive circa rerum naturalium cognitionem versentur, Scripturam non tangere, atque adeò à Religione revelata separandas esse. Tertio dicit, intellectualem sive accuratam Dei cognitionem non esse donum, omnibus fidelibus commune, sicut obedientiam; & cognitionem illam, quam Deus per Prophetas ab omnibus universaliter petiit, & unusquisque scire tenetur, nullam esse, præter cognitionem divinæ ejus justitiæ & charitatis. Quod probat lex Ebraea ad. VI. 2. Et revelatus sum Abrahamo, Isaac & Jacobo Deo Sadai, sed nomine meo Iehova non sum cognitus ipsis. Ubi notat, in Scripturâ nullum nomen, præter Iehova, reperiri, quod Dei absolutam essentiam, sine relatione ad res creatas, indicat. Et quia Deus Moysi dicit, se nomine Iehova non fuisse Patribus cognitum, infert hinc, Prophetas nullam Dei attributum novisse, quod ejus absolutam essentiam exprimeret, sed tantum ejus effecta, & promissa, hoc est, ejus potentiam, quatenus per res visibiles manifestatur, atque adeò homines ex mandato non teneri Dei attributa cognoscere, sed hoc peculiare esse donum, quibusdam tantum fidelibus concessum. II. Deum nullam etiam sui cognitionem ab hominibus per Prophetas petere, quàm cognitionem divinæ justitiæ & charitatis, hoc est, talia Dei attributa, quæ homines certâ reverendi acie imitari possunt, dicit

ib. p. 154.

p. 153.

p. 154.

Altera ratio.

ibid.

P. 157.

Jeremiam docere expressissimis verbis. Nam cap. 22. v. 15. 16. de Rege Josia loquentem dicitur hac: Pater tuus quidem comedit, & bibit, & fecit iudicium & justitiam, tunc ei bene (fuit) iudicavit ius pauperis & indigentis, cum ipsi bene (fuit) nam hoc est me cognoscere, dixit Jehova. Ex cap. IX. v. 24. Sed in hoc tantum gloriatur unusquisque, me intelligere & cognoscere, quod ego Jehova facio charitatem, iudicium & justitiam in terra, nam hic dolo, ait Jehova. Quod refert etiam, quod Exod. XXXIV. v. 6. 7. Deus Moysi, cupienti ipsum videre & noscere, nulla alia attributa revelat, quam quae divinam iustitiam & charitatem explicant; & quod Johannes, quia nemo Deum vidit, Deum per solam charitatem explicat, concluditque, cum revera Deum habere, qui charitatem habet. Quarto denique urget, quod Scriptura nullam Dei designationem expresse tradat, nec alia Dei attributa amplectenda, praeter modo dicta, praescribat, nec ex professo, ut haec, commendat. Ex quibus omnibus, inquit, concludimus, intellectualem Dei cognitionem, quae ejus naturam, prout in se est, considerat, & quam naturam homines certa vivendi ratione imitari non possunt, neque tanquam exemplum sumere, ad veram vivendi rationem insinuandam, ad fidem & religionem revelatam nullo modo pertinere, & consequenter homines circa haec sine scelere toto calco errare posse.

§. LIV. Verum his omnibus Auctor nihil minus evincit, quam id, quod probandum sibi sumerat. Quod enim primo dicitur, Deum nulla Philosophia arcana, sed tantum res simplicissimas Prophetis revelasse, easque tradere & docere eo modo, quo scitissime ab unoquoque percipi possint; & quod hinc inferitur, Scriptura doctrinam non sublimes speculationes, neque res Philosophicas continere, sed res tantum simplicissimas; id si totum concedamus, nullam tamen consequentiae lege hinc inferri poterit, Scripturam constituere religionis fundamentum totum in obedientia erga Deum, & praeter eam, nihil ab hominibus exigere, ut d. I. Auctor ineptissime inferit. Quid enim? annon potest Scriptura praeter obedientiam hanc, etiam alias res ab arcanis Philosophis

Et sublimibus speculationibus remotas eo tradere modo, quo facilimè ab unoquoque percipi possint, quæ tamen homini salutem adepturo non minus cognitu necessariæ sint, quam obedientia erga Deum? Annon res simplicissimæ sunt, a speculationibus & arcanis Philosophicis remotissimæ, quas de Christo, Mediatore Dei & hominum unico, de ejus incarnatione, de satisfactione pro peccatis, ejus passione & morte peractâ, de reconciliatione hominis peccatoris cum Deo per præstitam ab ipso satisfactionem pro peccatis, fide apprehensam, Scriptura tradit? annon easdem Scriptura eo modo docet, quo facilimè ab unoquoque percipi possint? Quas tamen, ut paulò antè ostensum, ad salutem cognitu & credito prorsus necessarias pronuntiat.

§. LV. Deinde quod dicitur, *Scripturæ doctrinam tantum res simplicissimas, quæ à quolibet vel tardissimo possunt percipi*, simpliciter verum non est. Sciendum ergo, res, in Scripturis traditas, dici posse *simplicissimas duplici sensu*: Uno ex parte modi proponendi, quod quoad rō et simplici, plano & captui vulgi accommodato modo docendi proponatur. Altero ex parte sui, quod ipsæ res in se & suâ naturâ ita simplices, perspicuæ & intellectu faciles sint, ut à quovis homine, etiam qui tardissimi ingenii est, capi possint. Auctor utroque sensu assertionem intelligit. Priori quidem, quando inter alia scribit, *Scripturam res eo modo tradere & docere, quo facilimè ab unoquoque percipi possunt; quæ scilicet non ex axiomatis & definitionibus res deducit, & contrahent, sed tantum simpliciter dicit, & ad fidem faciendam solâ experientiâ, miraculis scilicet, & historiis dicta confirmat, quæque etiam eali stylo & phrasibus narrantur, quibus maxime plebis animus commoveri potest.* Posteriori autem sensu, quia res simplicissimas, quas Scripturæ doctrinam continere dicit, contradistinguit cum *arcanis Philosophiæ, & speculationibus sublimibus, tum profundis mystoriis, nec quicquam sublimè*

Res dicuntur simplicissimæ duplici sensu.

cap. XIII.

p.153.

conf c. VI.

p.64.

c.XIII p.153.

p. 153.

p. 63.

aut mysterii profundi, quod humane rationis captum excedat, in ea agnoscit. Postquam enim dixerat, *Scriptura doctrinam non sublimes speculationes, neque res Philosophicas continere, sed res tantum simplicissimas, que vel à quovis tardissimo possunt percipi;* subjungit: *Non facis itaque mirari possum eorum ingenia, qui tam profunda in Scriptura vident mysteria, ut nullâ humanâ linguâ possint explicari &c.* Quò accedit, quòd in Scripturæ doctrina nihil speculativi agnoscit, præter hæc assertiones: *Dari Deum, fruentem, quod omnia fecit, & summâ sapientiâ dirigit & sustentat, & quod hominum summam habet curam, nempe eorum, qui piè & honestè vivunt: reliquos autem multis suppliciis punit, & à bonis segregat;* que qui sive ex Scriptura, sive citra Scripturam, ex solo lumine naturali novit, & deinde veram vivendi rationem habet, cum pronuntiat beatum. Quæ utique res sunt, in se & sua natura simplicissimæ, nihil sublime, mysterii nihil continentes.

§. LVI. Quanquam verò non inficiamur, Scripturæ doctrinam eâ parte, quâ continet dogmata, cognitu & creditu ad salutem necessaria, concernere res, ex parte modî proponendi simplicissimas, & quarum Cõti facile à quovis ex Scripturæ verbis percipi potest: negamus tamen, quòd tantum contineat res, in se & suâ naturâ simplicissimas, quæ nihil profundi, nihil mysterii habeant. *Paulus enim testatur prolixè, se prædicare sapientiam Dei in mysteria (latentem), reconditam illam, quam præstiterat Deus ante secula in gloriam nostram, quam nemo Principum seculi hujus cognovit.* Quænam verò sit hæc sapientia Dei, intelligitur ex sequentibus: *nam si cognovissent, hanc quaquam Dominum gloria crucifixissent; &c: Nos verò non spiritum mundi accepimus, sed spiritum, qui ex Deo est, ut sciamus, quæ à Christo donata sint nobis: nempe sapientia Dei in mysterio latens, recondita illa, est sapientissimum Dei consiliu de salute, generi humano per Christum ejusque acerbissimam passionem & mortem reparandâ, ab æterno initum, quod usque*

1. Cor. II. 7.
seq.v. 8.
v. 12.

adeo plenum est mysterii, hominumque captum excedit, ut prædicatum Judæis offendiculo, Græcis stultitiæ fuerit, juxta illud: *Nos prædicamus Christum crucifixum Judæis quidem offendiculum, Græcis verò stultitiam, sed iisdem vocatis, Judæis pariter & Græcis, Christum Dei potentiam & Dei sapientiam.* Quamobrem etiam Apostolus laudatus Evangelium suum & præconium de Christo vocat *revelationem mysterii, temporibus æternis taciti; mysterium, quod erat absconditum à seculis in Deo: mysterium, quod reconditum fuit à seculis & à generationibus; & quod Deus manifestatus est in carne, justificatus est in spiritu, visus est Angelis, prædicatus est gentibus, fidei illi habitus est in mundo, receptus est in gloria, id ἐνοχουμένως μύητα τὸ τῆς εὐαγγελίας μυστηρίου, citra controversiam (ut Erasmus vertit) magnum pietatis mysterium appellat.* Ne quis verò existimet, hæc dici de Evangelio de Christo, priusquam revelaretur à Deo; postquã verò revelatũ est, id non amplius habere rationem mysterii, sed continere res, quæ à quovis vel tardissimo intellectu faciliè capi possint, docet Apostolus porro, *animalem hominem non capere ea, quæ sunt spiritus Dei; esse enim si stultitiam, nec posse ea cognoscere, quòd spirituales iter dijudicentur, idque paulò antè ostenderat exemplo Judæorum & Gentium, quorum illi ex prædicatione Christi crucifixi offendebantur; hi eandem ut stultam rejiciebant.* Quid ergo miratur Scurra improbus *ingonia hominum, qui tam profunda in Scriptura vident mysteria, ut nullã linguã humanã possint explicari, cum ipse Gentium Apostolus, lumine supernaturali collustratus, mysteria tam profunda in ea videat, & ad illa accommodet illud Jesaiæ: quæ oculus non vidit, & auris non audit, & in cor hominis non ascenderunt, quæ præparavit Deus diligenti- bus se.*

I. Cor. I. 23.

Rom XVI. 25

Eph. III. 9.

Col. I. 26.

1. Tim. III. 6.

1. Cor. II. 14.

c. I. 23.

c. LXIV. 4.

1. Cor. II. 9.

§. LVII. At, inquiet Auctor, ita Scriptura non plebi & rudi vulgo, sed peritissimis tantum & maxime Philosophis scripta esset, quod absurdum.

Excèptio. cXIII. p. 158.

Resp.

§ LVIII. Resp. negando consequentiam. Scripta utiq; sunt plebi etiam & rudi vulgo, quæ creditu ad salutem necessaria sunt, ita quidem, ut verba & modus proponendi omnium captui sit accommodatus, quamvis ipsæ res in se profunda mysteria, & quæ hominum captum longè excedunt, contineant. Ad fidem enim sufficit *Q*uod in assensu firmo, eoque divinæ revelationi innixio, tenuisse, licet *Q*uod dicitur rerumque naturam, causas, & affectiones intellectu assequi non valeas. In his talibus enim intellectus cum suis cogitationibus captivatus est sub obsequium Christi.

2. Cor. X. 5.

Resp. ad II.
prob.

§ LIX. Atque ita primam Auctoris probationem futilem esse, nihilque minùs evincere, quàm quòd *Scriptura religionis fundamentum totum in obedientia erga Deum* constituat, liquidò patere existimamus. Neque rectius habet ejusdem probatio altera, quòd *obedientia erga Deum in solo amore proximi consistat*. Primum enim si hoc largiremur, non tamen inde sequeretur, *religionis fundamentum totum consistere in obedientia erga Deum*, vel in *Scriptura nullam aliam scientiam commendari, quàm quæ omnibus hominibus necessaria est, ut Deo secundum hoc præscriptum obedire possint*, ut rursus Auctor ineptissime infert. Ostendimus enim & evicimus supra, *obedientiam erga Deum & dilectionem proximi* constituere unam tantum partem religionis, eamque naturam posteriorem; alteram verò constituere actus, quibus Deo, peccatis offenso, homines peccatores reconciliantur, vel certè absque quibus reconciliatio sui cum Deo offenso homini peccatori non obtingit: cujusmodi sunt actus pœnitentiæ & conversionis ad Deum, & cum primis actus fidei in Christum, quibus Christi meritum & satisfactio pro peccatis Deo ad placandam ejus iram exhibetur; & actus contritionis prævii, quibus hominis peccatoris cor durum emollitur, atque id agitur, ut peccata patrata non amplius habeantur rata, sed moraliter retractentur, & accendendæ fi-

dei

dei in Christum via quasi sternatur. Unde si vel maximè verum esset, *obedientiam erga Deum consistere in solo amore proximi*, adhuc tamen fixum immotumq; maneret, quòd, præter eam, etiam fides in Christum, quâ Deo reconciliamur, ad religionem veram requiratur, & præter *scientiam, quæ necessaria est omnibus, ut Deo secundum hoc præscriptum obedire possint*, etiam eam Scriptura scientiam (ut cum Auctore loquar) commendat, quæ omnibus necessaria est ad hoc, ut ad Deum se converterent, & in Christum credere, Deoq; fide in Christum reconciliari possint. Deinde *obedientiam erga Deum consistere in solo amore proximi*, falsissimum est. Nam quemadmodum lex divina, quæ obedientiâ erga Deum præscribit, duas complectitur tabulas five partes: unam, quâ dilectionem Dei super omnia, & qui inde resultant, actus filialis timoris, spei, invocationis, gratiarum actionis, laudationis; alteram quâ dilectionem proximi, & omnes ex ea resultantes actus atq; officia humanitatis erga illum, præcipit: ita & obedientia erga Deum, præter amorem proximi, complectitur etiâ dilectionem Dei super omnia, fidem Deo habendam, timorem Dei, spem in Deo collocandam, & alios circa Deum occupatos actus laudis & gratiarum actionis. Quamobrem & Christus legem in *duo magna præcepta*, & porro *obedientiam erga Deum* in duas partes dispescit. Prius præceptum est: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tuâ*. Alterum est: *Diliges proximum tuum sicut teipsum*. De illo dicit: *Hoc est primum & magnum præceptum*; de hoc, quòd illi simile sit. Illi respondet ea obedientiæ pars, quæ in dilectione Dei super omnia; huic, quæ in dilectione proximi occupatur.

Matth. XXII.
37. seq.

§. LX. Quod autem Apostolus dicit: *Qui diligit proximum, legem implevit*; non est intelligendum absolute & simpliciter, sed *συνεχώς*, & habito respectu ad materiam subjectam, de qua ei sermo est. Loquitur autem de mutuis charitatis of-

Rom. XIII. 8.

ficiis, quæ sibi invicem fideles debent, hortaturque, ut reddamus omnibus, quod debetur, cui tributum, tributum; cui veltigal, veltigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem, & ut nemini quicquam debeamus, nisi hoc, ut invicem diligamus; subjectâ exhortationis ratione, quod qui diligit alterum, legem impleverit. Quod non potest aliter intelligi, quàm de impletione legis ex ea parte, quâ dilectionem proximi præcipit, atque aded de impletione legis, non absolute & simpliciter, sed secundum eam partem, quæ opera charitatis erga proximum præscribit. Quo sensu etiam alibi laudatus Apostolus: *Tota, inquit, lex in uno verbo completur, nempe hoc, Diliges proximum tuum, ut te ipsum:* nempe tota lex, quæ agit de charitatis officio erga proximum, completur uno hoc præcepto; non autem lex tota absolute & simpliciter, quippe quæ aliud insuper, idque magnum & omnium primum præceptum de diligendo Deo super omnia complectitur, uti ipsius Christi verbis modò ostensum est. Hinc autem non sequi, obedientiam erga Deum consistere in solo amore proximi, quis tam cæcus est, ut non videat?

Gal. V. 14.

Resp. ad III.
prob.

§ LXI. Quod tertio loco Auctor urget, *intellectualem sive accuratam Dei cognitionem non esse donum, omnibus fidelibus commune, ut obedientiam, vel potius ut cognitionem præceptorum de obedientia, Deo præstandâ, non inviti concedimus.* Obedientia enim dependet à præceptis decalogi, quæ naturâ omnibus nota sunt. Accurata autem cognitio Dei dependet vel ex demonstrationibus, à posteriori ex rebus creatis deductis, quarum non omnes æquè capaces sunt; vel ex revelatione supernaturali, quæ non omnibus æquè obvia est, licet ipsorummet culpâ. Inde autem rursus non rectè concluditur, *religionis fundamentum totum consistere in obedientia erga Deum, sed si quicquam, hoc concludi potest, religionis fundamentum non consistere in cognitione Dei accurata.* Quo tamen

non obstante manet inconcassum, quod supra ex Scriptura ostendebamus, religionis fundamentum esse *Jesus Christum*, Mediatorem Dei & hominum unicum, quo tamen connotatur Dei, ratione cum essentia & benevolæ suæ in nos voluntatis, tum ratione personarum spectati, tanta cognitio, quanta ad fidem in Christum concipiendam æquè omnibus salutem adepturis necessaria est. Cui nihil obest, quod ibidem Auctor contendit, *cognitionem illam (Dei) quam Deus per Prophetas ab omnibus univ. saliter potuit, & unus quisq. scire tenetur, nullam esse, præter cognitionem suæ justitiæ & charitatis.* Quod si enim faciamus verum esse, non tamen hinc sequetur, *religionis fundamentum totum consistere in obedientia erga Deum.* Nam vi justitiæ divinæ tenentur peccatores vel ad pœnam, peccatis debitam; vel ad satisfactionem pro peccatis; & quòd Christus passus est pro nobis, mortemque ignominiosissimam sustinuit, id totum acceptum ferendum est justitiæ divinæ, ut ei nostro loco pro peccatis nostris satisfaceret, & iram Dei Patris adversus peccata placaret: cum nos id præstare non possemus. Quod autem satisfactionem, ab alio, Christo scilicet, pro peccatis nostris præstitam, Deus tanquam nostram acceptat, nosque illius intuitu, peccatis nobis condonatis, in gratiam recipit per fidem in Christum, quâ ejus satisfactionem apprehendimus, Deoque, ut nostram, exhibemus, totum gratiæ siye charitati Dei, quâ dilexit nos, cum adhuc peccatores essemus, adscribendum est. Hinc tantum abest, ut cognitio justitiæ & charitatis divinæ, quam Deus univ. saliter ab omnibus per Prophetas exigit, cognitionem Christi Mediatoris, & fidei in Christum excludat, ut eam potius implicite includat, & utramque æquè univ. saliter ab omnibus exigi, rectè hinc colligatur.

§. LXII. Interim verba allegata: *Et revelatus sum Abrahamo, Isaac & Jacobo. Deo Sadai, sed nomine meo Jehovah non sum co-*

Locus
Exod. VI. 2.

plemento se ostenderat, sed id nunc demum se facturum significat, cum educendo populum Israeliticum ex Ægypto, eumque in promissam Patribus terram Canaan introducendo ipso opere, quod promiserat, completurus sit. Hunc esse genuinum verborum sensum facile ex contextu, si chartæ angustia ferret, ostendi posset.

§. LXIII. Hinc rursus ineptè Auctor: *Jam, inquit, quandoquidem Deus Mosi dicit, se nomine Jehova non fuisse Patribus cognitum, sequitur, eos nullam Dei attributum novisse, quod ejus absolutam essentiam explicat, sed tantum ejus effecta, & promissa, hoc est, ejus potentiam, quatenus per res visibiles manifestatur.* Præterquam enim quòd hâc illatione fallaciam à dicto secundum quid ad dictum simpliciter committit: accipit enim simpliciter, quod Mosi dixerat Deus, se nomine suo *Jehova non cognitum fuisse Patribus*, cum, uti ostensum, secundum quid accipiendum esset; repugnat etiam, Patres habuisse cognitam potentiam Dei, per res visibiles manifestatam; & tamen nullum attributum, quod Dei essentiam absolutam explicet, cognitum habuisse. Quid enim? annon omnia attributa divina cum Dei essentia absoluta simplicissimè unum sunt, eamque explicant? Quamvis enim nobis à posteriori demum & ex effectis, vel per comparationem cum rebus creatis innotescant, deducunt tamen nos in notitiam ipsius absolutæ essentiæ divinæ, quæ in se ab omni æternitate, cum nondum ulla esset creatura, est omnipotens, verax, immutabilis, justa, misericors &c. Quod autem dicit Auctor, Patres ante Mosén tantum *cognita habuisse effecta* essentiæ divinæ, & *promissa*, falsum est. Quemadmodum enim effecta testantur de suâ causa, ita ex effectibus essentiæ Dei absolutæ cognitæ cognitam etiam habuerunt essentiam ejus absolutam, juxta illud Apostoli: *Invisibilia Dei inde à condito mundo ex rebus factis intellecta pervidentur, æterna scilicet ejus divinitas & omnipotentia.*

Rom. I. 20.

Quod ne Auctor quidem diffiteri potest, quippe qui ibidem fatetur, Patres ante Moſen credidiſſe Dei promiſſa fixa rataſq. Si crediderunt ea fixa & rata, crediderunt utique, atque adeo & cognitam habuerunt Dei veritatem in ſervandis promiſſis, atque adeo cognitum habuerunt, Deum eſſe Jehovam, h. e. eum, qui ut ſuum eſſe eſt, ita & promiſſis ſuis dat eſſe ſuum, eaque certo & infallibiliter ſervat & implet, licet nondum opere aliquo inſigni id iſtis notum feciſſet, ut ſe omnipotentem eſſe notum fecerat. Sed hæc *eis* *ὁ* *παπὸς*!

Loca Jer. c.
22. 15. & alia
expéduntur.
ex c. XII. 15.

§. LXIV. Expendemus porro loca Scripturæ, quibus probatum it, Deum nullam aliam ſui cognitionem ab hominibus per Prophetas exigere, quàm divina juſtitia & charitatis. In loco Jeremie priori non plus dicitur, quàm eum, qui facit facit iudicium & juſtitiam, qui iudicat jus pauperis & indigentis, ipſo opere oſtendere, ſe cognoſcere Jehovam, quòd & in ſe juſtus ſit, & à nobis juſtitiam exigat, & revereri eum. Verbum cognoſcendi enima accipitur hic, uſu Scripturis recepto, non pro notitia nuda, ſed pro notitia cum affectu cordis conjuncta. Quòd autem nullam aliam ſui cognitionem Deus ab hominibus per Prophetas exigat, quàm cognitionem ſuæ juſtitia, quibus quaſo fidiculis Auctor hinc extorquebit? In loco altero Jeremie Deus jubet unumquemque in hoc gloriari, quòd intelligat & cognoſcat, ſe eſſe Jehovam, facientem charitatem, iudicium & juſtitiam in terra, eumque his delectari. Ex quo rurfum infulſiſſimè inferitur, Deum nullam aliam ſui cognitionem, quàm cognitionem ſuæ juſtitia & charitatis, ab hominibus per Prophetas exigere. Rurfum enim ex propoſitione absoluta inferitur excluſiva, quam inferendi rationem vel pueri in ſcholis rident. Par planè ratio eſt duorum reliquorum locorum ex Exod. XXXIV. 6. 7. & 1. Job. IV. 7. 8.

Reſp. ad IV.
probatio-
nem.

§. LXV. Neque etiam ad rem facit, quòd quarto & ultimo loco Auctor urget, Scripturam nullam Dei deſinitionem ex-

præ se tradere, nec alia Dei attributa amplectenda, præter modò dicta, justitiã scilicet & charitatem præscribere, aut ex professo, ut hæc, commendare. Si enim faciamus, rem ita habere, non tamen hinc sequetur, fundamentum religionis totum consistere in obedientiã erga Deum, quod concludendum erat. Quamvis enim cognitio essentia diviñæ, vel attributorum aliorum, quàm justitiæ & charitatis, ad fidem & religionem necessaria non esset, adhuc tamen fixum firmumque maneret, quòd dicit Gentium Apostolus: *Fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id, quod positum est, quod est Jesus Christus, I. Cor. III. II.* adeoque adhuc cognitio Christi Mediatoris, ejusque satisfactionis pro peccato ad fidem & religionem necessaria esset. Deinde nec rectò inferri posset: *intellectualem Dei cognitionem, qua ejus naturam, prout in se est, considerat, & quam naturam homines certã vivendi ratione imitari non possunt, neque tanquam exemplum sumere ad verã vivendi rationem instituendam, ad fidem & religionem revelatam nullo modo pertinere, & consequenter homines circa hanc sine scelere toto celo errare posse, quod Auctor infert.* Ad hoc enim, ut rei cujusdam cognitio pertineat ad fidem & religionem, non requiritur necessariò, ut ejus definitionem Scripturã expressè tradat, ejusve naturam homines certã vivendi ratione imitari possint: ipse enim Auctor pronunciat, *Scripturam res eo modo tradere & docere, quo facillimè ab uno quoque percipi possunt; quæ scilicet non ex axiomatis & definitionibus res deducit & concatenat, sed tantùm simpliciter dicit &c. neque diffitetur, ad fidem & religionem pertinere nonnullas notitias de Deo, quæ merè speculativæ sunt, & quas homines certã vivendi ratione imitari non possunt; sed ut ad fidem & religionem revelatam aliquid pertineat, sufficit, quòd in scripturis ita traditum sit, ut quantum ad fidem & religionem sufficit, percipi queat, & ad fidei ac religionis finem, hominum salutem scilicet, qualiscunque ejus cognitio referatur. Denique ad hoc etiam, ut cognitio alio-*

c. XIII. p. 153.

ibid. p. 154.

rū divinatorū attributorum, præter justitiam & charitatem, ad fidem & religionem pertineat, non requiritur, ut ea *æquè* ac hæc, *Scriptura ex professo commendat*, sed sufficit, si Scriptura illa revelet, & fide amplectenda præscribat. Norma enim credendorum & fidei est revelatio divina, quæ in Scriptura sacra continetur: à qua sine scelere recedere, & toto cœlo errare non potest, qui hominis fidelis nomen tueri vult. Tertio quamvis Scriptura nullam Dei exactam definitionem expressè tradat, describit tamen eum passim locorum ab attributis diversis, ex quibus de ejus natura & quidditate tanta cognitio, quanta ad fidem & religionem sufficit, hauriri facile possit. Describit enim eum, quod sit *Spiritus Job. IV. 24. intelligens & volens, Psal. CXLVII. 5. sapiens, Rom. XVI. 27. omniscius, Ebr. IV. 3. quod à se & independens sit, Es. XLI. 4. c. XLIV. 6. c. XLIII. 10. quod sit verax, Rom. III. 3. 4. Num. XXIII. 19. justus Psal. CXIX. 137. misericors, Exod. XXXIV. 6. Luc. VI. 36. omnipotens, Gen. XVII. 1. Matth. XIX. 26. quod sit æternus, Gen. XXI. 33. Esa. XL. v. 28. Job. XXXVI. 26. Rom. XVI. 26. c. 1. 20. infinitus, Psal. CXLV. 3. immensus, Jer. XXIII. 23. Psal. CXXXIX. 7. 8. 1. Reg. VIII. 27. incorruptibilis & immortalis Rom. I. 23. 1. Tim. I. 17. c. VI. 16. Ex quo patet & illud esse falsum, quod dicit Auctor, Scripturam nulla Dei attributa, præter justitiam & charitatem, amplectenda præscribere.*

Assertio I.
Auctoris

impugnatur.

§ LXVI. Et tantum de assertionis primæ fundamento prioris, deque rationibus, quibus illud stabilitum ivit. Quibus cadentibus, cadit oppidò ipsa assertio prima, quæ erat: *In iis, quæ ad fidem* (ex ejus quidem opinione) *& obedientiam erga Deum non sunt absolute necessaria cognita, posse libertatem philosophandi, h. e. sentiendi, loquendi & docendi unicuique à Potestatibus summi, salva præterea, concedi.* Primum enim Auctor ex censu eorum, quæ ad fidem & religionem cognita absolute necessaria sunt, multa excludit, quæ jam pro statu naturæ corruptæ

ad eam cognitu absolutè & simpliciter necessaria esse, superius evicimus. In iis autem, quæ ad fidem & religionem cognitu absolutè necessaria sunt, libertatem philosophandi, h. e. sentiendi, loquendi & docendi, à Potestatibus summis, salvâ pietate, concedi non posse, Auctor fateatur vi restrictionis, suæ assertioni primæ adjectæ. Neque ratio hujus rei obscura est. Ad pietatem enim pertinet fides, quâ creditu necessariis assentimur, & quemadmodum salvâ fide in iis, quæ creditu necessaria sunt, libertas philosophandi concedi non potest, ita nec pietate salvâ. Deinde fieri potest, ut aliquid non quidem ad unam religionis partem, ad obedientiam scilicet erga Deum, sive ad dilectionem proximi ex Dei mandato; ad alteram tamen ejus partem, quæ in conversione hominis peccatoris ad Deum ejusque reconciliatione cum Deo consistit, absolutè & simpliciter necessariam sit cognitu, v. g. ad obedientiam sive dilectionem proximi cognitu absolutè necessarij non sunt actus contritionis, non satisfactio Christi pro peccatis, non fides in Christum, quâ ejus meritum apprehenditur, Deoque peccatis offenso, velut *ἀσπίς* ὑποπύρον pro peccatis nostris, ad placandam ejus iram, exhibetur: ab horum cognitione enim dilectio proximi non dependet; quæ etiam ab Auctore non numerantur in iis, quorum cognitio ad eam absolutè necessaria sit: Ad conversionem tamen & reconciliationem hominis peccatoris cum Deo cognitio illorum absolutè & simpliciter necessaria est. Nam conversio hominis peccatoris ad Deum per essentiam est aversio quædam à peccatis, & tendentia ad Deum, peccatis offensum, placandum, nobisque reconciliandum, ut nos, peccatis nobis condonatis, in gratiam recipiat. Aversio autem à peccatis consistit in actibus contritionis, quibus peccata agnoscimus, de iis dolemus propter Deum, & eadem detestamur ita seriò, ut si fieri posset, patrata scelera vellemus redere infecta. Absque his actibus hominem peccatorem ad

1. Tim. II. 5.
Ebr. IX. 26.

1. Joh. II. 2.

Joh. III. 18.

Deum converti, eique reconciliari impossibile est. Tendentia autem in Deum ad placandam ejus iram, & ad eum nobis reconciliandum, consistit in actibus fidei in Christum, quibus ejus meritum & satisfactio pro peccatis nostris apprehenditur, Deoque, peccatis offenso, velut *λύτρον* pro peccatis nostris exhibetur. Quemadmodum enim Christus, unus ille *Mediator Dei & hominum, semetipsum dedit ἀντὶ πάντων* pro omnibus; & ad peccatum per immolationem sui ipsius abolendum in consummatione seculorum semel satisfactus est, estque propitiatio pro peccatis nostris, nec pro nostris tantum, sed & pro totius mundi (peccatis): ita absq; fide, in eum, velut mediatorem Dei & nostri, & propitiatorem pro peccatis nostris defixâ, ira Dei adversus peccata placari, Deusq; peccatis offensus, nobis reconciliari non potest. Quamobrem & Scriptura in locis supra allegatis remissionem peccatorum & salutem nostram, aperte credentibus in Christum adscribit, incredulis autem denegat. *Qui credit in eum (Filium Dei) non condemnatur: qui verò non credit, jam condemnatus est, quia non credidit in nomen unigeniti Filii Dei.* Sicut ergo in iis, quæ ad obedientiam erga Deum cognitu absolute & simpliciter necessaria sunt, juxta Auctorem, propterea quod ita necessaria sunt cognitu, libertas philosophandi, pietate salvâ, à Potestatibus summis concedi non potest; ita nec in illis, quæ ad conversionem & reconciliationem hominis peccatoris cum Deo absolute & simpliciter necessaria sunt cognitu, propterea quod ad eam ita necessaria sunt cognitu, ea, pietate salvâ, à Potestatibus summis concedi potest. Est enim utrobique par ratio. Nam conversio & reconciliatio hominis peccatoris cum Deo non minus est religionis pars necessaria, quam obedientia erga Deum, sive dilectio proximi ex Dei mandato. Si ergo propterea libertas philosophandi in iis, quæ ad obedientiam erga Deum cognitu absolute necessaria sunt, à Potestatibus summis, salvâ

pietate, concedi non potest, quòd ad eam, velut ad religionis partem necessariam, ita necessaria sunt cognitu, quidnì & in illis, quæ ad conversionem hominis peccatoris, ejusq; reconciliationem cum Deo, velut ad partem religionis omnium primam, absolutè necessaria sunt cognitu, idem valeat.

§. LXVII. Porro æquè lubricum est ejusdem assertio-
 nis primæ fundamentum alterum, quòd *fides libertatem philoso-* Fundamen-
phandi unicuique concedat. Ubi primò omnium monemus, Au- tum poste-
 ctorem coarctare fidem temerè ad ea tantum dogmata, quæ rior ass. I.
 ad obedientiam erga Deum cognitu necessaria sunt. Quod Fidei obje-
 ejus commentum natum est ex commento altero, hætenus ctam.
 excusso, quòd religio tota consistat in obedientia erga Deum.
 Quòd postquam falsitatis convicimus, & religionem consi-
 nere, præter obedientiam erga Deum, etiam reconcilia-
 tionem hominis peccatoris cum Deo, peccatis offenso, per fi-
 dem in Christum, velut sui partem, ad hominum salutem
 prorsus necessariam, nemo non intelligit, fidem extendere
 se non tantum ad ea, quæ ad obedientiam erga Deum; sed
 etiam ad illa, quæ ad hominis peccatoris reconcilia-
 tionem cum Deo, per fidem in Christum, cognitu necessaria sunt. Quinimò
 fides pro objecto formali habet divinam revelationem, & ex-
 tendit se ad omnia, quæ nostræ salutis causam divinitus revela-
 ta sunt: cujusmodi sunt, quæ de Deo, de æterno Dei Filio, de in-
 carnatione Filii Dei, de fide in Christum, de dilectione Dei, quam
 ita dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret, ut
 omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam;
 de Spiritu Sancto, ejusque æterna processione à Patre, & ejus-
 dem missione à Filio, de Christi passione, morte & resurre-
 ctione è mortuis &c. Scriptura tradit, de quibus valet, quòd
 descriptis à se miraculis Christi *Johannes dicit: Hæc scripta Joh XX. 31.*
sunt, ut credatis, quòd Jesus est Christus, ille Filius Dei, & ut creden-
tes vitam habeatis per nomen ejus.

Fidei natura.

Deinde monemus, Auctorem describere fidem ineptè per sentire de Deo, cum dicit, *fidem nihil esse aliud, quam talia sentire de Deo, quibus ignoratis collitur obedientia erga Deum &c.* Non enim quodlibet sentire, sed assentiri præcisè propter divinam revelationem, facit demum fidem, quâ de hęc sermo est. Fides enim, ut modò dictum; pro objecto formali habet primam veritatem, sive Deum revelantem, atque adeò divinam revelationem, & qui sentit sic vel aliter de Deo, non divinâ nixus revelatione, is fidem divinâ, quæ religionis veræ sive Christianæ propria est, non habet, sed opinionem, vel fidem humanam, vel persuasionem falsam. Ex quo fluit porro, quòd falsò Auctor asserat, *fidem non requirere vera dogmata, & in hoc differre à Philosophia, quòd hæc pro fine habeat veritatem, illa obedientiam & pietatem, etiam ex persuasione falsâ natam.* Quia enim prima Veritas, sive Deus revelans, per suam infinitam scientiam & bonitatem, nec falli nec fallere potest, ideò fidei etiâ eo ipso, quòd Veritate primâ revelante ejusque revelatione infallibili nititur, tam repugnat subesse falsum, quàm repugnat, Veritatem primam in revelando falli aut fallere. Unde fides & Philosophia non in hoc differunt, quòd hæc veritatem, illa obedientiam & pietatem, pro fine habeat, ut rursum ineptit Auctor, sed in hoc conveniunt, quòd utraque sit virtus intellectualis, verum enuncians affirmando & negando; differunt autem in eo, quòd fides enunciat verum, à prima Veritate revelante supernaturaliter patefactum, atque adeò sit virtus, Veritati primæ revelanti ejusq; revelationi, tanquam objecto formali & rationi assentiendi ultimæ, innixâ; Philosophia autem enunciat verum sive ex ipsis terminis apprehensis, sive per experientiam, sive ex principiis naturæ aliis, prioribus & notioribus, cognitum, atque adeò sit habitus, lumine natura nixus. Stante autem, quòd fides æquè sit habitus verum enuncians, isque certior, quàm Philosophia, quippe cui falsum subesse

simpliciter repugnat, cadit oppidò Auctoris fundamentum alterum, quòd fides *libertatem philosophandi*, h. e. de religione sentiendi & statuendi, in speculativis maximè, unicuique concedat. Fides enim, ut divinà revelatione præcisè nititur, ita nemini concedit libertatem aliter de religionis capitibus & dogmatibus sentiendi, statuendi, loquendi & docendi, quàm ut à Veritate prima revelata sunt, sive speculativa, sive practica sint.

§. LXIX. Hinc fundamentum Auctoris utrumque, ad-Fundamentum
struendæ suæ assertioni primæ adhibitum, ad eandem de- ta assert. I.
struendam invertimus hunc in modum: Quam libertatem invertuntur.
philosophandi, h. e. sentiendi, statuendi, loquendi & docendi nec Scriptura, nec fides, neque in speculativis neque in practicis dogmatibus ulli mortalium concedit, ea nec à Potestatibus summis, pietate salvâ, cuiquam concedi potest. Major propositio eâdem nititur ratione, quâ Auctoris propositio major in argumento, quo assertionem primam adstrutum ivit, nititur: nempe Scripturâ & fides sunt pietatis regulæ, & quod Scripturâ & fide salvâ concedi non potest, id nec pietate salvâ concedi potest. Minor autem propositio hæcenus fusè confirmata est, rationibus & præsuppositis Auctoris falsis ordine discussis & confutatis.

§. LXIX. Verum enim verò Auctor probaturus, Scri- Auctoris im-
pturam concedere libertatem philosophandi unicuique in iis, pietas in ne-
quæ ad obedientiam erga Deum non unicuique cognitu ab- ganda divi-
solutè necessaria sunt, fractis pudoris, reverentiæ & pietatis nitate Scri-
repagulis, eò abit impudentiæ & impietatis, ut operosè dispu- pturæ,
tet, & probandum in se recipiat, *Scripturam sacram non esse Ver-
bum Dei*, nisi iis tantum partibus, quibus notitias de Deo, deque
vita rectè instituenda, omnibus communes, (quas *religionem
toti generi humano universalem sive catholicam* appellat) continet;
& eam proinde non posse libertatem philosophandi cuiquam

adimere, nisi in illis communibus & ad obedientiam erga Deum absolutè necessariis notitiis.

Ejus ratio-
nes.

§. LXX. Quia autem commentum hoc à religione Christiana, & à sensu Ecclesiæ universæ, ita alienum est, ut primo statim auditu pias aures offendat; Auctor, ut homo versipellis est, ita ad illud adstruendum lectorique persuadendum per ambages procedit, ut sensim ei colorem inducat.

c. I. Primò omnium quid Prophetia sit, disquirat, & ubi ostendit, *Prophetas percepisse res revelatas ope imaginationis, mediantibus verbis vel imaginibus, in quibus veris aut imaginariis;* progre-

c. II p. 16. 21.

ditur longius, & statuit, *Prophetias sive representationes variavisse non tantum pro ratione imaginationis & temperamenti corporis cujusque Prophetæ, sed etiam pro ratione opinionum, quibus fuerant imbuti, eosque habuisse varias, imò contrarias opiniones, & varia præjudicia, circa res merè speculativas: Neque etiam Prophetas certos fuisse de divinitate suarum Prophetiarum, nisi certitudine morali, per signa, quibus falsum subesse non repugnet. Unde Prophetiam nunquam Prophetas readidisse doctiores, sed reliquisse eos in suis præconcepis opinionibus, licet falsis, ac propterea nos in circa res merè speculativas minimè teneri credere.*

ib. pag. 16.

c. III. p. 33.

Deinde progreditur ad vocationem Ebræorum, & disputat, nationem Ebræam fuisse à Deo præ aliis electam, non ratione religionis veræ; in hac enim fuisse eam ceteris nationibus æqualem, & habuisse omnes Deum æquè propitium; sed tantum ratione societatis, securitatis vitæ & legum, ipsis ad vitam securè degendam peculiariter concessarum, cui etiam Deus pro obedientia legum nihil promiserit, præter continuâ imperii felicitatem; extra societatem verò & imperium Judæos nulla Dei dona supra alios habuisse; & Prophetas habuisse etiâ nationes alias, ut Propheticum donum Judæis peculiare non fuerit.

c. IV.

p. 45.
p. 46.

Tertiò agit de lege divina, quam dicit *solum summum bonum, hoc est, Dei veram cognitionem & amorem spectare, & media,*

que hic finis omnium humanarum actionum, nempe ipse Deus, quatenus eius idea in nobis est, exigit, iussa Dei vocari posse, quia quasi ab ipso Deo, quatenus in nostra mente existit, nobis præscribantur, atque aded rationem vivendi, que hunc finem spectat, legem divinam optimè vocari; & legis Divina summam, ejusque summum præceptum esse, Deum ut summum bonum amare, non ex metu alicujus supplicii & pœne, nec præ amore alicuius rei, quâ delectari cupimus, sed propter se. Eandem vocat legem divinam naturalem, quam dicit esse universalem sive omnibus hominibus communem, & hoc ipso quod verâ vicâ docet, homines verè beatos reddere, sive quis ex Scriptura sive ex sola ratione eam edoctus sit. ceremonias verò, quæ habentur in V. T. Ebrais tantum institutas, & eorum imperio accommodatas fuisse, & ad legem divinam non pertinere, sed solam corporis temporaneam felicitatem & imperii tranquillitatem respicere, & propterea non, nisi stante eorum imperio, ullius usus esse potuisse.

P. 47:

c. V. p. 55.

Quartò quia miracula plura in Scripturis commemorantur, de his etiam tractationem instituit, docetque, miracula fuisse res merè naturales; quæ in Scriptura verè narrantur contigisse, ea omnia secundum leges nature, ut omnia necessariò, contigisse, & si quid reperiat, quod apodicticè demonstrari potest legibus nature repugnare, aut ex eis consequi non potuisse, planè credendum, id à sacrilegis hominibus Sacris literis adjectum fuisse. Nomen miraculi autem non posse, nisi respectivè ad hominum opiniones, intelligi, & nihil aliud significare, quàm opus, cuius causam naturalem exemplo alicuius rei solite explicare non possumus, vel saltem ipse non potest, qui miraculum scribit aut narrat. Facta enim esse miracula ad captum vulgi, quod principia rerum naturalium planè ignorabat; & antiquos id pro miraculo habuisse, quod explicare non poterant eo modo, quo vulgus res naturales explicare solet, recurrendo scilicet ad memoriam, ut alicuius rei similis, quam sine admiratione imaginari solet, recordetur; & narrari in sacris literis multa, tanquam miracula, quorum causa ex principis rerum naturalium notis facillè possunt explicari.

c. VI. 69. 82.

P. 77.

p. 78.
p. 82.

Sacros Scriptores enim enarrauisse res ex præconcepis opinionibus longè aliter, quàm reuera contingere poterint &c. Quare, (concludit tandem) de his etiam unicuique, prout sibi melius esse sentiet ad Dei cultum & religionem, integro animo suscipiendum, liberum est existimare.

c. VII. p. 88.

Quintò de interpretatione Scripturæ agit, & præscribit methodum ad mentem Prophetarum & Spiritus Sancti ex historia Scripturæ investigandam, similem ei, quæ ad interpretationem naturæ ex ipsius historia utimur: nempe sicut in seruandis rebus naturalibus ante omnia investigare conamur res maximè uniuersales, & toti naturæ communes, videlicet motum & quietem, eorumque leges & regulas, quas natura semper obseruat, & per quas continuò agit, & ex his gradatim ad alia minùs uniuersalia procedimus, sic etiam ex historia Scripturæ id primum ait, quarendum, quod uniuersalissimum, quodque totius Scripturæ basis & fundamentum est; & quod deusique in ipsa tanquam æterna & omnibus mortalibus utilissima doctrina ab omnibus Prophetis commendatur: cuiusmodi esse dicit, quòd Deus unicus & omnipotens existit, qui solus est adorandus, & qui omnes curat, eosque supra omnes diligit, qui ipsum adorant, & proximum, tanquam seipsum, ament, &c. Hæc uniuersali Scripturæ doctrinâ præbè cognitâ procedendum deinde esse ad alia minùs uniuersalia, quæ tamen communem usum uitæ spectant, quæque ex hac uniuersali doctrina, tanquam rivuli, deriuantur, uti sunt omnes, vera uirtutis actiones particulares externæ, quæ non nisi datâ occasione exerceri possunt. Et quoad has doctrinas, dicit, Scripturam esse explicatu facilem, de quibus nulla inter Scriptores Bibliorum unquam fuerit controversia. Reliqua autem, quæ in Scripturis occurrunt, quæque solius sunt speculationis, non tam facile indagari posse: viam enim ad hæc angustiorem esse. Præter ambiguitates enim multiplices, ex lingua Ebræa natas, quæ in speculativis Prophetarum mentem reddant obscuram, alias plures adfert difficultates, quæ multas orationes Scripturarum efficiant inexplicabiles, in quarum explicatio-
pe proinde unicuique summa conveniat libertas. e

ib. p. 89.

ibid. p. 90.

Ab his sextò progreditur ad ipsos libros Scripturæ, cum Veteris, tum Novi Testamenti, & de libris V. T. scribit, *libros Pentateuchi, Josue, Judicum, Ruth, Samuelis & Regum, conscriptos fuisse longis post temporibus ab Hexra: eos autem, qui à Mose scripti fuerant, periisse, & à Pentateucho planè diversos fuisse; illis tamen libris Hexram non imposuisse ultimam manum, nec aliud fecisse, quàm ut historias ex diversis Scriptoribus colligeret, & quandoque non nisi simpliciter describeret, easque nondum examinatas & ordinatas posteris relinqueret: duos Paralipomenon libros dudum post Hexram, & forte postquam Judas Maccabæus templum restauravit, scriptos esse, quos in canonem receptos esse miratur: Psalmos collectos & in quinque libros dispartitos in secundo templo, dum Rex Jehobachim in carcere decentus adhuc erat, Proverbia Salomonis eodem tempore collecta fuisse, vel minimum tempore Josia Regis: Prophetias, in Prophetarum libris contentas, ex aliis libris collectas esse, neque in hisce eodem ordine describi, quo ab ipsis Prophetis dictæ vel scriptæ fuerunt, neque etiam omnes contineri, sed eas tantùm, quas hinc illinc (Judæi) invenire potuerunt, ut libri hi non nisi fragmenta Prophetarum sint: libros Danielis, Hexra, Estheris & Nehemia ab uno Scriptore scriptos esse, postquam Judas Maccabæus templi cultum restauravit: ante tempus Maccabæorum nullum canonem sacrorum librorum fuisse, sed hos, quos habemus, à Phariseis secundi templi præ multis aliis selectos esse, & ex solo eorum decreto receptos, in quos multa menda sive ex festinatione describentium, sive ex errore historicorum, irrepserint. Libros Novi Testamenti autem, licet eodẽ modo, quo libros V. T. examinare non audeat, quòd exactam linguæ Græcæ cognitionem non habeat, de epistolis Apostolorum tamen scribit, Apostolos etsi Prophetæ fuerint, tamen Epistolas suas non ut Prophetas, sed tanquam Doctores, non ex revelatione & divino mandato, sed tantùm ex suo naturali judicio scripsisse; eos viam docendi, quam unus quisque meliorem judicasset, elegisse, & religionem fundamentis diversis superædificasse, eos convenire quidem in religione, sed*

c. VIII.

c. IX.

c. X. p. 127.

p. 130.

p. 133.

p. 136.

p. 136.

p. 139.

p. 143.

in fundamentis admodum discrepare, & ex hoc ortas esse multas con-
 zentiones & schismata, quibus Ecclesia jam inde ab Apostolorum tem-
 poribus indifientur vexata fuerit, & in æternum vexabitur, donec
 tandem aliquando religio à speculationibus Philosophicis separaretur, &
 ad paucissima, & simplicissima dogmata, quæ Christus suos docuit, re-
 digatur: Apostolos accommodavisse doctrinam Evangelii hominum
 sui temporis ingenio, & fundamentis, tum temporis maxime, nois &
 acceptis, superstruxisse, & ideo neminem Apostolorum magis philoso-
 phatum esse, quàm Paulum, qui ad prædicandum Gentibus vocatus
 fuit: reliquos, qui Judæis prædicaverunt, Philosophia scilicet con-
 temtoribus, eorum etiam ingenio se accommodavisse, & religionem
 nudam à speculationibus Philosophicis docuisse. Quæ omnia ita dif-
 ferit, ut Scripturæ universæ auctoritatem divinam in oculis
 imperiti lectoris elevet, imò quantum in ipso est, prorsus de-
 trahat.

§. LXXI. Quibus ita prolixè & operosè deductis, con-
 cludit tandem, Dei æternum Verbum & pactum, veramq; religio-
 nem hominum cordibus, hoc est, humana menti divinitus inscriptam
 esse, eamque verum esse Dei Syngraphum, quod ipse suo sigillo, nempe
 sui ideâ, tanquam imagine suæ divinitatis, consignaverit; & verbum
 Dei, quando de subiecto aliquo prædicatur, quod non sit ipse Deus, pro-
 priè significare legem illam divinam, h. e. religionem, toti humano ge-
 neri universalem sive catholicam: Scripturam verò dici Verbum
 Dei, & Deum Scripturæ auctorem, non quòd Deus voluerit cer-
 tum numerum librorum hominibus communicare, sed propter ve-
 ram religionem, quæ in iis docetur, eamque esse mendosam, trunca-
 tam, adulteratam, quæ tamen iis partibus, quibus obedien-
 tiam erga Deum docet, incorrupta ad nos pervenerit. Ex
 quo porro infert, quòd asserzioni primæ adstruendæ funda-
 menti prioris loco postea substernit, nempe per Scripturam
 sacram nemini adimi libertatem philosophandi, nisi in iis partibus,
 quæ concernunt dogmata religionis, toti generi humano univer-

salis sive catholica : cum his partibus solis propriè Verbum Dei sit, & dicatur.

§. LXXII. Argumentum in forma erit tale : *Quibus par-* Summa di-
ribus Scriptura Verbum Dei propriè non est, iis libertatem philoso- Storum fyl-
phandi nemini adimit. Atqui illis partibus, quibus non traditur reli- gismo inclu-
gio toti generi humano uniuersalis, sed alia speculatiua, vel historia ditur.
&c. Scriptura uerbum Dei propriè non est. Ergo illis partibus, quibus
non traditur religio, eam generi humano uniuersalis, sed alia specula-
tiva, vel historia &c. Scriptura nemini adimit libertatem philoso-
phandi. Major propositio videtur eâ niti ratione, quòd causa, cur libertatem philosophandi Scriptura alicui adimere possit, aut adimat, consistat in Verbo Dei, quod per suam auctoritatem & certitudinem infallibilem omnes stringat, ut nemini fas sit, secus, quàm illud, sentire, iudicare & statuere: quæ ratio non inuenit locum, nisi in illis Scripturæ partibus, quibus propriè est & continet Verbum Dei. Minor autem probatur per inductionem partium Scripturæ. Prophetæ enim perceperunt res reuelatas non nisi opè imaginationis, & Prophetiæ variaverunt non tantum pro ratione imaginationis & temperamenti, sed etiam pro ratione præconceptarum opinionum Prophetæ cuiusque, quibus proinde credere non tenemur in speculatiuis: miracula non sunt scripta, ut re ipsâ contigerunt & patrata sunt, sed longè aliter, ut à vulgo, causas rerum naturalium ignorante, concepta sunt, atque adeò eâ parte, quâ miracula describit, Scriptura etiam non continet uerbum Dei, sed vulgi & hominum conceptus, rebus ipsis non convenientes: Historiæ scriptæ ab hominibus, qui multis seculis pòst uixerunt, & ex Scriptoribus aliis, quorum libri perierunt, desumptæ sunt, quæ etiam uerbum Dei non sunt. Libri noui Testamenti Scriptorum naturali iudicio, & humano studio concinnati sunt, & Epistolæ Apostolorum, Pauli in primis, continent multas speculationes Philosophicas, quæ uerbum Dei non sunt &c.

Argumen-
tum excuti-
tur.

§. LXXIII. Verum quicquid sit de propositione majore argumenti, minorem nos negamus & pernegamus. *Paulus* de Scriptura univēsa dicit, quod *ἡ ῥήσινος*, *divinitus inspirata* sit. Fuit autem *ἡ ῥήσινος τῆς ἁγίας*, i. e. *divina Scriptura inspiratio* actio quædam Spiritus Sancti, ad Scriptoris intellectum terminata, quæ ei interiùs, absque sensuum interventu, immediatè suggesit cùm conceptus rerum, tum verba, quibus res convenienter essent exprimendæ, Scriptore ipso manum & calamū conferente, & amanuensis instar scribente, quæ ab eo suggerebantur, & quasi in calamum dictabantur. Quod enim confert ad Scripturam, qui amanuensi verba in calamum dictat, interventu auditus, id conferebat ad Scripturam sacram Spiritus S. absque sensuum interventu, Scriptoris, velut sui amanuensis, intellectui per inspirationem suggerendo, quæ scribi debebant, eo ordine & illis verbis, quibus consignanda erant. Eadem dicitur aliàs etiam in Scripturis *locutio Dei*, juxta illud Davidis: *Spiritus Domini loquutus est per me, & sermo ejus super linguam meam fuit; & Zacharie: sicut loquutus est per os sanctorum, qui à seculo fuerunt, Prophetarum suorum; & Petri: Non voluntate hominis allata est olim Prophetia, sed à Spiritu S. acti loquuti sunt sancti Dei homines.* Est enim *divina inspiratio* quædam *Dei locutio*, hominis intellectui *interna*, quæ ei absq; sensuum interventu perinde, quæ nota fieri vult, manifestat, ac si voce sensibili ad eum loqueretur. Atque hoc loco Paulino solo prosternuntur pleraque Auctoris commenta, hæcenus commemorata. Primùm enim si *Scriptura tota ἡ ῥήσινος*, *divinitus inspirata* est, sequitur, eam totam esse *verbum Dei* propriè, per se, & secundum se, non quòd notiones quasdam de Deo, deque vita rectè instituenda, omnibus communes, quæ verbum Dei sint, contineat, ut Auctor fingit, sed quòd *tota*, Spiritu Sancto inspirante & quasi in calamum dictante, sit concinnata. Deinde si *tota est divinitus inspirata*, falsum est, quòd

II. Sam.
XXIII. 2.
1. Luc I 70.
2. Petr. I. 19.

quòd Prophetiæ Prophetas in præjudiciis & præconceptis opinionibus falsis reliquerint, usq; nos in rebus merè speculativis credere non teneamur. Deus enim, ut prima & immutabilis veritas est, ita nec opiniones falsas Prophetis inspirare, nec in præjudiciis & opinionibus falsis eos relinquere, per suam immutabilem veritatem, potuit. Accommodavit quidem sese Scriptorum sacrorum ingenio & captui in inspirandis verbis, illorumque connexionè: inde styli nata diversitas; non verò in ipsis rerum conceptibus, ut prout Propheta aut Scriptor aliquis his illisve opinionibus falsis fuit præoccupatus, ita etiam easdem opiniones falsas in literas redigendas inspiraverit. Hoc enim prorsus repugnat Dei bonitati, verbiq; divini veritati. Est enim *Verbum Dei veritas*, Christo ipso met docente. Tertio si nò hominum arbitratu, sed Spiritu sancto inspirante concinnata est Scriptura tota, falsum est, quòd ex suis præconceptis opinionibus Scriptores sacri miracula longè aliter, quàm contingere powerint, enarraverint: alias enim pro suo lubitu & pro ratione suarum præconceptarum opinionum, non ex dictamine Spiritus sancti, ea enarrassent. Quarto, si tota Scriptura divinitus inspirata est, falsum est, quòd libri V. T. longis post temporibus ex aliorum libris ab *Exra* partim, partim ab aliis humano studio, nec absque multis mendis collecti sint. Paulus enim d. l. loquitur de illa ipsa Scriptura V. T. quæ nunc extat, deque illis ipsis ejus libris, quos nunc habemus. Quod autem de Scriptura V. T. tota Apostolus ibi enunciavit, eam esse *Jeonvbesos*, id ipsum valet etiam de Scriptura N. T. tota. Neque enim minus Apostoli & Evangelistæ, Spiritu S. inspirante, sua consignarunt scripta, quàm Scriptores librorum V. T. ut infra suo loco docebitur.

§. LXXIV. Quod speciatim de Prophetis dicit Auctor, De Prophetis, eos percipisse res revelatas ope imaginationis, mediantibus verbis vel

imaginibus, non inficiamur. Prophetia enim peragebatur phantasmatis, sive imaginibus rerū manifestandarum, vel etiam verborum cujusdam sive Angeli sive alterius loquentis, phantasiæ, vel dormientis in somno, vel vigilantis in ecstasi objectis. Illo modo cum phantasiæ imagines objiciebantur, Prophetia dicebatur *somnium*; cum hoc modo; *visio*, voce strictè acceptâ. Interdum enim *visionis* vox accipitur latius, pro qualibet revelatione per phantasmata & imaginēs, sive dormientis sive vigilantis phantasiæ, noctu aut interdiu objectas, & distinguitur in visionem nocturnam & diurnam, quarum illa speciatim *somnium*, hæc *visio* dicitur. Atque hinc est, quod *Aaroni & sorori ejus Mirjam* dicebat Dominus: *Si quis est Propheta, ex vobis, per visionem me ipsum Jehovah notum facio ei (aut) per somnium alloquor eum.* Quod autem solis phantasmatis sive imaginibus peracta sit Prophetia, negamus, & contra asserimus, *visionem Propheticam*, cum *diurnam* tum *nocturnam*, conjunctam fuisse cum supernaturali lumine Prophetico, quo mens prophetæ collustrata, & visionis divinitatem, & rem eâ significatam, rectè intelligeret; vel certè cum *Jehovis*, quâ recta visionis intelligentia illi suggerebatur. Sic *visio nocturna*, quâ *Patriarcha Jacob* videbat *scalam ad cælum pertingentem, & Angelos Dei in ea ascendentes & descendentes*, conjuncta erat cum lumine supernaturali, quo collustratus Patriarchæ intellectus, quid eâ significaretur, statim adsequebatur, dicens: *Certè est Jehova in hoc loco, at tamen ego nesciveram.* Et *visio nocturna*, quâ statua, quatuor summa orbis imperia repræsentans, *Nebucadnezari* paulo antè per non-Propheticum, sed nudum somnium repræsentata, *Danieli* exhibebatur, conjuncta erat cum lumine Prophetico, quo ejus mens collustrata rem significatam ita penitus adsequebatur, ut *Nebucadnezari* & somnium suum, quod ei exciderat, commemorare, & ejus significationem per omnia explicare posset.

Num. XII. 6.

Gen. XXIX.
12.

ib. v. 16.

Dan. II. 19.

set. Idem valere etiam de cæteris visionibus Propheti-
 ca, ipsa loquitur. Prophetæ enim concessi erant populo Israeliti-
 co, ut eum informarent de rebus, per visiones, diurnas aut no-
 cturnas, sibi revelatis. Quod si ipsis per sua somnia & visiones
 à Deo non plus fuisset patefactum, quàm quod imaginatio-
 ne sola per imagines, phantasiæ objectas, adsequi poterant,
 non magis apti fuissent ad docendum populû de revelationi-
 bus sibi factis, deq; reb9 futuris, quàm *Nebucadnezar*, in somno
 statuam, & arborem, ad cælum usq; pertingentem, videns, si-
 gnificationem verò ignorans; vel *Pharao*, septem pingues, &
 septem macras vaccas, itemq; septem spicas pingues, & septem
 tenues & adustas euro, videns, significationem verò igno-
 rans: neq; magis, quàm hi; Prophetæ dicendi fuissent, quod
 absurdum. Quò accedit, quòd Prophetis Deus non tantum per
 imagines rerum & verborum, sed & absq; imaginibus, reve-
 lauit multa, quæ populum docerent, certè modo revelationis
 alio nullo; quàm per illuminationem, aut inspirationem su-
 pernaturalem: sicut v. g. *Jesaias* suam *Prophetiam totam* vocat
visionem, non certè *imaginariam* tantum intelligens: quæ enim
 per imagines sive in somno sive in ecstasi phantasiæ objectas
 ei revelata sunt, oppidò pauca sunt; sed in significatu latiori,
 etiam *visionem mentalem*, per immediatam illuminationem
 intellectus factam, ejus appellatione comprehendens. Nam
 quæ statim post inscriptionem libri usque ad *cap. VI.* Prophe-
 ta docet, non concernunt res, ope imaginationis per imagi-
 nes ei patefactas, sed per illuminationem mentis: quæ tamen
 omnia verbum Dei esse, & quæ ipse loquitur, Deum loqui
 pronunciat. Ita enim auspiciatur suam primam ad populum
 habitam concionem: *Audite cæli & auribus percipite terra: nam*
JEHOVA LOQUITUR. Atque hinc est illud Prophetis
 usitatissimum *יהוה דבר* dictum *Domini*. Et in hoc consen-
 tientes habemus Scripturas Novi Testamenti, quæ Deum
 ipsum

Dan. II. & IV.

Gen. XLI. 2.

Luc. I. 70. ipsum in Prophetis & per eos locutum esse testantur, ut apud *Lucam Zacharias*, quæ repletus Spiritu Sancto de nascendo mox Servatore & peragendo per eum opere redemptionis vaticinatur, dicit *Dominum Deum Israël* olim locutum esse per os sanctorum, qui à seculo fuerunt, Prophetarum; & Auctor *Epistolæ ad Ebraeos* ait, *Deum multis vicibus multisq; modis locutum esse Patribus per Prophetas.*

c. I. 2.

§. LXXV. Atque hinc cadit ultro, quòd contendebat Auctor, *Prophetiam per se non involvere certitudinem*, neque Prophetas de divinitate suarum Prophetiarum certos fuisse, nisi moraliter, ex quibusdam signis, quibus falsum subesse non repugnauerit. Nititur enim assertio hæc commento illo, quòd Prophetæ solâ imaginatione, per phantasmata & imagines rerum aut verborum, Prophetias sibi divinitus factas perceperint. Quod falsum esse, ex dictis liquido patet. Et quomodo, quæso, Petrus sermonem Propheticum dixerit *βεβαιότερον firmiorem*, si Prophetæ de divinitate suarum Prophetiarum non nisi moraliter, & ex quibusdam signis, quibus falsum subesse non repugnat, certi fuissent?

II. Epist. c. I. 19.

De Lege.

§. LXXVI. Quæ porro Auctor de lege Dei disputat, concernunt, ut ex verborum contextu intelligitur, solam *legem moralem*, quæ & naturâ nota est. Quam propterea etiam vocat *legem divinam naturalem*. Ea verò altiùs expendere, hujus instituti non est: cum ad præsens parum aut nihil faciant. Hoc unum monemus: Licet lex moralis regula vitæ sit, veramque vitam doceat, non tamen homines beatos reddit, ut Auctor docet contra expressam Apostoli *Pauli* doctrinam, quæ vim justificandi omnem legi denegat, eamque fidei in Christum in solidum vendicat.

De Ceremoniis.

§. LXXVII. Ceremonias, quæ habentur in V. T. *Ebrais tantum institutas fuisse*, & illarum usum, non nisi stante eorum imperio, esse potuisse, largimur. Quòd autem ad legem divinam

æ non pertinuerint, negamus. Licet enim non pertinuerint ad legem divinam *moralem*, quæ omnes planè homines obligat, sunt tamen leges divinæ *positivæ*. Præscriptæ enim sunt à Deo cum vi obligandi Ebræos ad obsequium, sub pœna mortis. Negamus præterea, quòd omnes *solam corporis temporariam felicitatem & imperii tranquillitatem* respexerint. Nam *leges Leviticæ* pleræque, præsertim quæ sunt de sacrificiis, adumbrabant Christi sacrificium, in ara crucis pro nobis immolandum, ejusque beneficia spiritalia, fide acceptanda, atque ad eò felicitatem animæ, constitutam in remissione peccatorum & vita æterna, non quidem vi ceremoniarum, sed vi sacrificii Christi, quod adumbrabant, fide apprehensi, adipiscendâ. Qua de re alibi fufius agitur.

§. LXXVIII. *Miracula esse res merè naturales, & omnia, quæ Deo miracula in Scripturis verè narrantur contigisse, ea omnia secundum leges naturalis: ita necessario contigisse; item miraculi nomen non posse, nisi respectivè ad hominum opiniones intelligi, & nihil aliud significare, quàm opus, cujus causam naturalem exemplo alterius rei solita explicare non possumus, vel saltem ipse non potest, qui miraculum scribit aut narrat; commenta sunt, quæ Scripturis sacris è diametro repugnant. Scripturæ enim testantur disertè, miracula efficere, non esse causarum secundarum, sed Dei solius, & dicunt propterea, Deum facere miracula solum. Benedixit sic Jehovah Deus, Deus Israelis, qui facit mirabilia (scilicet opera sive miracula) solus* Psal. LXXII. *ipse, ait David; & rursum: Magnus es atque faciens mirabilia tu* v. 18. *Deus solus es; &: Celebrate Dominum dominorum, qui facit mirabilia opera magna solus.* Quod si Deus solus ea facit, non natura, Pl. LXXXVI. *tum non facit ea secundum leges naturæ: aliàs enim non Deus* 10. Pl. CXXXVI. *solus ea faceret. Nam particula exclusiva solus excludit alia* 4. *agentia omnia, quæ non sunt Deus, à productione miraculorum: & contra quæ naturalia sunt opera, & secundum legem naturæ fiunt, ea fiunt à Deo & natura simul. Præterea mira-*

*cula ipsa, quæ Scriptura commemorat, talia sunt, ut revera, non ex opinione hominū, contra vel supra naturam sint: sicut v. g. mare dividi, & hinc inde absque interposito aggere, sisti, ut transitum permetteret populo Israëlitico universo; item Jordanem dividi, & aquam à parte superiori sisti, ne flueret, ut Israëlitæ sicco pede transirent; opera sunt contra naturam. Aquæ enim naturâ talis est, ut suis terminis non contineatur, ne fluat, sed tantum alienis: in casu utroque autem divina potentia factum est, ut terminis propriis contenta staret immota. Neque ex hominum opinione tantum, sed verè ita contigerunt. Verè enim populus Israëliticus pede sicco transivit mare rubrum & Jordanem. Perinde opus contra naturam fuit, quod tempore *Josue, jussu Josue, sol & luna steterunt diem integrum. Solis enim ea est natura, ut perpetuò moveatur, nunquam stet. Quod rursum verè, & non ex opinione hominum, ita contigit. Verè enim solem stetit, idq; miraculum sine pari fuisse, disertè dicit Scriptura: Stabat autem sol in medio cæli, neque festinabat ad occasum quasi diem integrum. Nec fuit similis diei illi ante eum, vel post eum, auscultante Jehova voci cujusquam: nam Jehova pugnabat cum Israële. Idem esto judicium de miraculis aliis, cum tempore V. T. à Deo suâ omnipotentia; tum tempore N. T. à Christo, suâ itidem potentia divinâ, & ab Apostolis, virtute, à Christo sibi concessâ, editis.**

Jol. X. 12.

v. 13. seq.

Exceptio Auctoris.

§. LXXIX. *Quæ Auctor heic objicit, quòd scilicet omnia fiant necessitate naturæ, quòd potentia naturæ sit ipsa potentia Dei &c. rursum mera commenta sunt, dudum ab Ecclesia damnata. Deum enim esse agens liberrimum, & voluntate liberrima agere, quæcunque & quandocunque vult, ejusque potentiam à potentia naturæ tanto distare intervallo, quanto intervallo distant Deus & creatura, ex Scripturis doceri pluribus posset, si chartæ ferret angustia. Illud saltem hic addimus, quòd Deus, & in diebus carnis suæ Christus non tantum mi-*

racula

racula fecerunt liberè, hominum fide & precibus postulanti-
bus, vel illorum impietate, ut ejus convincerentur, exigente,
sed & Apostolis concesserunt virtutem edendi miracula, ubi
cunque & quandoque ea ad Dei gloriam & Ecclesiæ ædi-
ficationem necessaria visa fuerint. Quo ipso evertitur fundi-
tus commentum de necessitate naturæ, quâ, juxta legem na-
turæ, ut alia omnia, ita & miracula fuerint facta.

§. LXXX. De interpretatione Scripturæ quæ tradit De interpre-
Auctor, benè partim; partim malè habent. Benè habet, quòd tatione Scri-
jubet Scripturæ interpretationem accersere *ex historia Scriptu- pturæ.*
ra, h. e. ex natura & proprietate lingue, quâ libri Scripturæ scripti
fuerunt; sententias uniuscujusque libri colligere, easque ad summa ca-
pita redigere, circumstantias de Authoris cujusque libri visa, mori-
bus, ac studiis, quoniam fuerit, quâ occasione, quo tempore, cui & quâ
linguâ scripserit &c. expendere. Neque improbamus, quòd ad
mentem Prophetarum & Spiritus sancti investigandam id
primum, quod universalissimum, quodque totius Scripturæ basis &
fundamentum est; & quod in ipsa tanquam æterna & omnibus mor-
talibus utilissima doctrina ab omnibus Prophetis commendatur, ex
historia Scripturæ quærere jubet. Malè autem habet, quòd
in illo universalissimo, quodque totius Scripturæ basis & fundamen-
tum est, ea tantum dogmata numerat, quorum cognitio ad
obedientiam erga Deum absolutè necessaria est. Hæc enim
dogmata, ut supra pluribus ostensum, constituunt tantum
partem religionis & doctrinæ Christianæ, eamque ordine
posteriolem. Alteram verò eamque omnium primam, quam
velut basin & fundamentum totius Scripturæ Propheta omnes com-
mendant, constituit doctrina de Jesu Christo, qui ita est funda-
mentum & basis, ut aliud fundamentum poni non possit: qui de egypto
noïov lapis angularis imus est, quo nititur fundamentum Apostolo-
rum ac Prophetarum, hoc est, doctrina Apostolica & Prophe-
tica tota, super quam fideles universi superstructi sunt: Hæc

I. Cor. III. 11.

Eph. II. 20.

A. & X. 43.

pag. 90.

omnes Prophetæ testimonium perhibent, quòd remissionem peccatorum accepturus sit per nomen ejus, quisquis crediderit in eum. Videantur, quæ supra hanc in rem attulimus plura. Deindè malè etiam habet, quod dicit Auctor, in reliquis, quæ in Scripturis occurrunt, quæque solius sunt speculationis, Prophetas inter se differre, & rerum narrationes maximè accomodatas esse uniuscujusque a vi præjudiciis, nec licere mentem unius Prophetæ ex locis clarioribus alterius Prophetæ explicare; quòd item aliam mentem fingit Prophetarum & Historicorum, aliam Spiritus sancti; quòd ad Scripturæ interpretationem nullum, nisi naturale, lumen requiri, & quòd in his, quæ ad obedientiam erga Deum non absolutè cognitu necessaria sunt, unicuique summum jus & auctoritatem de religione judicandi, & Scripturam sibi explicandi atque interpretandi convenire contendit. Quæ commenta pluribus excutere, nec chartæ angustia permittit, neque etiam opus est: cùm eorum falsitas ex hæcenus dictis facile pateat.

De integritate Scripturæ.

§. LXXXI. Neque etiam nostri instituti ratio fert, ut ordine lustremus & expendamus, quæ contra librorum Scripturæ V. T. authentiam & integritatem commentus est: hæc enim res majoris est operæ, quàm quæ pagellis tam angustis expediri possit, quamvis allatæ ab Auctore rationes pleræque levibus nitantur conjecturis. Videantur, qui de Canone Scripturæ ejusque libris ex instituto scripserunt, & Scripturæ authentiam integritatemque ab hominum Fanaticorum objectionibus vindicarunt.

De Epistolis Apostolorum.

§. LXXXII. Epistolas Apostolorum verò non esse scriptas ab Apostolis, ut Prophætis, sed ut Doctoribus, non ex revelatione & divino mandato, sed tantùm ex illorum naturali judicio, commentum est, cui Scriptura è diametro contradicit. Christus, instante tempore passionis suæ, promisit discipulis suis Spiritum Sanctum, qui eos docturus omnia, & suggesturus eis esset omnia, quacumque dixerit illis; Spiritum veritatis, qui eos ducturus

Joh. XIV. 16.

26.

effet in omnem veritatem. Et post suam resurrectionem ex mortuis, jam jam ad cœlos adscensus, jus sit eos manere Hierosolymis, usque dum induerentur virtute ex alto. Quod Lucas interpretatur de Spiritu sancto, qui venturus erat super eos. Atque id reapse impletum est in die Pentecostes, cum omnes repleti sunt Spiritu sancto, ceperuntque loqui aliis linguis, prout Spiritus ille dabat eloqui illis. Quamquam verò Paulus, cujus Epistolæ magnam Scripturæ N. T. partem constituunt, tum nec præsens, nec in Apostolorum numero erat, ipse tamen apertè testatur; se Evangelium, à se prædicatum, non accepisse ab homine, neq; didicisse, sed (accepisse illud) per revelationem Jesu Christi: Spiritum sanctum revelasse sibi & cæteris Apostolis, quæ voce & scriptis docebant, eaque se docere non sermonibus, quas docet humana sapientia, sed quos docet Spiritus sanctus, spiritualibus spiritualia comparantes. Quamobrem & Evangelium, à se prædicatum, non minoris æstimat auctoritatis & certitudinis, quam Scripturam V. T. quam totam dicit *ἑβραϊστικόν*, adeò ut apertè scribat, non esse aliud Evangelium, & qui aliud prædicant, turbare Ecclesias, & invertere Evangelium Christi, dicatque anathema omni, qui aliud prædicaverit Evangelium, præter id quod ipse & Apostoli cæteri prædicaverant, si vel ipsi Apostoli vel Angelus de celo id fecerint. Quemadmodum autem Apostoli, Spiritu sancto revelante, docebant, quæcunque docebant, ita ut etiã verba, quibus in docendo utebantur, non sua, sed Spiritus sancti esse, Paulus fateatur, quidnã & Spiritu sancto revelante atque inspirante scripserint, quæcunque ecclesiis ad illarum ædificationem scripserunt. Est enim Scripturæ & prædicationis par ratio. Quæ enim voce prædicabatur doctrina, ea postea juvanda memoriæ causâ consignabatur literis, & quæ causa erat, cur prædicationem ex divina inspiratione oporteret peragi, ea militabat pro scriptione eò magis, quòd Scriptura deberet esse medium doctrinæ ejusdem incorruptè ad finem

Luc. ult. 47.

Act. I. 8.
c. II. 4.

Gal. I. 12.

1. Cor. II. 10.
v. 13.

Gal. I. 7. seq.

2. Petr. I. 20.
seq.

mundi usque conservandæ, & ad posteritatem propagandæ. Unde & Petrus probaturus, *Scripturam Propheticam non esse privata interpretationis, reddit rationem, quòd non voluntate hominis allata sit olim Prophetia, sed à Spiritu sancto acti sive moti loquenti sint sancti Dei homines, non obscure innuens, eos, qui Spiritu sancto inspirante docuerunt voce, scripsisse etiam, Spiritu sancto inspirante, quæcunque in libros, in canonem receptos, retulerunt.*

Auctoris exceptiones.
c. XII. p. 137.

§. LXXXIII. Neque ullius ponderis aut momenti sunt, quæ in contrarium adfert Auctor. Primum urget, quòd Paulus I. Cor. XIV. 6. duo prædicandi genera indicet, ex revelatione unum, ex cognitione alterum; atque ideò, inquit, dubitandum, an in Epistolis (Apostoli) prophetent, an verò doceant? Verùm si ad earum stylym attendere volumus, eum à stylo Prophetiæ alienissimum inveniemus. Nam Prophetis usitatissimum erat, ubique testari, se ex Dei edicto loqui; nempe sic dicit Deus, ait Deus exercituum, edictum Dei &c. atque hoc non tantum videtur locum habuisse in publicis Prophetarum concionibus, sed etiam in Epistolis, quæ revelationes continebant, ut ex illa Elia Jehoramò scripta patet (vide libr. 2. Paral. c. 21. v. 12.) quæ etiam incipit: *וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֵלַי*, sic dicit Deus. At in Epistolis Apostolorum nihil simile legimus, sed contra in I. Corinth. cap. 7. v. 40. Paulus secundum suam sententiam loquitur. Imo per plurimos in locis animi ambigui & perplexi modi loquendi occurrunt, ut (Epist. ad Rom. cap. 3. v. 28.) arbitramur igitur, & (cap. 8. vers. 18.) arbitror enim ego &c. hoc autem dico ego, tanquam infirmus, non autem ex mandato (vide Epistol. ad Corinth. I. cap. 7. vers. 6.) consilium do tanquam vir, quia Dei gratia fidelis est. (vide ejusdem cap. 7. vers. 25. & sic alia multa.

p. 138.

Deinde urget, quòd Apostoli ubique ratiocinentur, ita ut non prophetare, sed disputare videantur: Prophetiæ contra mera tantum dogmata & decreta contineant; quia in eis Deus quasi loquens introducatur, qui non ratiocinatur, sed ex absoluto sue naturæ imperio de-

cernat; & etiam quia Prophetæ autoritas ratiocinari non patitur; cum quisquis vult sua dogmata ratione confirmare, eo ipso ea arbitrari uniuscujusque iudicio submittat. Quod & Paulus 1. Cor. 10. vers. 15. fecisse videatur.

Tertiò urget, quòd nulli sibi legamus Apostolos esse iussos scribere, sed tantùm predicare, quocunq; irent, & dicta signis confirmare.

§. LXXXIV. Ad I. Resp. non sollicitè nunc inquiremus, Resp. ad I. quid 1. Cor. XIV. 6. Apostolo sit per revelationem; & quid per scientiam sive cognitionem loqui: qua in re interpretes variant; quanquam diversa dona docendi denotari, facile omnes largiuntur. Hoc saltem dicimus, rationem dubitandi, inde petitam, an in Epistolis Apostoli prophetent? an verò doceant (ex suo naturali iudicio) prorsus nullam esse. Paulus enim ibi planè non agit de Epistolis Apostolicis, deque diversis donis, quibus in scribendo Apostoli usi sint, sed de diversis donis, quorum in Ecclesiæ conventibus publicis ad docendum usus erat: quorum alii loquebantur ad populum per revelationem, alii per cognitionem sive scientiam, per Prophetiam alii, alii per doctrinam: quæ quatuor dona Spiritus sancti nonnulli ad duo referunt, & per revelationem ac prophetiam intelligunt quandam extraordinariam & eminentem dotem interpretandi Scripturas; per scientiam verò & doctrinam, donum docendi, Scripturarum lectione & meditatione modo ordinario acquisitum. Quicquid de eo sit: consequentia hæc (Paulus, de diversis donis docendi in Ecclesiæ conventibus agens, distinguit inter loqui per revelationem sive prophetiam, & inter loqui per scientiam, studio & labore comparatam. Ergo dubitari jure potest, utro modo loquantur in Epistolis suis Apostoli) prorsus nulla est. Si dixisset Apostolus: Nisi vobis in Epistolis meis loquar aut per revelationem, aut per scientiam, aut per prophetiam, aut per doctrinam, quid vobis prodero; cum fortè subesset dubitandi causa, prophe-

tarent ne Apostoli in Epistolis suis, an docerent: Jam autem ex verbis Apostoli, ut jacent, nihil aliud concludi potest, quàm tempore primitivæ Ecclesiæ, quo fideles donis variis, alii revelationis, alii scientiæ, alii prophetiæ, alii doctrinæ dono à Spiritu S. instructi erant, dubitare potuisse, an qui in conventibus Ecclesiæ surgebant & loquebantur, prophetarent, an simpliciter docerent?

De diversitate styli,

§. LXXXV. Quod ad diversitatem styli, ab Auctore objectam, attinet, non diffitemur, in hoc intercedere diversitatem quandam inter *stylum, Prophetas in V. T. & Apostolis in suis Epistolis* receptum, quod illi consueverint testari, se ex *Dei edicto loqui*, quod Apostolis in Epistolis suis ita usitatum non sit. Inde tamen non sequitur, *Apostolos non æquè per revelationem sive prophetiam* scripsisse suas Epistolas, quàm *Prophetas in V. T. suas Prophetias*. Potuerunt enim hujus diversitatis aliæ esse causæ, inter quas forsitan non ultima fuit materiæ subjectæ, in qua occupabantur, diversitas. Prophetæ enim occupabantur maximâ partē in arguendis populi peccatis, & denunciandis pœnis ac calamitatibus, Dei justo judicio immittendis, & cum primis in prædicando adventu Messiæ, ejusque regno & beneficiis: quibus forè in casibus Prophetæ, majoris auctoritatis causâ, formulâ illâ consuetâ, *נאם ידוה* dictum Domini &c. uti soliti sunt, sive ad terrendos peccatores, sive ad erigendos animos consternatos. Apostoli verò in Epistolis suis occupantur præcipuè in explicanda doctrina legis & Evangelii, & proinde utuntur stylo, muneri docendi apto, quo declarant & ex principiis prioribus & notioribus deducunt & confirmant, quæ declaratione & confirmatione egent. Cujusmodi stylo & Prophetæ usi sunt, quando simpliciter vel in narratione rerum gestarum, vel in explicatione legis occupati fuerunt. Quid? quod non alio stylo Apostoli usi leguntur in prædicando, quàm in scribendo. Unde si quid ex

diversitate styli efficaciter concludi posset, concludendum etiam esset, Apostolos non predicasse ex revelatione sive Prophe-
tia, sed tantum per scientiam ex suo naturali judicio: cum tamen
 Auctor agnoscat, eos ex singulari revelatione habuisse, quæcumq;
viva voce predicaverunt, & simul signis confirmaverunt. c. XI. p. 141.

§. LXXXVI. Neque rationi dubitandi allata quicquam
 accedit roboris ex I. Cor. VII. 6. 25. Nam in v. 6. Apostolus,
 inter ἐπιταγήν καὶ συγγνώμην, h. e. inter præceptum & indulgen-
 tiam distinguens, nihil aliud agit, quàm ut declaret, quo sen-
 su intellectum velit, quod v. 2. seq. dixerat, propter supra vi-
 tanda suam quisque uxorem habeat, & suum quæque virum habeat;
 item: ne fraudetis vos invicem &c. nempe non secundum præce-
 ptum, ac si unumquemque velit præcepto ad matrimonium
 alligatum, vel conjugatis continuam consuetudinem conju-
 galem persuasam, sed ἐπιταγήν, secundum indulgentiam, sive
 concessionem, ita ut cujusque piæ conscientiæ liberum relin-
 quat, quid his in rebus sibi magis commodum visum fuerit,
 modò honestas atque castitas facta tecta servetur, & occasio-
 nes ad pravas libidines, scortationem, & diabolicas tentatio-
 nes devitentur. Quod ipsum ut materiæ substratæ & ejus ve-
 ritati maximè congruum est, ita, Spiritu Sancto inspirante, à
 Paulo sic scriptum esse, nihil repugnat. Idem judicium esto de
 vers. 25. capitis ejusdem: ubi Apostolus scribit, de virginibus se
 præceptum Domini non habere, consilium tamen dare, tanquam mise-
 ricordiam consecutum à Domino, in hoc, ut sit fidelis. Quo ipso rur-
 sum nihil significat aliud, quàm de virginibus nihil esse præ-
 ceptum à Domino, debeantne nubere, an innuptæ manere;
 esse enim hoc in cujusq; potestate constitutum: pro ratione
 tamen & statu illorum temporum consulere se, ut maneat
 innuptæ. Addit tamen consultò, hoc consilium sibi non sug-
 gere carnem & sanguinem, sed Dominum, à quo misericor-
 diam consecutus sit, ut ipsius nomine apostolatu sive legatio-

Locus ex I.

Cor. VII. 6.

25. expendi-

tur.

v. 40.

ne fungatur, hunc ipsum in finem, ut sit fidelis, & in docendo suadendoque hominum conscientiis rectè consulat. Quem in sensum & sub finem ejusdem capituli, postquam de uxore dixerat, eam esse *alligatam matrimonio, quamdiu vivis maritus; si dormierit maritus, liberam esse ad cui vult nubendum, modò in Domino, attamen beatiorum futuram, si sic maneat*; subjicit: *juxta meam sententiam*; opinor autem, quòd & ipse Spiritum Dei habeam; hoc suum consilium haud obscure referens in Spiritum Dei, quo suggerente illud suppeditet. Sicut ergo non repugnat, Apostolum dare consilium, ut tamen non ex suo sensu, sed ut *Apostolus Domini*, Domino & ejus Spiritu suggerente, illud det, ita nec repugnat, eum scribere, se dare consilium, ut *Apostolum*, & qui *Dei Spiritum* habeat, ut tamen, Spiritu sancto suggerente, illud scribat. Nec denique impedit, quòd minùs Apostoli ex divina revelatione scripserint suas Epistolas, quòd *Rom. III. 28. Paulus* infert: *Arbitramur ergo, fide justificari hominem absque operibus legis*; & *c. VIII. 18. λογίζομαι* arbitror, reputo non esse pares afflictiones presentis temporis ad futuram gloriam, quae revelabitur erga nos. Nam neutrobì verbum λογίζομαι excludit divinam revelationem, sed sicut Apostoli Spiritum Dei acceperant, qui illis per conceptus rerum, illorum intellectui inspiratos revelabat, quae essent scribenda, ita per eosdem, à Spiritu sancto inspiratos, conceptus judicabant, arbitrabantur, & sentiebant, cum *Apostoli*, tùm etiam *Spiritus sanctus*, conceptus suggerens sive inspirans: *Spiritus sanctus* quidem *ex se*; *Apostoli* verò *per conceptus*, à *Spiritu sancto inspiratos*. Sunt enim Spiritus sanctus revelans, & Apostolus ex revelatione ejus prædicans, vel scribens, quòdammodo unum prædicationis vel scripturae principium: quandoquidem nec Spiritus sanctus absque Apostolo, vocem aut calamum commodante, nec Apostolus voce aut calamo, absque Spiritu sancto, conceptus suggerente sive inspirante, vel prædicat vel scripturam concinnat

Loca Rom.
III. 8. c. VIII.
18 expen-
duntur.

cinnat, & tribuitur proinde unus & idem effectus suo modo Spiritui sancto, & simul Apostolo. Quem in sensum etiam Apostoli cum tota multitudine in Epistola, Antiochiam missa: *Visum*, inquit, *est SPIRITUI SANCTO ET NOBIS*; Spiritui sancto idem tribuentes iudicium de controversia exorta, cum suo, quo per revelationem Spiritus Sancti ipsi sic iudicabant & sentiebant. A& XV. 28.

§. LXXXVII. Ad II. Resp. rursus diversitatem modi Resp. ad II. in docendo, quo Prophetæ in suis scriptis, & in suis Apostoli utuntur, provenire ex diversitate materiæ substratæ, nec impedire, quò minus utrique ex inspiratione Spiritus sancti scripserint. Spiritus sanctus enim in docendo cum per Prophetas, tum per Apostolos, voce & scriptis, accommodabat se & ad ingenium uniuscujusq;, & ad materiam substratam. Et ut de materia substrata, nunc dicamus, Prophetæ maximam partem occupati sunt in arguendis peccatis populi, in denunciandis pœnis imminentibus, in prædicando adventu Messiae ejusque beneficiis, in vaticiniis de vocatione Gentium ad Ecclesiam, in erigendis animis afflictis per consolationes Evangelicas &c. quæ discursu non egebant. Apostoli autem occupabantur maximam partem in tradendo Evangelio de Christo, & in explicandis capitibus doctrinæ Evangelicæ ex Scripturis Veteris Testamenti, ita ut quicquid de Christo deque capitibus religionis Christianæ docebant, in Scripturis V. T. solide fundatum esse, ostenderent. Quod absque ratiocinatione sive discursu fieri non potuit. Præterea partes doctrinæ Christianæ coherent inter se, ut ex una confirmata aut concessa aliæ fluant. Unde quemadmodum hominis ingenium naturâ ita comparatum est, ut ex cognitis aut concessis principiis, quæ sequuntur, per discursum colligat, ita & Spiritus sanctus, in Apostolis loquens, & per eos doctrinam N. T. ex Scripturis V. T. explicans & confirmans, accom-

modavit se ad hominum captum, ususque est ratiocinatione, materiâ substratâ sic exigente; & similiter Apostoli, ex ejus inspiratione docentes aut scribentes, non potuerunt non cum inter docendum per per prædicationem, tum inter scribendum, ratiocinari, cum materia subjecta ita comparata esset, ut per discursum, quæ ex aliis cognitis aut concessis sequuntur, deduci oporteret.

Resp. ad III.

§. LXXXVIII. Ad III. resp. Apostolos fuisse missos ad docendum omnes gentes; quod uti & voce vivâ & scriptis fieri poterat, ita iisdem hoc generali mandato injunctum est utrumque, nempe ut docerent, voce quidem, ubi præstò esse poterant; scriptis verò, ubi præstò esse non poterant, quandoque id necessarium visum fuisset. Neq; dubitandum, quin occulto quodam Spiritus sancti instinctu, vel saltem eo occasione scribendi & motiva suggerente, ad scribendum se accinxerint, quotiescunque scripserunt, si fortè mandatum speciale expressum defuit. Ad hoc autem, ut inter scribendum Spiritus sanctus ipsis adesset, & quæ scribenda essent, suggereret, sufficere poterat, quòd, ipso volente, & illorum voluntatem quoquo modo flectente, scribendis Epistolis calamus admovebant.

An diversas
vias docendi
Apostoli ele-
gerint.

P. 142.

§. LXXXIX. Sed nondum satis nugarum. Auctor contendit præterea, Apostolos *elegisse viam docendi, quam unusquisque meliorem judicasset, & religionem diversis fundamentis superædificasse, eamque, quoad fieri poterat, hominum sui temporis ingenio accommodavisse.* Quod probat ex eo, quòd Apostoli non tantum virtutem acceperint ad historiam Christi, tanquam Prophetæ prædicandam, eandem scilicet signis confirmando, sed præterea etiam auctoritatem docendi & monendi, eâ viâ, quam unusquisque optimam judicaret. Quod utrumque donum Paulus in epist. ad Timoth. 2. cap. 1. v. 11. clarè indicaverit: in quo, inquiens, ego constitutus sum præco, & Apostolus, & doctor gentium. Et in 1. ad cor. cap. 2. vers. 7.

cujus constitutus sum ego praece & Apostolus (veritatem dico per Christum, non mentior) doctor gentium cum fide ac veritate.

§. XC. Verum Auctor ipse animadverit, ratione hanc, a duplici auctoritate Pauli, Apostolatus scilicet & Doctoratus, desumptam, esse infirmam. Unde statim subjicit: *Attamen nondam satis clarè sequitur, Apostolos viam docendi, quam unusquisque meliorem judicasset, eligere potuisse, sed tantum eos ex officio Apostolatus non solum Prophetas, sed etiam Doctores fuisse.* Ita sane est! *Doctores vox patet latius, quam Apostoli, quandoquidem omnis Apostolus est doctor, non autem omnis doctor est Apostolus; & vi Apostolatus sui habebant Apostoli etiam auctoritatem & potestatem docendi. Apostolatus enim suam intrinsecam naturam importat auctoritatem docendi ubicunque locorum, juxta illud: Exeuntes docete omnes gentes - docentes eos servare omnia, quaecunque praecepi Vobis. - Ite in mundum uniuersum, & predicare Evangelium omni creaturae.* Paulus autem in locis allegatis vocat se distinctè Apostolum & doctorem Gentium, non quòd existimaret, doctoratum importare auctoritatem, ab auctoritate Apostolatus diversam, sed ut significaret, quòd quamvis ipse æque ac Apostoli ceteri, vi Apostolatus sui haberet potestatem docendi ubique locorum, Christo tamen placuerit, ut inter Gentes suo fungeretur Apostolatu, & illos inprimis Evangelium de Christo viamque salutis doceret.

§. XCI. Auctor tamen, ratione & Scripturam in subsidium vocatam, probare satagit, *Apostolos potuisse eligere viam docendi, quam unusquisque meliorem judicasset.* Ratione quidem; quæ planè doceat, eum, qui auctoritatem docendi habet, habere etiam auctoritatem eligendi, quam velit, viam. Scripturam verò; ex qua clarè constet, unumquemque Apostolorum singularem viam elegerisse, nempe ex his verbis Pauli Episcopi. *Rom. cap. 15. v. 20. Sollicite curans, ut predicarem, non ubi invocatum est nomen Christi, ne aedificarem supra alienum fundamentum.* Deinde affert dissensum

Quid differant Apostolatus & doctoratus.

vide I. Cor. XII. 28. seq. Eph. IV. v. 11.

Matth. ult. v. 19. 20.

Marc. ult. v. 15.

Probatio Auctoris.

inter Paulum & Jacobum, quorum ille docuerit, neminem ex operibus justificari, hic, hominem justificari ex operibus, & non ex fide tantum.

Resp.

§, XCII. Verùm hifce probationibus non plus inestrobis, quàm præcedentibus. Primum enim *ratio* docet quidem, eum qui *authoritatem docendi habet*, habere etiam *authoritatem eligendi modum docendi*, auditorum captui & ingenio accommodatum, principiis tamen & fundamentis, ex quibus doctrinæ veritas pendet, salvis. Nam *docere* est rem ex suis principiis, ex quibus pendet, deducere, explicare & confirmare, & auctoritas docendi semper est restricta ad veritatem, & ad ea principia ac fundamenta, ex quibus rerum veritas pendet: neque permittit ulli, ut ex quibusvis quidvis, aut ex fundamentis falsis docere alios præsumat, nisi forte *καὶ ἀνθρώπων* procedere, & ex concessis, licet falsis, principiis quempiam convincere, è re fore visum fuerit, ut facilius ad veritatem agnoscendam perducatur. Deinde tantum abest, ut Scriptura doceat, *Apostolos elegisse viam docendi, quam unusquisque meliorem judicasset, & religionem diversis fundamentis superedificasse*, ut contrarium potius verbis expressis inculcet. Adstringit enim auctoritatem docendi *ad legem & Prophetas*, sicut *Paulus* palàm testatur, *se nihil docuisse, quàm ea que Prophetæ prædixerunt futura, & Moses: & si quis diversam sequitur doctrinam, & non accedit sanis sermonibus Domini nostri Jesu Christi, & ei, quæ secundum pietatem est, doctrinæ, eum esse inflatum, nihil scientem, sed insanientem circa quæstiones ac disputationum pugnans &c. & fundamentum aliud neminem ponere posse, præter hoc, quod positum est, quod est Jesus Christus.* Confer 2. *Joh. v. 9. 10. Gal. I. 8. 9.* Neque diversum colligi potest ex *Rom. XV. 20.* Nam per *fundamentum alienum* Apostolus non intelligit fundamentum, ex parte rei diversum sive alienum ab eo, quod à se in Corinthiaca aliisque Ecclesiis positum erat, quod est *Jesus Christus*

Aët. XXVI.

22.

I. Tim. VI. 31

I. Cor. III. II.

sed intelligit fundamentum idem quidem cum eo, quod ipse posuerat, sed non à se, sed ab alio Apostolo jactum, atque adeo fundamentum vocat alienum, non ratione sui, quod à parte rei alienum & diversum sit, sed ratione Doctoris, per prædicationem illud jacentis, quod non à se ipso; sed ab alio jactum sit. Quem sensum ipse verborum contextus exigit. Dicit enim *Paulus*, se id dedisse operam, ut prædicaret Evangelium, *ubi nondum nominatus erat Christus*, i. e. ubi doctrina de Christo prædicata, & fundamentum fidei ac religionis Christianæ, quod Christus Jesus est, jactum nondum fuerat. Causam sui propositi reddit hanc: *ne super alienum fundamentum ædificaret*. At verò ubi doctrina Christi jam ab alio prædicata, & fundamentum, quod *Jesus Christus est*, jactum jamdum fuerat, ibi non positum erat *fundamentum alienum* ex parte rei, nec *Paulus*, si super illud ædificasset, dici potuisset ædificasse *super fundamentum*, ex parte rei *alienum* sive diversum ab eo, quod ipse ponere consueverat: quia ipse etiam aliud fundamentum non agnoscebat. aut ponere solebat, præter id, quod est *Jesus Christus*. Res ipsa ergo exigit, ut fundamentum dixerit *alienum*, non ex parte rei, sed ex parte ponentis, uti dictum.

Tertiò Apostoli etiam, *Paulus & Jacobus*, in doctrina de justificatione diversis fundamentis nixi non sunt, sed quemadmodum *Paulus* salutem à sola Dei gratia pendere ostensurus, docuit, *neminem ex operibus justificari, sed ex fide Jesu Christi, vel fide sine operibus legis*, ut tamen *fidem justificantem per charitatem efficacem esse* assereret: ita *Jacobus* non negavit, salutem *dependere à sola Dei gratia*: laudavit enim in Concilio Apostolorum illud Petrinum: *Per gratiam Domini nostri Jesu Christi* A. G. XV. n.
credimus nos salvos futuros; docuit tamen, *Pauli* sententiæ prorsus convenienter, *fidem sine operibus*, h. e. fidem quæ per charitatem non efficax, sed operibus cassa est, *esse mortuam*, veram autem fidem, quæ per charitatem efficax est, ita justificare,

ut justificatio, per eam facta, ex operibus, fidei veritatem demonstrantibus, coram hominibus demonstraretur, & quasi consummetur. Quæ nec inter se pugnant, neque diversa doctrinæ fundamenta inferunt:

cap. XII. p.
144. seqq.

§. XCIII. Discusis ita, quæ longa serie autor ad impugnandam Scripturæ auctoritatem divinam disputaverat, cadunt ultrò, quæ ex iis tandem inferebat: nempe *Dei æternum verbum & pactum veramque religionem hominum cordibus, hoc est, humane menti divinitus inscriptam esse, eamque verum esse Dei Syngraphum, quod ipse suo sigillo, nempe sui ideâ, tanquam imagine suæ divinitatis, consignavit; & Scripturam sacram non esse verbum Dei, nisi iis partibus, quibus communes de Deo vitæque rectè instituenda notitias continet.* Et primùm quidem, ut commentum de *idea Dei, mentibus hominum innata, nunc non excutiam*: non enim id præsentis instituti est; legem moralem, quam *per Verbum Dei æternum* is intelligit, *esse hominum mentibus inscriptam*, concedimus: eam verò continere religionem totam, negamus simpliciter. Suprà enim ostensum est pluribus, doctrinam legis continere saltem unam religionis partem, quæ est de nova obedientia; alteram autem, quæ est de reconciliatione hominis peccatoris cum Deo per Christum, ignorare illam penitens. Deinde negamus etiam, quòd *Verbum Dei æternum totum mentibus hominum inscriptum sit.* Superiùs enim demonstravimus ipsis verbis Paulinis, potissimam ejus partem concernere *sapientiam Dei, in mysterio latentem, quam nemo principum hujus seculi cognovit; mysteria inde à seculis abscondita &c.* Tertio negamus & illud, quòd Scriptura sacra dicatur *Verbum Dei*, tantùm quòd *legem Dei æternam*, quæ *verbum Dei* est, contineat, & quòd iis tantùm partibus, quibus illam continet, *Verbum Dei* sit. Docuimus enim suprà ex *Paulo*, Scripturam sacram esse & dici *Verbum Dei*, quòd *θεοπνευστος & divinitus inspirata*, sive quòd Deo inspirante, & per inspirationem in Scri-

ptoribus sacris loquente, atque quæ scribenda essent, in calammum quasi dictante, conscripta sit; & eandem esse totam Verbum Dei, quòd tota divinitus inspirata sit. Negamus denique, Scripturam sacram esse truncatam & adulteratam, quâ de retamen ex instituto agere, chartæ angustia non permittit. Et tantum de prima Auctoris assertionem, ejusque fundamentis.

§. XCIV. Reliquæ tres assertiones uno & eodem nituntur fundamento, nempe *jure cum naturali uniuscujusque*, quo certum reliquarum assertionum. *Reipublicæ civis & subditi, tum supremo Potestatis summæ, in quam illud transferunt.*

§. XCV. *Jus naturale uniuscujusque dicit Auctor non determinari quidem sanâ ratione, sed cupiditate & potentia, ut quicquid unusquisque sibi utile vel ductu sanæ rationis, vel ex affectuum impetu judicat, id summo naturæ jure appetere, & quacunque ratione, si ve vi, si ve dolo, si ve precibus, si ve quocunque demum modo facilius poterit, ipsi capere liceat, & consequenter pro hoste habeat eum, qui impedire vult, quo minus animum expleat suum.* c. XVI. p. 176. p. 177.

§. XCVI. Quia tamen hominibus utilius est, ut secundum leges & cetera rationis dictamina vivant, quæ non nisi verum hominum utile intendunt; & præterea nullus est, qui non cupiat securè extra metum, quoad fieri potest, vivere; quod tamen minimè potest contingere, quamdiu unicuique ad lubitum omnia facere licet, nec plus juris rationi, quam odio & iræ conceditur; & denique absque mutuo auxilio homines miserrimè & absque rationis cultu necessario vivunt, dicit porro, ad securè & optimè vivendum debuisse homines necessariò in unum conspirare, ac proinde effecisse, ut jus, quod unusquisque ex natura ad omnia habebat, collectivè haberent, neque amplius ex appetitu uniuscujusque, sed ex omnium simul potentia & voluntate determinaretur.

§. XCVII. Hinc factum, ut unusquisque omnem, quam habet, potentiam in societatem (vel in aliquos paucos, vel in unum quempiam) transferat, quæ ad id summum naturæ jus in omnia, p. 179.

hoc est, summum imperium sola retineat, cui unusquisque vel ex libero animo, vel metu summi supplicii parere teneatur, ut ita jus summorum Potestatum sit summum jus naturæ in omnia, sive summum imperium (etiam circa sacra) cui parere omnes tentantur, à subditis, suo naturali jure cedentibus, in eas translatum.

c. XVII.
p. 187.

§. XCVIII. *Nec tamen homines suam potentiam, & consequenter jus suum ita in alium transferre possunt, ut homines esse desinant, neque talis ulla summa potestas unquam dabitur, quæ ita, ut vult, omnia exequi possit: Frustra enim subdito imperaret, ut illum odio habeat, qui eum sibi beneficio junxit, ut amet, qui ei damnum intulit, ut contumeliis non offendatur, ut à metu liberari non cupiat &c. atque adeò fieri non potest, ut animus alterius juris absolutè sit; quippe nemo jus suum naturale sive facultatem suam liberè ratiocinandi, & de rebus quibuscunque judicandi, in alium transferre, neque ad id cogi potest. Hinc ergo fit, ut illud imperium violentum habeatur, quod in animos est, & ut summa majestas injuriam subditis facere, eorumque jus usurpare videatur, quando unicuique præscribere vult, quid tanquam verum amplecti, & tanquam falsum rejicere, & quibus porro opinionibus uniuscujusque animus erga Deum devotione moveri debeat: hæc enim uniuscujusque juris sunt, quo nemo, etsi velit, cedere potest.*

Asercionis
secundæ probatio.

§. XCIX. *Atque huic, velut fundamento, innituntur tres reliquæ Auctoris asserciones. Et secundæ quidem probatio talis inde provenit: Quo jure nemo cedere potest, quodque in potestates summas translatum nunquam est, sed unusquisque, salvo illarum jure summo sibi retinuit, illud potest etiam à Potestatibus summis, salvâ pace Reipublicæ, unicuique concedi. Atqui jus liberè judicandi & sentiendi de religione, & rebus quibusque, non est translatum in Potestates summas, sed unusquisque retinuit id sibi, salvo illarum jure summo. Ergo jus liberè judicandi & sentiendi de religione & rebus quibusque potest à Potestatibus summis, salvâ Reipublicæ pace, unicuique concedi. Minor propositio constat ex hætenus dictis.*

Major autem facile probatur: Quia quod salvo jure Potestatum summarum homines sibi retinere possunt, id possunt etiam salvâ Reipublicæ pace sibi retinere, & ut illud sibi retineant, potest à Potestatibus summis, salvâ Reipublicæ pace, concedi. Nam Reipublicæ pax salva dependet à jure Potestatum summarum salvo, & quod huic non repugnat, id nec paci Reipublicæ repugnare potest.

§. C. Tertiæ assertionis probatio videtur huc redire: Probatio assertionis tertie. *Quo jure nemo cedere potest, & quo ut cedant, homines cogi non possunt, absque perfidia & adulatione abominanda, illud à Potestatibus summis tolli non potest, quin & pietas ipsa tollatur. Atqui jure liberè judicandi & sentiendi de religione nemo cedere potest, nec ut eo cedant, homines cogi possunt absque perfidia & adulatione abominanda. Ergo jus liberè judicandi & sentiendi de religione à Potestatibus summis tolli in Republica non potest, quin & pietas ipsa tollatur.* Major patet: quia adulatio & perfidia è diametro pugnat cum pietate, ut quod necessariò adulationem & perfidiam secum trahit, non possit non tollere pietatem. Minor autem propositio lucem accipit ex hætenus dictis. Jus enim ratiocinandi & liberè judicandi ac sentiendi ita cujusque naturæ implantatum est, ut eo se abdicare nemo possit, quin & hominem exuat. Quod si Potestates summæ prohibere velint subditos, ne liberè loquantur, quæ sentiunt, idque obtineant, nunquam tamen obtinebunt, ut nihil etiam, nisi quod ipsæ velint, cogitent, atque adò necessariò sequeretur, ut homines quotidie aliud sentirent, aliud loquerentur, & consequenter, ut fides in republica apprime necessaria, corrumpere, & abominanda adulatio & perfidia forentur, unde doli, & omnium bonarum artium corruptio.

p. 229.

§. CI. Quartæ denique assertionis probatio hæc est: Quartæ assertionis probatio. *Quod jus ita homini naturale est, ut eo nec cedere, nec à Potestatibus summis prohiberi possit, nisi imperio violento, & successu admodum infelici, hominibus contumaciter contra nitentibus, illud tolli à Potestatibus*

p. 229.

statibus summis non potest, quin & pax Republica tollatur. Atqui jus liberè judicandi, sentiendi & loquendi de rebus, ad religionem pertinentibus, ita se habet. Ergo à Potestatibus summis tolli non potest, quin & pax Republica tollatur. Major propositio probatur: quia imperium violentum in hominum animos, & in jus naturale cujusque, quo nec cesserunt, nec cedere possunt, cum pace Republicæ stare non potest. Minorem probat Auctor verbis supra §. XCVIII. allegatis. Quò facit etiam, quò postquam dixerat; *At ponatur, hanc libertatem (loquendi) opprimi, & homines ita retineri posse, ut nihil mutire audeant, nisi ex præscripto summorum Potestatum &c.* subjungit: *Verùm longè abest, ut id fieri possit, ut omnes scilicet præfinito loquantur: sed contra quò magis libertas loquendi hominibus adimi curatur, eò contumacius contra nituntur, non quidem arvari, adulatores, & reliqui impotentes animi, quorum summa salus est, nainos in arca contemplari, & ventres distentos habere, sed ii, quos bona educatio, morum integritas, & virtus liberiores fecit. Ita homines plerumque constituti sunt, ut nihil magis impatienter ferant, quàm quòd opinioniones, quas veras esse credunt, pro crimine habeantur, & quòd ipsis sceleri reputetur id, quòd ipsos ad pietatem erga Deum & homines movet, ex quo fit, ut leges detestari, & quidvis in magistratum audeant; nec turpe, sed honestissimum putent, seditiones hac de causa movere, & quòdvis facinus tentare.*

§. CII. Hæc fundamenta sunt Auctoris, quibus ejus tres reliquæ assertiones innituntur. Quæ ad accuratiorem veritatis lancem examinaturi poteramus primò omnium instituere disquisitionem de jure naturæ, rectène ab Auctore determinetur cupiditate & potentia, ut quicquid unus quisque sibi utile vel ductu sanæ rationis, vel ex affectuum impetu judicat, id summo natura jure appetere, & quacunque ratione, sive vi sive dolo, sive precibus, sive quocunque demum modo facilius poterit, ipsi capere liceat? Quòd sanè primo auditu absurdum, imò impium est. Appetitiva hominis facultas ejusque cupiditas & potentia sanæ rationi, velut

De jure natura.

regulæ justæ & injustæ, subjectæ sunt, & quæ ab iis proficiuntur, in tantum recta & justa sunt, in quantum cum recto illius dictamine conveniunt. Quæ autem cum eo pugnant, meritò injusta putantur: sicut etiam *vi & dolo aliquid capere*, omnium consensu, injustum habetur, nec *summo jure naturæ*, sed contra jus naturæ, summâ alterius injuriâ capitur, quod sic capitur. Sed quia ad præsens institutum disquisitio hæc parum aut nihil facit, brevitatis studio eâ nunc supersedemus.

§. CIII. Quod autem ad confirmationem assertionis secundæ dicitur, *neminem suo iure naturali ratiocinandi, iudicandi & sentiendi cedere*, vel in alium *illud transferre*, vel denique, *ut id faciat, cogi posse*, verum est. Neque etiam Potestates summæ quenquam, ut jure ratiocinandi, iudicandi & sentiendi simpliciter cedat, cogunt, sed jus hoc relinquunt omninò unicuique salvum & integrum. Aliud autem est *ratiocinari, iudicare, sentire*, aliud *de religione temerè & contra regulam veri*, sanam rationem scilicet aut *divinam revelationem, vel secundum eam* ratiocinari, iudicare & sentire. Temerè & contra sanam rationem, vel contra divinam revelationem de ea ratiocinari, tantum abest ut juris naturæ sit, ut cum illo & divino jure è diametro pugnet: cum jure naturæ quidem, quia intellectus suâ intrinsicâ naturâ determinatus est ad verum, estque facultas cognoscendi res, ut in se vel per principia, ex quibus pendent, aptæ sunt veram sui cognitionem terminare, atque adeò facultas non temerè & pro lubitu, sed juxta regulam veri, & principis, à quibus res, sive in esse sive in cognosci dependent, convenienter ratiocinandi, iudicandi & sentiendi. Cum jure divino autem: quia Deus in Verbo suo ubique ad Scripturam, velut ad normam, secundum quam de religione ratiocinari, iudicare & sentire debeamus, nos remittit. *Ad legem & festinonium*, inquit *Esaias*. Et rursus: *Quærite ex libro Jehovæ, &*

Jure natura-
li an quis ce-
dere possit

c. VIII. 20.

c. XXXIV. 16.

Luc. XVI. 29. *legite. - Habent Moſen & Prophetas, audiant illos, ait Chriſtus: &*
 Joh. V. 39. *rurſum: ſcrutamini Scripturas. Paulus reliquit Timotheum Ephe-*
 I. Tim. I. 3. *ſi, ut denunciaret, ne diſverſam ſequerentur doctrinam; & ſi quis di-*
verſam ſequitur doctrinam, & non accedit ſanis ſermonibus. Domini
 c. VI. 3. *noſtri Jeſu Chriſti, & ei quæ ſecundum pietatem eſt doctrinæ, eam dicit*
 2. Cor. X. 5. *inflatum, nihil ſcientem, ſed inſanientem. Quamobrem captivare*
jubet intellectum, adverſus cognitionem Dei ſe extollentem, ſub ob-
ſequium Chriſti. Jure igitur (ſi jus dicere fas eſt) temerè &
contra regulam veri de religione ratiocinandi, judicandi &
ſentiendi poteſt, imò & debet unusquiſque, ipſo divino & na-
turæ jure exigente, cedere, & ſanæ rationi in iis quidem, quæ
naturæ lumen non excedunt; in omnibus autem divinæ reve-
lationi ſe conformare. Quod ſicubi exoriantur dubia, ex qui-
bus ſe quis non planè expedire poſſit, tùm eam potiùs ſenten-
tiam ſequi tenetur, quam Scripturæ conformem judicat Ec-
cleſia, quàm ſuo proprio fidere iudicio, menti que & ſenſui
Eccleſiæ illud præponere. Quod ipſum, ut juri naturæ & di-
vino conſentaneum eſt, ita à Potestatibus ſummis rectè præ-
cipi poteſt, pœnis conſtitutis in eos, qui ſecus faciunt, Eccle-
ſiam doctrinis falſis turbant, & à via veritatis homines in er-
rores perducunt.

Objectio.

§. CIV. Quod ſi obijciatur, *ratiocinari ſecundum vel contra*
divinam revelationem, ſecundum vel contra ſanam rationem, eſſe
actus intellectus elicitos & internos, in quos Potestatibus
ſummis nullum conveniat imperium, nulla vis coactiva; re-
ſpondemus

Reſp.

I. Ad hoc, ut actus elicitos & internos rectos præcipere,
 falſos autem prohibere poſſint Potestates ſummæ, ſufficere,
 ſi in actus imperatos & externos, qui ex illis pendent, impe-
 rium & vim coactivam habeant. Dum enim hos præcipiunt,
 vel prohibent, ſub comminatione pœnarum, eo ipſo inducunt
 etiam moventque hominum animos ad internos, regulæ con-

venienter eliciendos, & oppositos cavendos, atque adeò exercent imperium etiam in actus elicitos internos, non quidem directum, sed indirectum, quamvis in solos externos pœnas civiles constituant, nõ in internos. Sic lex divina, præcipiens actiones externas virtutum, & prohibens vitiorum actiones externas, sub comminatione damnationis æternæ, præcipit etiam, prohibetq; actiones internas, ex quibus pendent, vel certè pendere debent sub eadem comminatione. Similiter lex civilis, easdem actiones virtutum externas præcipiens, & vitiorum actiones externas prohibens, præcipit prohibetq; indirectè internas virtutum vitiorumve actiones, quamvis in solas externas pœnas constituat.

II. Summarum Potestatum est non tantum vi coactivâ & metu pœnarum, sed & institutione, exhortationibus, dehortationibus, aliisque mediis convenientibus subditos ad agnitionem religionis veræ, & ad virtutem inducere, & si mediolorum usum, quibus mentes illorum ad actus internos eliciendos, vi juris in se translati, imperare subditis possint, tum rursus habent quodammodo imperium in ipsos actus elicitos & internos, non quidem directum & immediatum, sed indirectum & mediatum, in quantum scilicet imperium habent in mediolorum usum, quibus ad eos eliciendos hominum animi inducuntur, eumque sub comminatione pœnarum præcipere possunt.

§. CV. Inter media illa potissimum est recta & divinæ revelationi congrua institutio in capitibus doctrinæ & religionis Christianæ. Non datur aliud convenientius efficaciusq; medium ad trahendos hominum apimos in assensum, ad consensum Ecclesiæ in una fide tuendum, & ad præcludendam falsis ac fanaticis opinionibus viam, quam recta institutio, quâ doctrinæ veritas intellectui sub sua ratione cognoscendi propria proponitur, declaratur, dubia, quæ remorari

Medica ad
actus elicitos.

intellectum possunt, removentur, atque id agitur, ut ad agnitionem unius fidei omnes perveniant, & in eadem quotidie crescant.

§. CVI. Ea peragi solet & debet

I. Domi curâ parentum, in id incumbentium, ut in eunte ætate liberis præcipua religionis & fidei catholicæ capita inculcentur, & cum lacte quasi instillentur. Quò pertinent admonitiones Scripturæ ad parentes, Mosis quidem:

Deut. VI. 7. *Et erunt verba ista, que ego præcipio tibi, super corde tuo, & repeces ea filiis tuis, & loqueris cum eis, quando sedebis in domo tua, & quando ambulabis in via, quando accumbes, & quando surges; & Pauli:*

Eph. VI 4.
Col. III. 16.

Parentes educate liberos vestros per eruditionem & correptionem Domini. Sermo Christi habitet in vobis opulente cum omni sapientia: doceteque & commonete vos invicem cantionibus, & laudibus, & cantilenis spiritualibus, cum gratia canentes in corde vestro Domino.

II. In scholis publicis à præceptoribus, à quibus institutio, domi cœpta, continuatur, & instillata illis religionis rudimenta declarantur uberius, ut in cognitione illorum indies proficiant, & majora incrementa capiant.

III. In Ecclesiæ conventibus publicis, in quibus religionis Christianæ capita ad captum & ædificationem omnium proponuntur, & ex Verbo Dei explicantur & confirmantur. Quo intuitu scite ait Apostolus laudatus: *Idem (Christus) dedie alios quidem Apostolos, alios verò Prophetas, alios autem Evangelistas, alios autem Pastores & Doctores, ad instaurationem sanctorum, in opus administrationis, in ædificationem corporis Christi: donec perveniamus omnes in unitatem fidei & agnitionis filii Dei, in virum perfectum, in mensuram ætatis plenæ adultæ Christi, ut non amplius simus pueri, qui fluctuemus & circumferamur quovis vento doctrinæ, per versutiam hominum, per astuciam, quæ (nos) adoriuntur, ut (nobis) imponant, sed veritatem sectantes in charitate, adolescamus in illum, qui est caput, nempe Christus. Quamobrem idem*

Eph. IV. II.
seqq.

2. Tim. II. 24.

requirit in Episcopo sive doctore Ecclesiæ, ut sit, διδασκαλός, aptus ad docendum, tenax ejus, qui secundum veritatem est, sermonis, & qui habeat formam sanorum verborum, qui rectè secet verbum veritatis: & Scripturam totam dicit utilem esse ad doctrinam, ad reargutionem, ad correctionem, quæ est in justitia. Horum verò omnium cura & ordinatio pertinet ad Potestates summas.

Tit. I. 9.
v. 13.
c. II. 15.

II. Tim. III. 16.

§. CVII. Alterum & à recta institutione proximum medium est falsarum doctrinarum refutatio, quæ licet ad Doctorum Ecclesiæ munus pertineat, & propterea etiam ab Episcopo Paulus requirat, ut sit δυνατός ἐλέγχειν τὰς αἰρέσεις, aptus ad convincendum contradicentes; Potestatum summarum tamen est constituere & alere viros, ad hoc idoneos, & ordinare, ut ritè & ad Ecclesiæ ædificationem omnia peragantur. Quòd si doctores falsi irrepant, qui doctrinas erroneas spargere, easq; simpliciorum animis instillare ausingunt, summarum Potestatum est eos prohibere, & si in proposito pergant, pœnis coercere, vel etiam ex ditionibus suis ejicere, juxta admonitionem Paulinam: *Hæreticum hominem, post unam & alteram admonitionem, fuge, sciens, quòd exersus sit, & peccet per se damnatus.*

Tit. I. 9.

Doctores falsi coercendi.

Tit. III. 10.

§. CVIII. Jura summarum Potestatum, circa hæc media occupata, quamvis proximè respiciant actus externos docendi, refutandi &c. remotè tamen collineant ad ipsos actus intellectus internos, quibus de religionis capitibus, juxta divinam revelationem, convenienter judicatur, modo naturæ rationali congruo eliciendos. Per institutionem enim deducitur intellectus ad meditationem Verbi divini, & per declarationem veritatis errorumque refutationem disponitur idem ad illam assensu amplectendam, & hos dissensu improbandos, & dum doctores falsi & animarum seductores docere prohibentur, ne errores aliis instillent, cavetur.

Exceptio Au-
toris.

§. CIX. Auctor non diffitetur, hujus generis mediis posse hominum animos ad actus internos sic vel aliter eliciendos validè induci; putat tamen, eò nunquam perventum iri, *ut homines unquam non experirentur, unumquemque suo sensu abundare, totque capitum, quot palatorum, esse discrimina.* Huc enim, nisi fallor, collineat, cum in c. XX. Fateor, inquit, *judicium multis & penè incredibilibus modis præoccupari posse, atque ita, ut quamvis sub alterius imperio directè non sit, tamen ab alterius ore ita pendeat, ut meritò ejus juris dici possit: Verùm quicquid ars hac in re præstare poterit, nunquam tamen eò perventum est, ut homines unquam non experirentur unumquemque suo sensu abundare, totque capitum, quàm palatorum esse discrimina.* Et rursum: *Quamvis igitur summa potestates jus ad omnia habere, & juris & pietatis interpretes credantur, nunquam tamen facere poterunt, ne homines judicium de rebus quibuscunque ex proprio suo ingenio ferant, & ne eatenus hoc aut illo affectu afficiantur.*

p. 225.

p. 226.

excutitur.

§. CX. Verùm hæc nullius momenti exceptio est. Primum enim ad hoc, ut actus internos & elicitos Potestates summæ indirectè & mediatè præcipere possint, sufficere, quòd in actus externos imperium directum habeant, & in illarum arbitrio sit, media, ex quibus actus interni dependent, constituere, ordinare, & ad illorum usum subditos compellere, hæctenus ostensum fuit. Neque obstat, quòd effectus non semper, nec unquam apud omnes obtinetur. Nam actus externi etiam, in quos tamen imperium directum & immediatum habent, nō semper, nec apud omnes per leges publicas obtinentur. Inveniuntur enim ubique locorum refractarii & improbi, qui contra quàm leges jubent, agunt. Num propterea leges, quibus præcipiuntur, frustra conditas, aut imperium, quòd in illos Potestates summæ exercent, violentum dixeris? Deinde quæ sub judicium de religione cadunt, in duplici differentia sunt. Quædam simpliciter omnibus cogni-

tu necessaria sunt. Alia verò citra jaçturam salutis ignorari, vel etiam in partem utramque disputari, aut negari possunt. In his consensum omnimodum Potestates summæ nec præcipiunt subditis, nec exigunt ab illis, sed permittunt faciliè unicuique suam judicandi libertatem, modò eà non abutantur ad ferendas lites non necessarias, & ad turbandum consensum doctrinæ, animosque fidelium distrahendos. In illis verò usque adeò difficile non est apud omnes, vel certè apud pleurosque obtinere consensum. Ea enim vel naturà nota sunt, vel, si lumen naturæ excedant, in Scripturis sacris ita clarè & perspicuè revelata sunt, ut faciliè omnibus, si non ex lumine naturæ, tamen ex divina revelatione, vel ex utroque innotescant. Quod & per experientiam confirmari potest. Quis enim nescit, quàm faciliè doctrina religionis Christianæ, cujus epitomen quandam Symbolum Apostolicum exhibet, populis & Gentibus persuasa, per orbem terrarum propagata, ab omnibus agnita & credita sit? Quæ etiam ab hoc ipso, quod ab omnibus, ubique locorum, & omni tempore agnita, recepta & credita fuit, religionis & fidei catholicæ nomen & appellationem sortita est.

§. CXI. Quibus ita expeditis, ultrò cadunt argumenta, quæ ad adstruendas reliquas tres assertiones Auctor adfert. Et quidem in argumento, supra §. XCVII. ad confirmationem assertionis secundæ extracto, falsa est propositio minor. Jus enim liberè, h. e. pro lubitu, etiam contra sanæ rationis principia, & contra Scripturas sacras (ita enim Auctor libertatis vocem hîc accipit) philosophandi, h. e. judicandi & sentiendi de religione, non est jus, sed abusus rationis, juri naturali & divino repugnans, quo unusquisque cedere & potest & debet. Judicare autem & sentire de religione sanæ rationis principiis convenienter, in iis quidem partibus, quæ lumen naturæ non excedunt, juris naturalis; & de eadem ju-

Ad probationem assert. II. respondetur.

dicare ac sentire ad præscriptum divinæ revelationis, juris divini est: & quamvis jure hoc non cedant subditi, cum Potestatibus summis se ad obsequium obstringunt, cedunt tamen jure instituendi, ordinandi, præcipiendique ea, quæ ad hoc, ut non pro lubitu quisque, sed regulæ veritatis omnes convenienter de religione judicent, necessaria sunt, & prohibendi omnia, quæ rectum de religione judicium impediunt, hominesque in fanaticas & impias opiniones, ad ipsorummet perniciem, deducunt. Atque jus hoc totum translatum est in Potestates summas, ita ut, eo salvo, nemo diversum quid instituere, ordinare, præcipere, aut prohibere, vel etiam contra id, quod hac in re illi instituerunt, ordinaverunt, præceperunt, aut prohibuerunt, agere possit. Et sanè quantoperè obsit libertas illa philosophandi Potestatum summarum iuri, decretisque & institutis, atque adeò ipsi Reipublicæ paci, vel inde intelligitur, quod nihil magis animos, cum Magistratum & subditorum, tum subditorum inter se, distrahat, quàm quæ ex illa nascitur, religionis diversitas, quâ fit, ut se invicem pro eiusdem corporis mystici membris, ad mutua fraternæ charitatis officia sibi devinctis, non agnoscant, & porro etiam in societate civili rebusque civilibus in diversa trahantur studia, facileque in partes, pacem & tranquillitatem Reipublicæ turbantes, dividantur.

§. CXII. Perinde in altero ad confirmationem assertionis tertiæ producto argumento falsa est minor propositio. Ostensum enim est hæctenus, quòd jus liberè, h. e. pro lubitu contra principia sanæ rationis, & contra divinam revelationem, de religione judicandi & sentiendi, propriè loquendo non sit jus, sed abusus rationis, cum jure naturæ & divino pugnans, quo unusquisque cedere potest & debet. Et quamvis homines non possint cogi, ut eo cedant quoad actus elicitos, possunt tamen cogi à Potestatibus summis, ut illo cedant,

dant quoad actus imperatos & externos; & rectâ institutione, cum privatâ & domesticâ, tum publicâ in Scholis & Ecclesiâ conventibus, falsarumque doctrinarum refutatione possunt iidem induci, ut actibus elicitis, ratiocinando scilicet & judicando de religione, Scripturæ sacræ & Ecclesiæ consensui se conforment absque hypocrisi, absque adulatione & perfidiâ. Atque sic nefanda illa philosophandi libertas potest etiam pietate salvâ tolli.

§. CXIII. Eundem in modum cum argumento tertio, ad confirmationem assertionis quartæ & ultimæ confecto, res habet: nempe propositio minor rursus falsa est. Jus enim liberè, h. e. pro lubitu, etiam contra sanæ rationis principia, & contra divinam revelationem judicandi & sentiendi de religione, ut sæpius dictum, non est jus, sed abusus rationis pessimus, cum jure naturæ & divino pugnans; multò minus est jus ita naturale homini, ut eo cedere non possit, sed est abusus, quo & possunt & debent omnes cedere, & quem Potestates summæ etiam modis jam dictis tollere possunt per ordinationem mediorum congruorum ad rectam hominum institutionem in doctrina Christiana, cum domesticam, tum publicam, ad errorum & doctrinarum falsarum refutationem, & falsorum doctorum seductorumque coercitionem, absque ulla imperii violentia, sanæ rationi prorsus conformiter, ut ex hæcenus dictis liquidò patet.

CXIV. Multo magis autem *jure loquendi* contra receptam religionis doctrinam, (liceat ita cum Autore *juris* voce abusive uti) cedere quisque potest. *Loqui* enim est actus externus, & à voluntate imperatus: cujusmodi actus aliàs per se & directè sub imperium summarum Potestatum cadunt. Quod Auctor non planè diffitetur: excipit autem I. Si vel maxime opprimi libertas loquendi in religionis causa, & homines retineri possint, ut nihil mutire audeant, nisi ex præscripto summarum Po-

Resp. ad III.
argument.

De jure lo-
quendi.

testatum, hoc tamen nunquam obtentum iri, ut nihil etiam, nisi quid ipsa velint, cogitent, atque hinc necessario secuturum, ut homines quotidie aliud sentirent, aliud loquerentur, & consequenter ut fides, in republica apprime necessaria, corrumpatur, & abominanda adulationis & perfidia fovrentur. II. Neque apud omnes id obtentum iri, sed tantum apud avaros, adulatores, & reliquos impotentes animi, quorum summa salus est, nummos in arca contemplari, & ventres distentos habere, non autem apud eos, quos bona educatio, morum integritas & virtus liberiores fecit. Ita enim homines plerumque constitutos esse, ut nihil magis impatienter ferant, quam quod opiniones, quas veras esse credunt, pro crimine habeantur, & quod ipsis sceleri reputetur id, quod ipsos ad pietatem erga Deum & homines movet, ex quo fiat, ut leges detestari, & quidvis in magistratum audeant; nec turpe sed honestissimum putent, seditiones hac de causa movere, & quodvis facinus tentare.

Ad i. respon-
detur.

CXV. Verum hæ quoque exceptiones in recessu non habent, quod à fronte pollicentur. Et quod ad priorem attinet, jam supra §. CV. & seq. ostensum est, quod quamvis summis Potestatibus non conveniat jus & imperium directum in ipsos actus intellectus & voluntatis elicitos, conveniat tamen iis jus & potestas ordinandi media, quibus ad rectum de religione iudicium in iisquidem, quæ creditu omnibus necessaria sunt, atque adeò ad consensum in fide catholica induci omnes possunt & debent. Et qui sic, uti debent, se ad illum induci patiuntur, illi & loquuntur de creditu factuque necessariis in causa religionis, & cogitant etiam, iudicant ac sentiunt de iisdem ad præscriptum summarum Potestatum, absque perfidia, absque adulatione, atque adeò cum summis Potestatibus in religionis catholice capitibus & sentiunt idem, & idem loquuntur. Quod si qui inveniuntur, qui à spiritibus fanaticis seducti, à fide catholica intus & apud animum suum dissentiant; Potestates summas autem veriti, dis-

sensum suum non profiteantur, sed potius externa professione se consentire simulent, atque adeo aliud loquantur, & aliud sentiant, tùm id per accidens erit, quod iustitiæ legum, quibus pugnantes cum fide catholica opiniones fanaticæ prohibentur, nihil derogare potest, perinde ut iustitiæ legum aliarum, v. g. furta, adulteria, homicidia prohibentium, nihil detrahit, quod in republica inveniuntur, qui à furtis, adulteriis & homicidiis se alienos esse simulent, & tamen clam atque in occulto eadem patrent.

§. CXVI. Ad posteriorem verò exceptionem resp. eos, Resp. ad II. quos bona educatio, morum integritas & virtus à vitiis liberiores fecit, esse etiam in capitibus religionis catholicæ inde à pueritia benè informatos, & ad idem sentiendum loquendumque cum Ecclesia catholica, in qua nati & educati sunt, advetos. Institutio enim in capitibus pietatis & religionis catholicæ est pars bonæ educationis potissima. Atque hi non tantum impatienter non ferunt, quod dissentientes à fide catholica, cui animo & ore addicti sunt, opiniones pro crimine habentur, & legibus proscribuntur, sed fugiunt etiam canepejus & angueillos, qui palam à fide catholica dissentiunt, juxta monita Scripturæ: *Hæreticum hominem, post unam & alteram admonitionem, fuge, sciens, quod eversus sit, & peccet, per se damnatus. Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non asserte, ne recipiatis eum in domum, nec ave ei dixeritis.* Quòd verò attinet ad avaros, adulatores, & reliquos impotentes animi, quorum summa salus est nummos in arca contemplari, & ventres distentos habere, illi religioni nulli sincerè & ex animo addicti sunt: à quibus Reipublicæ, vel ipso Auctore fatente, eò minùs periculi aut motum ex legibus de doctrina religionis metuendum est, quò à religione omni alieniores sunt, & quò longiùs terrena cœlestibus, temporalia aternis bonis antepont. Si qui refractarii verò, à seductoribus decepti, & zelo religionis,

Tit. III. 10.

2. Joh. v. 10.

non tamen secundum scientiam, ducti impatienter ferant leges, quibus errores, doctrinæ catholicæ adversi, proscribuntur, easq; detestentur, & in magistratum quidvis audeant, vel honestum putent seditiones hac de causa movere, illi jure meritoque incidunt in pœnas, in homines seditiosos constitutas, nec apparet ratio, cur leges, de religione catholica traditæ, propterea non scelestos, sed ingenuos respicere, nec ad malignos coërcendum, sed potius ad honestos irritandum condi, aut sine magno periculo defendi non posse dicantur, ut ineptissimè Auctor contendit. Et tantum
hac vice.

SCAZON!

FAccesse, Tenebrio, facesse! quid porro
 Laxare lora sustines Deo invisus?
 Nam quæ, malum! est effrenis illa libertas,
 Ut credat hic & ille, quod sibi visum,
 Defendat hic & ille quod sibi visum:
 O peior ipsâ servitute libertas!
 Tu KNORREN in fanaticum expedi ferrum,
 Hydramque sternè! præit Hercules noster
 Ingens MUSÆUS, seculi jubar, nostri.
 Fac, Amice, mundus eruditior norit,
 Exercita sub Herôe quid queat virtus
 Nativa tantô. At ecce, bellua ut strata est!
 Et quàm repente! Ut putre sibilat virus,
 Ut rabida terram mordet! Ut fera expirat!
 Apage cadaver! pestilens humi moles!
 Jo triumphe! KNORRIUS meus vicit.
 Jo triumphe! dicite huic meo. Pœan,
 Iterumque pœan, KNORRIUS meus vivat!

*Rinthelei IV. Mart. Id quod honor æterno suo Affini ex antea
 1674. præcatur gratulabundus*

GERARD-WOLTER MOLANUS,
 S.S. Theol. D. ejusdemque primarius quondam in Aca-
 demia Rinthelesi Professor, nunc Serenissimi Brunsvicen-
 sium & Lunaburgensium Principis Consiliarius Consi-
 storialis & Director Ecclesiarum per Ducatus Calen-
 bergensem, Grubentaghem, & Göttingensem.

N

Forta

* * *

Fœta sinum dum pandit humus, vèrnatque
recenti

Gramine, mox spondens plura, benigna pa-
rens,
Naturam sequeris, KNORRI, mentis quoque fun-
dens

Fœtus, quæis veniat messis opima precor.

Gratul. scrib.

FRIDEM. *Bechmann*
D. P. P.

Noscitur è terris summi distantia cœli,
Non minus è verbis noscitur omnis homo.
Noscitur è pomis variisque ex fructibus arbor ;
Noscitur ex oculis foemina virque suis.
Mandibulam gestat Simson, clavam Hercules
olim;

Ast Iris clarum Te, Friderice, facit.
Testor Rinthelii quam carpis ab Iræ palmam,
Illa Tuas laudes ingeniumque probat.
Haud minor est virtus patrios dum quæris ho-
nores
Crede mihi, laus est maxima, nosse Patrem.

No-

Noscitur æq; è prole pater simul è patre proles;

Tu proles magni diceris esse Patris.

Magnus Alexander, quia magnus in orbe Phi-
lippus,

Quis sis, quis fueris, sat tua Scripta probant:
Ad populum dum verba facis, mirabile dictu?

Ingenii monstras Eloquiique decus
Jenensem testor, qua clares, Principis aulam,

Hic manet æternum gloria magna tibi.
Istic dum vivet BERNHARDI gloria in annos

Non erit innumeros inmemor Aula Tui.
Atque ego, sinceros dum Spiritus hos reget ar-
tus,

Dispeream, si non sim memor usque Tui.
Vade bonis avibus multas peregrinus in oras,

Crede, tuus semper corde Wigandus erit.
Sis ubicunque velis, melior fortuna sequetur,
Ergo Vive, Vale, pignus amoris habe.

*Sic Clarissimo Domino Auctori & habiturienti ex
anima apprecari voluit*

• ANDREAS WIGANDI, SS. Theol.

Licentiatus, ejusdemque olim Professor publicus,
nec non diversarum Ecclesiarum Concionator Prima-
rius, nunc etiam Consistorii-Eccles. Ducalis-
Jenensis Adfessor.

Libera nequaquam ratio est, adstri-
cta sed ipsis.

Rebus, quæ penitus plurima mira
fovent.

Cur in divinis non æquo jure liga-
tam.

Agnoscis mentem, liberiora se-
quens?

Naturam intimius non inspexisse, nec
in se

Quid complectatur Te meminisse,
puto.

Cortice contentus per qualequid
omnia sciscis.

An & huncce modum sacra pate-
re putas?

Falleris. Ad pondus res exige: mysti-
ca multa

Vel mundi in gremio cernere mox
poteris.

Illu

Illa prius solvas, quàm hæc aggredia-
ris: utrisque

Captivam mentem discere tenere
DEO.

Tanta geometricis miris adfvetus ab-
undè

KNORRIUS effari, Teque doce-
re, potest.

Gratulab. Amico f.

ERHARDUS WEIGELIUS, Artium
Architect. Direct. Sup. Mathem. P. P.
Alumn. Inspector.

★ ★
Theiologus Sophus est; atheus quoque sapius
idem.

Hos dignoscere satis, grande profectò sophos.

Doctissimo Dn. KNORRIO,
Consistori & in quibus honoratissimo, eruditissimo
disputatione modernorum quorundam in Phi-
losophia & Theologia errores solide dece-
genti ac confutanti gratulab.
accinebas

CASP. POSNER, P. P.

Eruiſ in cathedra verum, & nova
prælia cautus, (inis.

Dum quæſita plicis torta reſolvis,
Diſcutis ut fumum, deliramenta So-
philli,

Dogmata blaſphemi pernicioſa Viri.
Vappa animi laqueos nodosque pli-
cabilis unci

Ponit, quos clarus **KNORRIUS**
ille fecat.

Muſarum in caſtris pugnas ſub Prin-
cipe, **KNORRI!**

MUSÆO, oſtendis virq; virile viro.
Hinc caput inſinuas aſtris, hinc glo-
ria Patris

Magni reſplendet magna decus-
que. Vale!

*Splendidiffimarum in Magno Parente Virtutum Hero-
ex aſſe, DOMINO KNORRIO, Fautori ac quon-
dam Conuictori mihi honoratiſſimo & ob communicatio-
nem ſtudiorum ac inſuſcitã amicitiã ſummè æſtiman-
do animittis gratulor.*

A Grataque quam victrix sic Tibi palma patet,
Cum miles, cui læta placet victoria, nunquam
Difficilem pugnam, crebraque tela fugit;
Sic Te non latitare sinit densissima quæque
Agmina sectari mens studiosa jubet.
Hinc merito acclamo Veterum *Feliciter* ampla
Præmia monstrabit dextera summa Dei.

Fautori & Amico Optimo
ex animo gratulatur

CASPAR SAGITTARIUS,
Philos. M. & SS. Theol. Ddus.

Facta laudet Cæcilius per orbem
Clara Pelidæ: Telamonique
Cantet artus Mæconides, suoque
maestet honore.
Tollat astris, Musa Maronis, acta
Æneæ fortis: sileat nec arma
Rufus hinc orbis Domini, Jovisque
Laudibus æquet.
Nos tacemus talia; Robur autem
Si quod in nostris humeris relictum
Entheæ menti dabimus, canentes
Carmine laudes.
Sed vides, nostras superat refulgens
Virtus heu laudes! Tibi mancipata:
Quæ suam fixit requiem, per amplo
Parta labore,

Hinc

Hinc benignâ fronte, dabis petitis
Jam locum nostris, meritò quod impar
Musa Carmen nunc ferat ecce nostra,
Symbolum amoris.

Nos tuas dotes genii stupentes
Laudibus dignis cumulent precamur
Doctiores: Praeses Apollo solus
sufficit hisce

Nunc vovemus pectore crede toto:
Annuat coeptis Jovis aura largè.
Magna sis Magni requies Parentis
Dulce levamen.

*Sic Nobilissimo atque Praeclare docto DN. KNORRIO;
Convictori ac Faustori suo Honoratissimo, Dilectissimoq;
majora mente precati, hisce assurgere voluerunt, de-
buerunt.*

COMMENSALES POSNERIANI.

